

Infokom

GLASNIK VANJSKOTRGOVINSKE/SPOLJNOTRGOVINSKE KOMORE BOSNE I HERCEGOVINE

WWW.KOMORABIH.BA

BROJ 77 • GODINA XIII • MAJ / SVIBANJ 2020.

BESPLATAN PRIMJERAK

Poslovanje u vrijeme pandemije COVID-19

Pregled poduzetih aktivnosti VTKBiH sa prijedlogom mjera nastalih u situaciji uzrokovanoj pojavom virusa Covid-19

BH PRIVREDA • AKTIVNOSTI KOMORE • TRANSPORT • POSLOVNE VIJESTI • ANALIZE
STANDARDI • EU PROGRAMI • EDUKACIJA • EEN MREŽA • INTERVJU

ISSN 1840-3417

9 771840 341004

Izdavač:

VANJSKOTRGOVINSKA /
SPOLJNOTRGOVINSKA
KOMORA BOSNE I
HERCEGOVINE

Adresa:

Branislava Đurđeva 10
71000 Sarajevo

Uređivački kolegij:

dr. sc. Vjekoslav Vuković,
predsjednik
Zdravko Marinković
Ivan Mandić
Nihad Bajramović
Enes Ališković
Ognjenka Lalović
Boris Marković
Aida Kapičija
Engin Mešanović

Kontakt:

Aida Kapičija
Tel: +387 33 566-272
Fax: +387 33 214-292
E- mail:
aida.kapicija@komorabih.ba
<http://www.komorabih.ba>

Dizajn i priprema:

Engin Mešanović

BESPLATAN PRIMJERAK

Sadržaj

- 4** INTERVJU
Vjekoslav Vuković,
predsjednik VTKBiH
- 8** AKTIVNOSTI KOMORE
Pregled poduzetih
aktivnosti VTKBiH sa
prijedlogom mjera nastalih
u situaciji uzrokovanoj
pojavom virusa Covid-19
- 12** POSLOVNE VIJESTI
- 14** KOMORSKI INVESTICIONI
FORUM ZB
Podrška Evropske komisije
preduzećima sa zapadnog
Balkana
- 15** Pronalazak partnera putem
D&B HOOVERS baze
- 15** SAJAM „CHINA-CEEC EXPO“
Online platforma za
pronalazak poslovnih
partnera
- 16** ANALIZA
Pad privrednih aktivnosti
uslijed koronavirusa
- 18** Turistička kretanja u vrijeme
pandemije
- 22** Metalska i elektroindustrija
- 24** Drvni sektor BiH
- 26** Grafička i papirna industrija
BiH
- 28** Industrija tekstila, kože i
obuće BiH
- 31** Prehrambena industrija
- 36** Hemijska i farmaceutska
industrija
- 38** TRANSPORT
Nužna veća uključenost u
rad UNECE tijela nadležnih
za pitanja iz oblasti
transporta
- 40** Dvogodišnje inicijative
Udruženja međunarodnih
cestovnih prijevoznika
tereta VTKBiH
- 42** USLUGE KOMORE ZA
POSLOVNU ZAJEDNICU U
BIH
- 43** Dva nova servisa za
kompanije iz sektora voća i
povrća
- 45** Preko 4.500 medijskih
objava za VTK/STKBiH u
2019. godini
- 46** EU PROGRAMI
Horizon 2020 SME
Instrument
- 47** AGENCIJA ZA NADZOR NAD
TRŽIŠTEM BIH
Vodič za poslovne subjekte
- 48** Zahtjevi za stavljanje
dječijih stolica za hranjenje
na tržište BiH
- 50** STANDARDI
Pozicionirajte se na tržištu
i certificirajte svoj sistem
prema ISO/IEC 27001:2013
- 52** POSLOVANJE
Ulaganje u ljude – strategija
uspeha ili uslov opstanka?
- 54** Gnibom
- 56** SEKTOR ZA STATISTIKU I
INFORMATIKU VTKBIH
Usluge za poslovnu
zajednicu u BiH
- 56** KONFERENCIJA
Važno je zadržati povjerenje
klijenata, usvojiti nove
prakse i prilike
- 58** EDUKACIJA
Brojne edukacije u maju od
značaja za kompanije

Komora upućuje zahvalnost vozačima i kompanijama
na doprinosu u vanrednim okolnostima

Dragi vozači kamiona, hvala Vam

„Dragi vozači kamiona, hvala Vam“ poruka je koja je objavljena na više putnih pravaca u Bosni i Hercegovini u znak zahvalnosti svim vozačima kamiona koji riskiraju svoje zdravlje kako bi snabdijevanje normalno funkcioniralo, a zbog čega svi građani Bosne i Hercegovine imaju dovoljno hrane i lijekova, te se održava ekonomija.

Bez umanjenja ičijeg doprinosa, posebna zahvala se upućuje svim vozačima u međunarodnom transportu koji, i pored iznimno teških uslova, pokazuju svoju profesionalnost i poštuju instrukcije nadležnih institucija.

Vanjskotrgovinska/Spoljnotrgovinska komora BiH se ovom prilikom zahvaljuje i kompanijama koje su u vanrednim okolnostima, posebno teškim za odvijanje poslovanja, uložile dodatne napore i sredstva i pokazale visok stepen društvene odgovornosti kroz proizvodnju i distribuciju proizvoda neophodnih za građane Bosne i Hercegovine.

Solidarnost i korporativno odgovorni duh, ali i poseban angažman u okolnostima bez presedana koje su sva preduzeća i pojedinci u Bosni i Hercegovini pokazali u ovoj kriznoj situaciji su vrijedni izuzetnog poštovanja.

Vanjskotrgovinska/Spoljnotrgovinska komora BiH će i dalje nastaviti raditi na korespondenciji i koordinaciji aktivnosti kako bi lanci snabdijevanja ostali prohodni i funkcionalni.

Neophodno je žurno usvajanje mjera koje će pomoći kompanijama da prevaziđu probleme i nastave uspješno poslovati

Svjetska zdravstvena organizacija zvanično je početkom marta proglasila pandemiju koronavirusa. Virus COVID-19 nije zaobišao ni Bosnu i Hercegovinu, što je za posljedicu imalo gubitak dragocjenih ljudskih života, ali je, istovremeno, i znatno utjecalo na bosanskohercegovačko gospodarstvo. Uvođenjem stanja prirodne nesreće, odnosno izvanrednog stanja, te zabrane okupljanja i putovanja, ugostiteljstvo i turizam, ali i prijevoz putnika postali su gospodarske grane koje su se prve našle na udaru negativnih utjecaja koronavirusa. Nažalost, mnogi gospodarstvenici bili su prinuđeni zatvoriti svoje radnje, smanjiti ili čak zaustaviti proizvodnju, pa čak i otpustiti radnike. S druge strane, imamo gospodarstvenike koji su i za vrijeme pandemije nastavili s radom u manjem, istom ili čak i povećanom kapacitetu. Kompanije koje su to bile u mogućnosti uskladile su svoju proizvodnju s novonastalim potrebama tržišta.

O aktualnoj situaciji, utjecajima COVID-19, problemima s kojima su suočeni gospodarstvenici, kao i aktivnostima Vanjskotrgovinske komore Bosne i Hercegovine u vrijeme novonastale situacije govori predsjednik Vanjskotrgovinske komore Bosne i Hercegovine dr. sc. Vjekoslav Vuković

Predsjedniče Vuković, kako je Vanjskotrgovinska komora Bosne i Hercegovine, kao servis gospodarstva i partner nadležnih tijela vlasti u Bosni i Hercegovini, reagirala na pojavu pandemije i uopće aktualnu situaciju uzrokovanu koronavirusom?

„Vanjskotrgovinska komora Bosne i Hercegovine je od samog početka situacije izazvane koronavirusom veoma aktivna i trudi se da, sukladno svojim nadležnostima i mogućnostima, pruži pomoć i potporu gospodarstvenicima u novonastaloj situaciji te je, usprkos ograničenjima u poslovanju, svakodnevno na usluzi svim svojim članicama. Radno vrijeme Komore je prilagođeno uvjetima. Radimo podijeljeni u dva do tri tima koji nemaju međusobnog dodira. Od samog početka smo na raspolaganju 24 sata dnevno s informacijama, uputama i svim mjerama koje nam dolaze s terena. Mi ih potom sve uobličujemo i šaljemo državnim i entitetskim institucijama. Komora, kao zastupnik interesa gospodarstvenika u BiH, je u novonastalim okolnostima sve svoje kapacitete usmjerila na rješavanje aktualne problematike i rezultati našeg rada su već vidljivi. Sve inicijative koje smo do sada poslali na Vijeće ministara BiH se razmatraju, a neke su i usvojene.

Što se tiče samog procesa rada, poduzimamo i sve zdravstvene mjere, nosimo rukavice i maske, nemamo kontakta sa strankama u našoj zgradi, a sve kako bismo mogli u potpunosti funkcionirati. Prijem i otprema pošte od i prema strankama su omogućeni na poseban način na ulazu zgrade. Dakle, na prvom mjestu su zdravlje ljudi, organizacija poslova i potpuna usluga gospodarstvu.“

Nedavno je Komora objavila podatke vanjskotrgovinske razmjene za prvi kvartal 2020. Šta nam govore ti podaci?

„Vanjskotrgovinska razmjena BiH u prvom kvartalu ove, u odnosu na isti period prošle godine, bilježi smanjenje izvoza od pet posto te smanjenje uvoza od sedam posto. Komora je uradila analize po svim granama i ono što su pokazatelji jest da je izvoz prehrambene industrije zabilježio rast u prva tri mjeseca ove godine. Porastao je izvoz mlijeka, mesa, konzervi... Rast izvoza zabilježila je grafička i papirna industrija, jer se u inozemstvu iskazala velika

potreba za pakiranjima kao i potreba za papirnom ambalažom. Kada je riječ o nafti, uvoz je smanjen za 20 posto, ali je, isto tako, 20 posto manje izvezeno, što pokazuje da je tu riječ o nekoj stabilnoj razini. Naravno da je ožujak bilježio znatniji pad pa je tako u ožujku izvoz pao za 15 posto, a uvoz za 17 posto, gledano ukupno. Metalna i elektroindustrija bilježi pad i u uvozu i u izvozu po 10 posto, u nekim granama čak i 20. No, moramo znati da je dobar dio ove industrije u BiH vezan za sjevernu Italiju, kao najvećeg proizvođača sirovog čelika i metalnih konstrukcija, pa je, slijedom toga, došlo i do pada u nabavi repromaterijala. Isto područje je jako bitno kada je u pitanju tekstilna industrija u BiH koja je u padu za 15 posto jer veći dio poslova radi na temelju lohn ugovora, kojima nabavlja repromaterijal u Italiji a potom plasira gotov proizvod. Ne zaboravimo da je i prije problema s pandemijom bilježen pad industrijske proizvodnje u Njemačkoj i da je ovo samo nastavak problema. No, već prekidom pandemijskog izazova u Kini, ta se tržišta ponovno otvaraju pa tako Njemačka intenzivira izvoz prema Kini, što će revitalizirati ugovore naše autoindustrije prema Njemačkoj. Naime, sretna okolnost leži u činjenici da ugovori, posebno u metalnom i elektrosektoru, nisu raskinuti, nego je došlo do obustave narudžbi, koje čekaju liberaliziranje mjera u vezi sa koronavirusom kako bi se nastavilo s isporukom repromaterijala a potom i izvoza gotovih proizvoda.“

Neminovno je da bh. gospodarstvo već sad trpi posljedice pandemije. Koliki su gubici?

„Cijenimo da je još uvijek rano govoriti o ukupnim štetama s obzirom na to da je neizvjesno do kada će ovakvo stanje trajati. Mi kontinuirano prikupljamo podatke i, prema preliminarnim rezultatima, očito je da odraz već postoji. Grane za koje sigurno znamo da se na njih pandemija enormno odrazila su turizam i dobrim dijelom prerađivačka industrija. Naravno, ne smijemo zaboraviti druge kompanije koje su proizvodile određenu robu za izvoz na tržište EU. Nažalost, svjesni smo činjenice da je EU zatvorila svoje granice za putnike, međutim, roba se i dalje kreće. Roba nije stala zahvaljujući Vanjskotrgovinskoj komori BiH i suradnji s komorskim sustavom u regiji. Naime, prema anketama koje je uradila

Komora, 90 posto kompanija trpi štete posljedično mjerama koje su na snazi i zatvaranjem određenih tržišta, i to u iznosima od 50 000 KM do pola milijuna KM, za ovaj kratki period. Preko 80 posto kompanija ima repromaterijala i zaliha za mjesec dana, no dobro je da smo osigurali lance opskrbe koji evidentno do danas nisu stali. Jesu bili usporeni ali, kako smo i najavljivali i smanjivali paniku, robe nisu stale ni u uvozu i opskrbi stanovništva ni u izvozu proizvedenog. Ne zaboravimo da recesija nastaje terminološki, kao usporeni rast gospodarstva u promatranom razdoblju ispod 0,5 posto, što se upravo i događa. No, virus nije uzrok recesije, nju uzrokuju mjere koje nastaju kao posljedica pandemije. Upravo zbog ovoga smo uvijek naglašavali da sve mjere moraju biti jednako artikulirane - zdravlje ljudi, lanci opskrbe i mjere financijskog oporavka i pomoći kompanijama.“

Da li i Vanjskotrgovinska komora trpi posljedice pandemije?

„Pad prihoda je evidentan. Osim članarine, za koju je Komora prolongirala slanje obračuna gospodarstvenicima za prvi kvartal ove godine kako ih ne bismo dodatno opteretili, dogodio se pad i ostalih prihoda. Sve aktivnosti koje realiziramo radimo besplatno za naše članice. Sredstva za 2019. za potrebe sajмова koji se unaprijed plaćaju i rezerviraju nisu uplaćena na VTK, a evo i ova godina odmiče bez istih sredstava. Radimo sve edukacije putem webinarā besplatno, a razmišljamo i o dodatnim modalitetima izravne pomoći Komore gospodarstvu, no za to moramo imati odluke viših organa, odnosno Skupštine VTK-a. No, usprkos problemima s kojima se i mi sami susrećemo, sve svoje kapacitete stavili smo na raspolaganje našim gospodarstvenicima i nastavit ćemo aktivno djelovati u njihovom interesu a za dobrobit svih nas.“

Kako je rečeno, ugostiteljstvo i turizam su prvi pretrpjeli udar. Koje su još grane gospodarstva posebno pogođene pandemijom koronavirusa?

„Istina, ugostiteljstvo i turizam su prvi pogođeni zbog zabrana okupljanja i putovanja. No, to su istovremeno i brzorastuće grane gospodarstva koje se brzo oporavljaju. Čim pandemija prođe, oni će se brzo revitalizirati. Nadamo se da će se mnogo toga promijeniti kada

se otvore granice i uspostavi cestovni i zračni prijevoz, a koji već neke kompanije najavljuju, uglavnom, od lipnja. Ljudi će biti oprezniji, neki pod fobijama od nastale situacije, no realno pojašnjavanje i odgovorno ponašanje može biti vrlo realno, a potom za ove grane i vrlo optimistično.

Velike štete trpe domaći i međunarodni prijevoz putnika, odnosno kompanije koje se bave ovim poslom, sve zbog primjene mjera. Nadalje, tu je i izvoz ljekobilja i vina na strana tržišta, koji očito čeka bolje vrijeme.“

Šta je sa malim zanatima i obrtima?

„Mali zanati i obrti su dosta povezani s turizmom, kretanjem građana i kupovnom moći građana, a to je u ovom trenutku na jako niskoj razini. Nadamo da će se sve razine vlasti udružiti i pomoći opstanak malih biznisa i gospodarstvenika kojima je to jedini izvor prihoda i način uzdržavanja obitelji. Višekratno smo upozoravali da se lanac potrošnje ne smije prekinuti te da se pojedina kapitalna ulaganja preusmjere u spas poduzeća ili socijalna davanja kako se ne bi ostalo bez novca, a time i kupovne moći. Realno, ljudi su za ova dva mjeseca trošili novce na režije i

hranu. Ostatak novca bi vjerojatno bio potrošen u buticima, frizerajima, zanatskim radnjama, uslužnim djelatnostima svih vrsta koji upravo izravno trpe posljedice uvedenih mjera.“

Slijedi ublažavanje mjera i nadamo se pokretanju svih djelatnosti. Da li je to moguće? Šta je realno očekivati?

„Mi nastojimo na sve moguće načine pomoći gospodarstvenicima - da mogu uvoziti i izvoziti robe, da mogu doći do repromaterijala kako bi bili u stanju zadržati i radnike. Pomaganjem gospodarstveniku ujedno se pomaže i radniku. Danas se dosta govori o pomoći radnicima. Što to u praksi znači? Što ako sad radniku pomognemo tako što ćemo mu platiti neku ratu kredita? No, što će biti nakon tri mjeseca? Mi moramo pomoći poslodavcima da se sačuvaju radna mjesta. Jedini pravi put je poduzimanje mjera od vlada entiteta. S tim se već počelo. Morat će se uskoro poduzimati i dugoročne mjere. Također, kad ovo prođe, kad krene potrošnja, onda će se lanac potrošnje i proizvodnje ponovno uspostaviti. Mi ne možemo govoriti o spašavanju radnika a da ne govorimo o spašavanju poslodavaca. No, stvari su komplici-

rane. Recimo, ako ste nešto izvozili u Njemačku i propala je tvrtka s kojom ste surađivali u Njemačkoj, opet imate problem. Ovo je lanac događanja i mi sada moramo spašavati jedni druge. Cijeli svijet je pogođen pandemijom. Moramo biti spremni da će ovo trajati neko vrijeme, ali moramo biti spremni i poduzimati mjere da smanjimo posljedice, koje je već sad vrlo teško zaustaviti. Definitivno možemo već sada poduzimati mjere koje će dovesti do što bržeg ekonomskog oporavka.“

Očito je da nam slijedi kriza. Kako će se ona odraziti na BiH?

„Naravno da sve ovisi o ukupnom ozbiljnom ponašanju građana BiH kad je pandemija u pitanju. Dakle, što prije suzbijemo pandemiju, prije ćemo i stati na noge i nastaviti s vlastitim životima. Ono što ljude najviše zbunjuje je da svi smatraju da ulazimo u recesiju. Mi to izbjegavamo. Koronavirus nije izazvao recesiju, nju izazivaju oštre mjere koje se poduzimaju kako bi se pandemija suzbila. Zatvaraju se radnje, butici, kafići, restorani itd. Prekida se lanac male potrošnje. Kad se taj lanac prekine, onda nema ni poreza. Tako nastaju veliki problemi. Zbog toga uvijek pozivamo

da se struka uključi kad se propisuju mjere. To nije stvar za bilo koju vrstu politika, političara ili kriznih stožera. Struka prati pandemiju u stopu i govori na dnevnoj bazi koje je mjere potrebno poduzimati. Kad se sve te kockice spoje onda ćemo i znati kako da se ponašamo. Ipak, na nama samima je najveća odgovornost da se ponašamo sukladno uputama. Paralelno s ovim mjerama, stručnjaci iz ekonomskih oblasti, bankarskog sektora, uspješni poduzetnici, mogu dati veliki doprinos, no druga je stvar pita li ih se uopće. Ako nešto krivo procijenimo u poduzimanju mjera ili djelujemo nesinkronizirano, šteta je veća na dnevnoj bazi.“

VTK od početka prati situaciju i osluškuje gospodarstvenike. Imate li plan za njihov oporavak? Koliko Komora može doprinijeti donošenju adekvatnih mjera za ublažavanje posljedica i državnu pomoć gospodarstvenicima?

„Vanjskotrgovinska komora BiH je u proteklom razdoblju svojim intenzivnim pregovorima, razgovorima i prijedlozima, u suradnji s istovjetnim komorama u regiji i unutar Bosne i Hercegovine, višekratno upozoravala na problem lanaca opskrbe, koridore za prometovanje određene robe, kako BiH ne bi ostala bez potrebnih namirnica, repromaterijala, medicinskih sredstava i drugog te kako bi naša proizvedena roba našla izlaz na europska i druga tržišta. Najveći broj mjera koje je Komora predložila relevantnim tijelima u BiH je već prihvaćen i realiziran, dok realizaciju preostalih očekujemo u narednom

razdoblju. Rješavani su problemi liste vitalne robe, uvoza posebnih repromaterijala, predlagane mjere u vezi sa PDV-om, reguliran rad na granici 24 sata, vršeni pritisci da se ukinu konvoji u susjednim zemljama kako bi se smanjile gužve na graničnim prijelazima, bavili smo se kabinskom samoizolacijom kako ne bismo ostali bez vozača koji su nam prijeko potrebni, kao i zahtjevima za izuzećima montera i servisera kako bi određena postrojenja bila montirana ili servisirana u jamstvenom roku, predlagali mjere za smanjenje cijene električne energije za velike potrošače, mala i srednja poduzeća na razdoblje od tri mjeseca kako su to uradile Slovenija i Italija...“

Niz drugih mjera se odnosio na servisiranje potreba individualnih poduzeća te sanacijske mjere, kao i artikuliranje zajedničkih problema pojedinih grana gospodarstva koje su izlagale naše udruge. Također, radimo na većem broju međunarodnih projekata u okviru Eurokomore, Komorskog investicijskog foruma te zemalja CEFTA-e kako bi kroz iste našli načini pomoći gospodarstvu u BiH. VTK mnogo brže djeluje jer ima potpisan veliki broj međunarodnih sporazuma i naše inicijative se realiziraju bez *diplomatskih procedura*, telefonski, elektronskom poštom i sl., slijedom čega imamo odličnu suradnju s istovjetnim komorama u zemljama regije i mnogo šire.

VTK, kao zastupnik interesa gospodarstvenika u BiH, u novonastalim okolnostima je sve svoje kapacitete usmjerio na rješavanje aktualne problematike i rezultati našeg rada su već vid-

ljivi. U suradnji smo i svakodnevnom kontaktu s entitetima kada je u pitanju usklađivanje propisa i postupanja na terenu. Naše inicijative idu na neki način, nažalost, modelom pritiska pa stalno upućujemo različite prijedloge koje mi dobivamo s terena, kao sustavna rješenja koja želimo napraviti. Nakon ovih rješenja pratimo i problematiku provedbe pa odmah djelujemo na otklanjanju istih problema. VTK se pokazao kao pouzdan partner i zastupnik gospodarstvenika, posebno u ovom vremenu, ali i kao pouzdan sugovornik s tijelima vlasti kada je u pitanju artikuliranje interesa i problema s kojima se gospodarstvenici susreću.

Neki od prijedloga su i ukidanje trošarina na neke repromaterijale za medicinske potrebe BiH, prijedlog da se urade analize o mogućnosti smanjenja cijena električne energije za industriju kako bi se pomoglo gospodarstvu, traženje alternativnih tržišta za plasman proizvedene robe, pa sve do subvencija na plaće radnika kako bi se potrošnja nastavila. Tu je i niz inicijativa i prijedloga za sektor prometa, turizma i tomu slično. BiH će evidentno morati imati nova financijska zaduženja, no transparentna raspodjela sredstava, s analitičkim pristupom nelinearnog karaktera, je ključna. Mora se imati jasan plan i program mjera ako se radi o odgodi plaćanja poreznih davanja - kome, kako, na koje razdoblje. Isto je i s moratorijima na kredite ili zaduženja jeftinim novcem uz minimalne kamate, poticaju za poljoprivredu u smislu zajamčenog otkupa, ako već govorimo kupujemo domaće. Jasni kriteriji i precizan program paketa mjera mora postojati, jer *maglovito stanje* pomaže pojedincu a ne gospodarstvu. Provedbom navedenih mjera znatno bi se olakšalo gospodarstvu Bosne i Hercegovine da se što prije vrati svojim potencijalima.

Mjesta za paniku još uvijek nema, moramo biti odgovorni prema sebi, obitelji i društvu da što prije iziđemo iz mjera kako bi se život nastavio. Sami ćemo najbolje osnažiti svoje gospodarstvo solidarnošću i kupovinom. Iako zvuči teško, ne smijemo stati s ovim, jer ključ za spas BiH je u rukama malih potrošača i gospodarstvenika koji im daju plaću.“

Pregled poduzetih aktivnosti VTKBiH sa prijedlogom mjera nastalih u situaciji uzrokovanoj pojavom virusa Covid-19

Vanjskotrgovinska komora Bosne i Hercegovine je u razdoblju od nastanka krize uzrokovane koronavirusom sve svoje kapacitete stavila na raspolaganje bosanskohercegovačkim gospodarstvenicima ali i tijelima vlasti Bosne i Hercegovine, slijedom čega je formiran Krizni stožer na čelu sa predsjednikom Vjekoslavom Vukovićem. Zahvaljujući neprekidnoj komunikaciji članova Stožera s gospodarstvenicima, identificirani su problemi s kojima se oni suočavaju te se apeliralo za njihovo rješavanje. Uz prethodne pregovore, razgovore, prijedloge i suradnju s gospodarskim komorama u regiji, ali i unutar Bosne i Hercegovine, Komora je upozoravala na problem lanaca opskrbe i koridore za prometovanje određene robe, a kako BiH ne bi ostala bez potrebnih namirnica, repromaterijala, medicinskih sredstava i slično te kako bi naša proizvedena roba našla izlaz na europska i druga tržišta.

Pregled svih realiziranih aktivnosti s prijedlozima mjera koje je Komora uputila relevantnim tijelima u Bosni i Hercegovini možete pogledati u nastavku

- 1. Inicijativa za sastanak u vezi sa utjecajem proglašene pandemije koronavirusa** upućena Ministarstvu komunikacija i prometa BiH s ciljem dobivanja odgovora o postupanju tvrtki koje se bave međunarodnim cestovnim prijevozom putnika i robe kako bismo u što kraćem mogućem roku došli do određenih mjera, preporuka za ublažavanje novonastale situacije te iznašli prijedloge modela moguće pomoći tvrtkama za smanjenje gubitaka koje donosi situacija oko pandemije koronavirusa (COVID-19).
- 2. Inicijativa za sastanak** upućena agencijama za bankarstvo FBiH i RS kako bismo provjerili da li postoje, kao u Italiji, zemlji koja je najviše pogođena virusom COVID-19, slične povlastice za bosanskohercegovačke tvrtke, posebno iz sektora prijevoza putnika i robe:
 - šestomjesečna suspenzija plaćanja kredita za tvrtke koje posluju u područjima pogođenim virusom COVID-19,
 - prolongiranje kredita za uvezenu robu do 120 dana u slučaju neprijema zbog razloga povezanih sa COVID-19,
 - odobravanje kreditnih linija za likvidnost u trajanju do 6 mjeseci.
- 3. Informacije o režimima obavljanja prijevoza sa drugim državama** tražene od Ministarstva komunikacija i promet BiH i Ministarstva vanjskih poslova BiH koje su od velike važnosti za prijevoz robe ili putnika u/iz
- 4. Inicijativa za poduzimanje žurnih mjera u vezi sa koronavirusom s ciljem pružanja potpore gospodarstvu** upućena VM-u, MVTEO-u, MVP-u, MKP-u, MFT-u te vladama RS-a, FBiH i Brčko distrikta. Budući da Vanjskotrgovinska komora BiH raspolaže informacijama dobivenim od tvrtki angažiranih na poslovima vanjskotrgovinskog prometa robe i usluga a koje imaju višestruke izazove pred sobom - **vrlo otežan lanac opskrbe; ugrožen izvoz a samim tim i likvidnost povezanu sa naplatom od inozemnih partnera; proizvodnja u pojedinim sektorima koja se već počela svoditi na minimum** - apelira na sve nadležne institucije da se što žurnije uspostave tzv. krizni stožeri koji bi se fokusirali na probleme s kojima se suočavaju gospodarstvenici u Bosni i Hercegovini, a koji zahtijevaju koordinirane i učinkovite mjere.
- 5. Inicijativa za poduzimanje žurnih mjera u vezi sa koronavirusom s ciljem pružanja potpore gospodarstvu** upućena Hrvatskoj gospodarskoj komori kojom je Hrvatska gospodarska komora zamoljena da se kod svojih nadležnih tijela Vlade Republike Hrvatske i nadležnih institucija Europske unije založi za eventualnu uspostavu koridora za promet robe i usluga kroz Republiku Hrvatsku, u slučaju pogoršanih okolnosti u vezi sa COVID-19, te da se privremenom odlukom

o razdvajanju kategorija graničnih prijelaza na robni i putnički rastereti pritisak na pojedine granične prijelaze i ubrza promet robe.

6. **Zajedničke inicijative upućene gospodarskim komorama** Srbije, Hrvatske, Crne Gore i Sjeverne Makedonije kako bi se, u slučaju pogoršane epidemiološke situacije, na restriktivnim listama za prijevoznike većine zemalja našla i Bosna i Hercegovina. U cilju prevazilaženja ovog problema, Vanjskotrgovinska komora predlaže:
 - naputak za vozače i prijevoznike,
 - inicijativu za međusobno priznavanje medicinskih dokumenata,
 - inicijativu za prekategoriziranje graničnih prijelaza.
7. **Prijedlog mjera iz turističkog**, kao jednog od najteže pogođenih sektora gospodarstva, s utjecajem na ponudu i potražnju putovanja, jer je u BiH za ožujak, travanj i svibanj otkazano oko 860 noćenja. Vanjskotrgovinska komora Bosne i Hercegovine upozorava da svi trebaju biti svjesni i činiti sve što je moguće da se eventualni negativni učinci na turizam što više umanje u nastavku krize izazvane koronavirusom te **predlaže sljedeće mjere**:
 - beskamatne pozajmice turističkim agencijama i hotelijerstvu za tekuću likvidnost sa grejs periodom otplate,
 - odgađanje plaćanja poreza i doprinosa,
 - osiguranje potrebne likvidnosti svim tvrtkama koje se suoče sa problemima,
 - smanjenje troškova električne energije turističkim poduzećima,
 - produljenje roka za podnošenje poreznih prijava.
8. **Akt za usklađivanje propisanih mjera** upućen Ministarstvu civilnih poslova BiH s ciljem ujednačavanja mjera koje su propisale entitetske vlade i njihova resorna tijela, a koje dovode do različitog postupanja na terenu u smislu izdavanja naredbi o samoizolaciji, iako nisu striktno propisane za vozače, zbog postulata kabin-ske samoizolacije.
9. **Inicijativa za međunarodno priznavanje zdravstvenih dokumenata** upućena Ministarstvu civilnih poslova BiH koje se zadužuje da, u suradnji s entitetskim ministarstvima zdravlja i nadležnim tijelima susjednih država, pokuša ishoditi međunarodno priznavanje zdravstvenih dokumenata i prateće medicinske dokumentacije o testiranju na COVID-19. Do pokretanja inicijative je došlo zbog više zahtjeva tvrtki koje su u Bosni i Hercegovini dužne poduzeti naručene i ugovorene poslove koji se tiču instaliranja opreme, kontrole tehnika, remonta i drugih aktivnosti, a koje prema naputcima entitetskih ministarstava zdravlja ne mogu u adekvatnim rokovima ispuniti ugovorene obveze.
10. **Prijedlog za sačinjavanje liste bh. tvrtki od vitalnog interesa za BiH kao dijela kritične infrastrukture prema odluci Vijeća ministara BiH** upućen VM-u, MVTEO-u, MFT-u, MVP-u i MS-u nakon analize odluke pojedinih zemalja u okruženju o privremenoj zabrani izvoza određenih sirovina i repromaterijala koji su u konkretnim slučajevima neophodni za vitalno funkcioniranje i opskrbu stanovništva Bosne i Hercegovine nužnim proizvodima (prehrambeni, medicinski i dr.). Na ovaj način bi se definirale one bh. tvrtke koje bi prema unutarnjim nalazima cjelokupnog komorskog sustava, kao i prema njihovim procjenama, bile proglašene tvrtkama od vitalnog značaja za Bosnu i Hercegovinu.
11. **Inicijativa za rješavanje problema tvrtki koje posluju u Njemačkoj prema međudržavnom Sporazumu između Bosne i Hercegovine i SR Njemačke o zapošljavanju bh. poduzeća u SR Njemačkoj na temelju ugovora o izvođenju radova** gdje radnici koji rade na realizaciji ugovorenih poslova imaju ograničeno vrijeme boravka i rada u Njemačkoj, a sve prema propisanim procedurama. S obzirom na aktualnu situaciju, tehnički je neizvodivo osigurati zamjenu radnika na aktivnim gradilištima pa je, s ciljem prevazilaženja problema, predloženo da se posredstvom nadležnog Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH i Njemačkog ministarstva za rad i socijalnu politiku osigura njegovo rješavanje.
12. **Molba za izdavanje viza radnicima koji izvođe radove u Njemačkoj temeljem Međudržavnog sporazuma o detašmanu koji je BiH potpisala sa SR Njemačkom** upućena Veleposlanstvu Savezne Republike Njemačke kako bi se razmotrila kategorija detaširanih radnika i zadržao privilegiran status kod dobivanja termina za vize.
13. **Inicijativa za odgodu postupanja po garancijama** upućena Vijeću ministara BiH da se i, pored preporuka koje su već donijele agencije za bankarstvo oba entiteta, a koje se odnose na tromjesečni moratorij za sve fizičke i pravne osobe koje to budu željele, kao dodatna mjera odredi i davanje instrukcija poslovnim bankama za postupanje po garancijama.
14. **Preporuke Komorskog investicijskog foruma zapadnog Balkana** s ciljem identifikacije problema s kojima se suočavamo u 6 članica CEFTA-e na zapadnom Balkanu (ujedno i članica KIF ZB6).
15. **Odluka da Komora besplatno izdaje potvrde o višoj sili** kao vid potpore gospodarskim subjektima. Vis Maior potvrda je dokument/ovjera koja služi da se zbog objektivnih razloga (vremenske nepogode, redukcije energenata, potres itd.), privremeno ili trajno, obesnaži obveza proistekla iz ugovornog odnosa.
16. **Upitnik Komore o poteškoćama u poslovanju izazvanim koronavirusom** u kojem tvrtke, prema preliminarnim rezultatima ankete Vanjskotrgovinske komore Bosne i Hercegovine, navode da poteškoće u poslovanju ima njih 90% od 326 koliko ih je ispunilo upitnik. Vrijednost štete nastale od početka širenja virusa najveći broj tvrtki samoprocjenjuje na iznos od 50.000 do 100.000 KM.
17. **Upitnik o stanju/nedostatku repromaterijala i sirovina** prema kojem, po preliminarnim rezultatima

ankete koju provodi Vanjskotrgovinska komora Bosne i Hercegovine, u suradnji s Privrednom komorom Republike Srpske, Gospodarskom komorom Federacije BiH i Privrednom komorom Brčko distrikta, najveći broj tvrtki ima zalihu sirovina/repromaterijala za jedan mjesec.

18. **Inicijativa za donošenje odluke o prolongiranju roka za zaprimanje i objavu prijedloga međuentitetskih redova vožnji za 2020. godinu** upućena Ministarstvu komunikacija i prometa BiH, s obzirom na novonastalu situaciju pandemije te obvezu prijevoznika da se pridržavaju svih mjera koje su donijele nadležne institucije Bosne i Hercegovine u cilju sprečavanja širenja koronavirusa.
19. **Obavijest članicama Eurokomore** o aktivnostima koje je, kao pridružena članica Eurokomore, poduzela Vanjskotrgovinska komora Bosne i Hercegovine, te tome da redovito prati sve aktivnosti ostalih članica.
20. **Prijedlog za razmatranje smanjenja cijena električne energije za gospodarske subjekte** upućen VM-u, MVTEO-u, MFT-u i MS-u. Uzimajući u obzir postojeću situaciju, pad potražnje na tržištu električne energije te kretanje cijena na europskoj razini, Komora smatra primjerenim da navedene institucije, sukladno svojim nadležnostima i u suradnji s regulatornim tijelima u Bosni i Hercegovini, razmotre predložene mogućnosti.
21. **Inicijativa za izmjenama odluka o restriktivnim mjerama u vezi sa kretanjem u vrijeme policijskog sata** sa zahtjevom za preciziranje i doradu predloženih mjera upućena VM-u, MKP-u, MVTEO-u, MFT-u i MS-u kako bi uvoznici, izvoznici i prijevoznici dobili zvanične informacije o uvjetima pod kojima je moguće obaviti prijevoz robe i repromaterijala.
22. **Dopis upućen međunarodnim donatorima/projektima** (UNDP, SVJETSKA BANKA, EVROPSKA KOMISIJA, EBRD, EU4BUSINESS, USAID, USAID SIDA FARMA II, USAID, WHAM PROJEKAT, GIZ, SIPPO PROJEKAT, SBA PROJEKAT – EDA BL) i **veleposlanstvima u BiH s prijedlogom:**
 - za poduzimanje **žurnih** mjera u okviru relevantnih projekata i donatorskih sredstava kako bi se, prije svega, osigurala financijska potpora za ublažavanje posljedica pandemije na likvidnost gospodarskih subjekata u BiH,
 - da sa svojim donatorima, budući da to nije kratkotrajan proces, razmotre da za projekte koji su u tijeku i/ili koji se planiraju, predefiniiraju projektne aktivnosti/očekivane rezultate grantova i sličnih projektnih aktivnosti, a sve s ciljem ublažavanja posljedica po konkurentnost i izvozne kapacitete gospodarskih subjekata na području BiH.
23. **Inicijativa za žurnu primjenu usvojenih standarda Evropske komisije u vezi s Prometnom zajednicom** upućena VM-u, MKP-u, MVTEO-u, MFT-u i MS-u. Uspostava zelenih traka (prometnih koridora) u zemlja-

Potvrda o višoj sili

Potvrda o višoj sili (*Vis Maior*) je dokument – ovjera koja služi da se zbog objektivnih razloga (vremenske nepogode, redukcije energenata, zemljotres ili neke druge prirodne nesreće ili katastrofe) privremeno ili trajno, obesnaži obaveza proistekla iz ugovornog odnosa, ako je viša sila predviđena navedenim ugovornim odnosom.

Ova potvrda omogućava kompaniji da svojim poslovnim partnerima dokaže nemogućnost poštivanja ugovorenih obaveza iz objektivnih razloga, odnosno iz razloga na koje ona nije mogla utjecati i koje nije mogla predvidjeti. Potvrda nije zakonski obavezna, osim ako nije navedena u odredbama ugovora, međutim, u zavisnosti od poslovne saradnje i dobrih poslovnih običaja, potvrda može biti prihvaćena.

Vanjskotrgovinska komora BiH je u vrijeme PANDEMIJE virusa COVID-19 Potvrdu o višoj sili za sve svoje članice izdavala bez naknade.

ma Europske unije, kao i jasni naputci za normalizaciju tranzita/protoka svih vrsta robe, kao i definiranje pozicije šest balkanskih država koje se pod istim uvjetima, a prema prijedlogu Trajnog tajništva Prometne zajednice, uključuju u definirane zelene trake (C91I, Službeni glasnik EU od 24. 3. 2020.), predstavlja imperativ i zahtjeva prioritarno djelovanje svih čimbenika i prema Europskoj uniji i prema Prometnoj zajednici.

24. **Inicijativa za osiguranje kontinuiranog rada svih tijela i agencija na graničnim prijelazima** upućena VM-u, MKP-u, MVTEO-u, MFT-u i MS-u zbog neprilagodnog radnog vremena špeditera na graničnim prijelazima koje zahtijeva njihov cjelotjedni rad u 24-satnom režimu, kao i rad carinskih i inspeksijskih službi.
25. **Zamolba za rješavanje problema uvoza repromaterijala za proizvodnju dezinfekcionih sredstava** upućena Upravi za neizravno oporezivanje da učini sve napore kako bi se u novonastaloj situaciji uzrokovanoj pandemijom, a zbog neophodnosti nesmetane nabave repromaterijala i proizvodnje ovih vitalnih proizvoda za BiH, u svijetlu postupaka koji se u okviru njihove organizacije vode u vezi s kompanijom Eurolab koja nastoji osigurati **što veću količinu dezinfekcionih sredstava**, ovi procesi riješili u što kraćem roku.
26. **Prijedlog za privremeno oslobađanje od plaćanja trošarina za sirovine/repromaterijale neophodne za proizvodnju dezinfekcionih sredstava u BiH** upućen VM-u, MKP-u, MVTEO-u, MFT-u i MS-u s ciljem ublažavanja negativnih posljedica u sektoru kemijske proizvodnje, tj. proizvodnje trenutno vitalnih proizvoda u BiH (proizvoda za dezinfekciju različitog spektra).

27. **Inicijativa za interveniranje na prijedlog CEFTA-e i Prometne zajednice** upućena Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa, u kojem postoji nekoliko rangova koridora u zemljama zapadnog Balkana, ali se navodi da se radi o koridorima za priključak na zelene trake EU za kretanje „esencijalne“ robe. Zahtjev CEFTA-e i prometne zajednice mora biti takav da se na koridorima koji su priključak na zelene trake EU odvija prijevoz svih vrsta robe te smo, u vezi s tim, predložili korigiranje prijedloga CEFTA-a i Prometne zajednice.
28. **Zamolba za pomoć i zaštitu u Republici Bugarskoj** upućena MVP-u i Veleposlanstvu BiH u Bugarskoj zbog lančanog sudara teretnih vozila koja su se kretala u policijskom konvoju u Bugarskoj, u kojem je povrijeđen i nakon toga hospitaliziran vozač jednog teretnog vozila iz Bosne i Hercegovine. Ovim dopisom Komora je zamolila Ministarstvo vanjskih poslova BiH da poduzme sve neophodne korake kako bi se zaštitili građani Bosne i Hercegovine koji su oštećeni u ovom nemilom događaju u Bugarskoj te njihova prava i imovina.
29. **Molba za izuzimanje od izdavanja Rješenje o izolaciji** upućena, na zahtjev gospodarstvenika, Graničnoj policijskoj BiH, Upravi za inspekcijske poslove Republike Srpske i Federalnoj upravi za inspekcijske poslove kako bi službenici na graničnim prijelazima podržali mogućnost da se od izdavanja ovih rješenja izuzmu isporučitelji iz BiH koji imaju potrebe za manjim isporukama i koji primopredaju takvih isporuka mogu izvršiti i između dva granična prijelaza sa susjednim državama.
30. **Prijedlog nacrta zakona o ublažavanju negativnih ekonomskih posljedica** upućen Vladi Federacije BiH, Federalnom ministarstvu energije, rudarstva i industrije, Federalnom ministarstvu razvoja, poduzetništva i obrta i Federalnom ministarstvu financija. Uvažavajući napore Vlade Federacije BiH da u ovim izvanrednim okolnostima iznađe najbolji mogući način za ublažavanje ekonomskih posljedica po gospodarstvo, informirali smo ih da se Vanjskotrgovinskoj komori BiH obratio određen broj gospodarstvenika iz prerađivačke industrije koji traže da se razmotri mogućnost izmjene prijedloga Zakona o ublažavanju negativnih ekonomskih posljedica za Federaciju BiH.
31. **Inicijativa za implementaciju zelenih koridora za slobodan tranzit robe** upućena Hrvatskoj gospodarskoj komori da, zbog vrlo otežanih i u pojedinim momentima potpuno prekinutih puteva opskrbe repromaterijalima i gotovim proizvodima, što ostavlja u neizvjesnosti proizvođače, uvoznike i izvoznike, uz enormno povećanje troškova i neodrživost kompletnog ciklusa, snagom vlastitog autoriteta poduzme sve neophodne korake i aktivnosti kako bi došlo do implementacije zelenih traka (koridora za slobodan tranzit svih vrsta robe) kroz države članice EU, prema EU smjernicama (C 96 I, Službeni list EU od 24. 3. 2020.), čime bi se eliminirali zastoji zbog formiranja konvoja pod policijskom pratnjom za tranzit.
32. **Inicijativa za izuzeće o samoizolaciji izaslanih radnika koji izvoze prekogranične usluge u Bosni i Hercegovini** upućena Vijeću ministara, Ministarstvu financija i trezora, Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa i Ministarstvu sigurnosti Bosne i Hercegovine o razmatranju ukidanja mjera obvezne samoizolacije koja se trenutno odnosi na ulazak stranaca a, između ostalog, i izaslanih radnika koji dolaze iz Republike Hrvatske, što je propisano Naredbom kriznih stožera Federacije BiH i Republike Srpske te Odlukom o dodatnim uvjetima za ulazak stranaca u Bosnu i Hercegovinu (Odluka VM br. 16/20 od 17. 3. 2020. godine). VTK i HGK su, sukladno sporazumu o međusobnoj suradnji, pozvali nadležna tijela i institucije u Bosni i Hercegovini i Republici Hrvatskoj da, u obostranom interesu pogođenih tvrtki, reguliraju ovo pitanje, a na prvom mjestu osiguravajući zaštitu zdravlja ljudi.
33. **Inicijativa za ponovno otvaranje graničnih prijelaza za tranzit robe** upućena VM-u, MFT-u, MVTEO-u, MKP-u, MS-u i GP-u kako bi se u najkraćem mogućem roku osigurao neometan tranzit robe preko graničnog prijelaza Izačić (BIH)/Ličko Petrovo Selo (HR) i graničnog prijelaza Vardište (BIH)/Kotroman (SRB) radi smanjenja troškova transporta. Kao potporu gospodarskim aktivnostima i oporavku gospodarstva, smatramo otvaranje i drugih graničnih prijelaza za tranzit robe, poput graničnih prijelaza Orašje (BIH)/Županja (HR), Kamensko (BIH)/Kamensko (HR) i Karakaj (BIH)/Mali Zvornik (SRB).
34. **Inicijativa o produženju roka vraćanja registarskih tablica nadležnom tijelu** upućena MKP-u s molbom da iznađu način da „vlasnik vozila kojem je istekla registracija vozila u razdoblju trajanja pandemije, odnosno proglašenja izvanrednog stanja, ako ne produži registraciju vozila u roku od 30 dana od dana završetka pandemije, odnosno završetka izvanrednog stanja, dužan je vratiti registarske tablice nadležnom tijelu u roku od osam dana.
35. **Prijedlog analize primjene zaštitnih mjera za uvoz vinskog grožđa** upućen Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa kako bi, u koordinaciji s relevantnim entitetskim ministarstvima i institucijama, a u svjetlu izvanrednih okolnosti i zbog nepovoljne vanjskotrgovinske razmjene, ispitalo mogućnost uvođenja adekvatnih privremenih mjera kojima bi se, uvjetno rečeno, zaštitila domaća proizvodnja i prodaja vina proizvedenog u BiH.
36. **Inicijativa o produženju Odluke o obveznoj primjeni preferencijalnog tretmana domaćeg u postupcima javnih nabava** upućena Vijeću ministara, MFT-u, MVTEO-u i Agenciji za javne nabave kako bi domaće ponude bosanskohercegovačkih gospodarskih subjekta prilikom sudjelovanja na tenderima za dobivanje poslova na bh. tržištu imale povoljniji tretman u odnosu na inozemne, u smislu umanjenja domaće ponude za preferencijalni faktor domaćeg, sukladno članku 67. Zakona o javnim nabavama.

Sistem zelenih prioritetnih traka za lakši promet vitalnih proizvoda

Sekretarijat CEFTA-e i Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine obavijestili su Vanjskotrgovinsku komoru Bosne i Hercegovine da je 10. 4. 2020. dogovorena lista osnovne robe koja će biti operativna za „zelenu traku“ od 13. 4. 2020. a koja je objavljena na web stranici Sekretarijata CEFTA-e.

Na online sastanku Koordinacijskog tijela CEFTA-e predstavnici CEFTA strana su odobrili spisak osnovne robe.

Transport i trgovina osnovnim proizvodima imat će prednost u odnosu na ostalu robu preko „zelenih traka“. Tok prometa će biti obezbijeđen putem 24/7 operacija na određenim prelaznim mjestima gdje se carinski i drugi potrebni postupci provode na najefikasniji način za svu robu, dajući prednost osnovnoj robi.

„Zelene trake“ su otvorene za svu robu, roba identifikovana kao osnovna roba koristit će odvojenu traku.

Kao dio mjera koje treba poduzeti za ublažavanje poremećaja u transportu i trgovini robom uzrokovanih mje-

rama predostrožnosti poduzetih radi osiguranja sprečavanja epidemije COVID-19, strane CEFTA-e su zadužile Sekretarijat da poduzme potrebne mjere za olakšavanje prijevoza i trgovine svom robom, sa posebnim osvrtom na osnovnu.

Unaprijeđen je sistem elektronske razmjene podataka (SEED), koji podržava elektronsku razmjenu podataka prije dolaska između carinskih uprava u okviru CEFTA-e. SEED će se koristiti za elektronsko slanje podataka o dolasku prioritetnih pošiljaka unaprijed svim agencijama koje se bave carinjenjem robe kako bi se one mogle unaprijed pripremiti i kako bi se tim pošiljkama dao prvenstveni prolaz. Na taj način će se ubrzati postupak carinjenja robe prve potrebe. CEFTA lista neophodnih proizvoda sadrži osnovne namirnice za hranu i stočnu hranu te listu medicinskih potrepština Svjetske carinske organizacije.

U zavisnosti od potreba CEFTA strana, popis osnovne robe može se preispitati i izmijeniti.

Provođenje koncepta „zelene trake“ započet će 13. aprila 2020. godine na predviđenim prelaznim mjestima koja pružaju potrebne usluge 24/7.

Sekretarijat CEFTA-e je obavijestio strane da se, zbog specifičnosti svih CEFTA strana, očekuje da navedeni sistem olakšavanja transporta vjerovatno neće moći zaživjeti u potpunosti odmah od 13. 4. 2020. te da će adaptacija svih strana vjerovatno potrajati 7-10 dana.

Svi podaci o restrikcijama koje su uvele CEFTA strane, uključujući i liste i update lista robe koja ide na „zeleno trake“, te podatke o kontrolama robe na ovoj listi dostupni su na <https://cefta.int/covid-19/>. Na ovoj stranici moći će se naći i drugi podaci o prometu roba između CEFTA strana.

CEFTA lista osnovne robe, koja se redovno ažurira, kao i lista graničnih prijelaza, dostupna je na linku <http://www.komorabih.ba/od-13-aprila-u-funkciji-sistem-zelenih-prioritetnih-traka-za-laksi-promet-vitalnih-proizvoda/>.

Uvoz u Republiku Tursku

Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva Republike Turske, kako je izvijestilo Ministarstvo inostranih poslova Bosne i Hercegovine, odlučilo je da preduzme određene mjere s ciljem osiguranja nesmetanog sprovođenja uvoznih procedura i zaštite ličnog zdravlja uz minimalan kontakt.

U skladu sa dostavljenom informacijom, ukoliko se zdravstveni sertifikati koji moraju pratiti uvezeni proizvod pošalju na službenu e-mail adresu relevantnog provincijskog direktorata za poljoprivredu i šumarstvo, a koji sprovodi neophodne provjere pošiljke, zvanične kontrolne procedure biće sprovedene bez traženja originala certifikata. Takođe se napominje da će prijave podnesene sa original ovjerenim sertifikatima i dalje biti prihvaćene. Primjena navedenog započela je 25. 3. 2020. godine i biće nastavljena do kraja epidemije COVID-19.

Kosovo ukinulo takse na uvoz robe iz BiH i Srbije

Privremene institucije Kosova donijele su odluku o ukidanju taksi na uvoz robe iz Bosne i Hercegovine i Srbije koja je stupila na snagu od 1. 4. 2020. godine.

Kada je u pitanju roba iz BiH, takse se ukidaju bez uvođenja određenih mjera reciprociteta, što nije slučaj sa robom iz Srbije.

Stopostotne takse na uvoz iz BiH bile su na snazi više od godinu dana i izuzetno su negativno uticale na kompanije koje su bilježile značajan izvoz na tržište Kosova, prvenstveno one iz agroindustrijskog i metalnog sektora. Napominjemo da je blizu sedam-osam posto bh. kompanija i nakon uvođenja taksi na Kosovu nastavilo izvoziti robu samo kako bi zadržali pozicije.

Ukidanje taksi je prilika za ponovno obnavljanje ugovora koji su naši izvoznici imali u periodu prije uvođenja taksi i svakako otvaranje mogućnosti novim kompanijama za ulazak na tržište Kosova.

Ambista - međunarodna poslovna mreža za sektor namještaja i interijera

Ambista je internacionalna poslovna platforma koju je razvio sajam Kolenmesse kao podršku svojim manifestacijama u oblasti namještaja i interijera (imm cologne, ORGATEC, Interzum, Living Kitchen i ZOW), a namijenjena je proizvođačima, maloprodajnim i veleprodajnim trgovcima, dobavljačima i dizajnerima interijera.

U vrijeme kada su mnogi sajamski događaji otkazani ili odgođeni, kompanije i dalje mogu, putem mreže ambista, prezentirati svoje proizvode i pronaći poslovne partnere iz različitih zemalja.

Svi izlagači na spomenutim sajmovima u periodu od 2017. do 2020. godine, kao dio obaveznog izlagačkog marketing paketa, već su registrirani na ovoj platformi, ali istoj se mogu pridružiti i druge zainteresirane firme iz spomenutih oblasti koje žele objaviti svoje profile, ponuditi proizvode i novitete ili tražiti potencijalne poslovne partnere na međunarodnom tržištu.

Ambista nudi i zanimljive članke i aktuelnosti iz ove oblasti.

Na mrežu ambista se možete besplatno registrirati na linku <https://www.ambista.com/en/register>.

Bazu poslovnih profila postojećih korisnika ove platforme možete pregledati na linku <https://www.ambista.com/en/companies>.

Smjernice EK: Rješavanje isteklih ili ukradenih/izgubljenih kartica vozača

Službe Europske komisije su distribuirale notu savjetujući države članice Evropske unije kako postupati s karticama vozača u trenutnim iznimnim okolnostima COVID-19, gdje se mogu očekivati kašnjenja u njihovom izdavanju ili zamjeni.

EK priznaje da zakonodavstvo EU, sadržano u Uredbi (EZ) br. 561/2006, Direktivi 2002/15 / EZ i Uredbi (EU) br. 165/2014 (Uredba o tahografu), ne sadrži pravnu osnovu koja bi omogućila Komisiji da odobri odstupanje od rokova sadržanih u zakonodavstvu, kako bi ispunila izuzetne okolnosti. Međutim, u svojstvu čuvara Ugovora, Komisija ima pravo voditi računa o izvanrednim okolnostima kojima su države članice izložene tijekom trenutne krize.

Službe Komisije predlažu sljedeći pristup, pod uvjetom da su mjere koje su usvojile države članice EU-a ograničene na ono što je nužno s obzirom na trenutnu krizu, i sadržajno i vremenski:

- nacionalna nadležna tijela trebala bi nastojati dostaviti novu karticu što je prije moguće nakon primitka detaljnog zahtjeva u tu svrhu. Prema ovom pristupu, rok od 45 dana nakon prijema zahtjeva mogao bi se smatrati razumnim u trenutnim okolnostima;
- nacionalna tijela za provođenje trebaju uzeti u obzir trenutne izvanredne okolnosti prilikom provođenja kontrole poštivanja Uredbe o tahografu u mjeri u kojoj je vozač ispunio svoje obveze.

Što se tiče isteklih kartica, EK predlaže sljedeći pristup:

- obveze utvrđene u stavcima 1. (obveza podnošenja zahtjeva za obnovu 15 radnih dana prije isteka iskaznice) i 2. (odredbe u slučaju obnove, u kojima se država članica uobičajenog prebivališta vozača razlikuje od one koja je izdata primjenjuje se njegova trenutna kartica) članka 28. Uredbe o tahografu. Podnošenje internetskog zahtjeva preporučuje se i uvijek treba dati prednost kada je dostupan;
- ne dovodeći u pitanje potrebu da države članice osiguraju da su relevantna razdoblja i događaji pravilno evidentirani, vozač uvijek treba posjedovati isteklu karticu i predočiti je na zahtjev kontrolnih tijela;
- vozač treba da drži zahtjev za zamjenu istekle kartice na raspolaganju nadležnim nacionalnim vlastima i na zahtjev ga dostavi kontrolnim tijelima.

Smjernice Europske komisije o carinskim postupcima

Nakon mnogih pitanja koja se odnose na pitanja carinskih postupaka tijekom krize COVID-19, Europska komisija, DG TAXUD, uspostavila je internet-sku stranicu s uputama za gospodarske subjekte u vezi s nekoliko carinskih pitanja.

Smjernice uključuju aspekte koji se odnose na carinsko odlučivanje, carinske postupke i formalnost. Obuhvaća i pitanja o korištenju NCTS-a i TIR-a, kao što su:

- osnaživanje carinskih predstavnika za e-trgovinu,
- prednost prioriteta bitnih carinskih odluka,
- fleksibilnost za carinske dugove i garancije,
- ulazak, tranzit i izlaz robe i
- carinski i posebni carinski postupci.

Više informacija na linku https://ec.europa.eu/taxation_customs/covid-19-taxud-response/guidance-customs-issues-related-covid-19-emergency_en

Izvor: Europska komisija

Podrška Evropske komisije preduzećima sa zapadnog Balkana

chamber investment forum
western balkans 6

Co-funded by
the European Union

Potpisivanjem ugovora između Evropske komisije i Komorskog investicionog foruma zapadnog Balkana (KIF ZB6) u Tirani 19. decembra 2019. godine, startovao je projekat podrške malim i srednjim preduzećima našeg regiona za koji je EU izdvojila 2,5 miliona evra

Male i srednje kompanije iz svih šest zapadnobalkanskih ekonomija, u okviru projekta unapređenja konkurentnosti privreda regiona, imaće na raspolaganju konkretnu podršku za unapređenje proizvodnih i izvoznih kapaciteta i povećanje plasmana robe i usluga na regionalnom i svjetskom tržištu.

Evropska unija je za ovaj projekat, koji će realizovati Komorski investicioni forum (KIF ZB6), izdvojila 2,5 miliona evra za podršku jačanju kapaciteta Komorskog investicionog foruma i privrednih komora članica, a glavni korisnici ovih sredstava biće privrednici kroz podršku u povezivanju, konkuriisanju za sredstva fondova, nastupe na sajmovima i konferencijama.

Prvi korak u realizaciji projekta biće formiranje poslovne platforme za saradnju poslovne zajednice i donosilaca odluka i institucija Evropske unije, čime će privrednici dobiti mogućnost da učestvuju i utiču na kreiranje zakona koji uređuju poslovni ambijent. Među prvim aktivnostima u okviru projekta

biće i organizacija obuka za privrednike radi unapređenja konkurentnosti kompanija regiona.

Uz podršku Komorskog investicionog foruma, oko 200 kompanija dobiće mogućnost da se poveže i dogovori poslove na bilateralnim poslovnim sastancima, oko 120 firmi biće podržano za ulazak u međunarodne dobavljačke lance i zajednički nastup na tri velika međunarodna sajma. Zahvaljujući ovom projektu, oko 60 kompanija moći će da računaju na tehničku pomoć u pripremi projekata i apliciranju za sredstva iz fondova i programa Evropske unije, kao što su Horizon 2020, COSME ili Kreativna Evropa.

Biće organizovane tri investicione konferencije radi promocije regiona i uspješnih poslovnih priča pred stranim investitorima. Privrednicima će biti na raspolaganju i onlajn baze podataka sa kvalitetnim informacijama o pojedinačnim stranim tržištima, kao info dani, seminari i radionice, formirane prema potrebama privrednika, na kojima će se edukovati o koristima koje

donosi regionalni ekonomski prostor i dobiti savjete i informacije kako da što bolje međusobno saraduju i uspješnije internacionalizuju svoje poslovanje.

Posebna pažnja biće posvećena unapređenju komunikacije javnog i privatnog sektora unutar regiona i sa Evropskom unijom radi unapređenja zajedničkog ekonomskog prostora. Planirana su tri javno-privatna dijaloga biznisa i donosioca odluka bitnih za poslovanje, uz učešće oko 300 predstavnika poslovne zajednice regiona. Biće urađeno čak šest studija i poslovnih istraživanja koja će identifikovati prepreke za saradnju u regionu sa preporukama nadležnim institucijama za njihovo otklanjanje.

Shodno novonastaloj situaciji sa COVID-19, posebna pažnja pri realizaciji aktivnosti u prvoj godini implementacije biće posvećena saniranju posljedica virusa na privredne aktivnosti u regionu.

Danijela Kovač ■

Pronalazak partnera putem D&B HOOVERS baze

Spoljnotrgovinska komora Bosne i Hercegovine je obezbijedila jednogodišnji pristup online platformi D&B HOOVERS

D&B Hoovers koristi najveću svjetsku komercijalnu bazu podataka i sofisticiranu analitiku kako bi isporučio rješenje za pronalazak partnera i povećanje prodaje. D&B Hoovers platforma kombinuje više od 265 miliona poslovnih zapisa iz 30.000 izvora u 190 zemalja, koji se svakodnevno ažuriraju.

Osiguranjem pristupa D&B Hoovers platformi, STKBiH je obezbijedio za svoje članice mogućnost dostavljanja informacija o potencijalnim poslovnim partnerima, a sve u cilju bolje internacionalizacije poslovanja bh. kompanija.

Članice Komore mogu tražiti da im se dostavi lista od maksimalno 50 kompanija željenog profila iz najviše 5 zemalja (npr. 50 kompanija iz jedne zemlje; 10 kompanija iz 5 zemalja i sl.).

U cilju jednostavnijeg i efikasnijeg pronalaska potencijalnih partnera u inozemstvu, molimo vas da koristite priloženi Zahtjev za pronalazak poslovnih partnera u kojem precizno definišete kriterije za odabir partnera.

Takođe, radi kvalitetnije identifikacije potencijalnih poslovnih partnera, preporučuje se organizacija konsultativnog sastanka sa osobljem STKBiH s ciljem konkretizacije inputa radi dobijanja što boljih traženih rezultata.

Informacije o potencijalnim poslovnim partnerima u inostranstvu će biti osigurane za članice Komore koje ispunjavaju svoju zakonsku obavezu u skladu sa članom 22. i 23. Zakona o STKBiH („Službeni glasnik BiH“, broj: 30/01 i 72/13).

Zahtjev za pronalazak poslovnih partnera dostupan je na linku <http://www.komorabih.ba/vtk-stk-bih-pronalazak-partnera-putem-db-hoovers-baze/>.

SAJAM „CHINA-CEEC EXPO“

Online platforma za pronalazak poslovnih partnera

U novonastalim okolnostima globalne pandemije koronavirusa, organizatori Međunarodnog sajma Kina - centralna i istočna Evropa (China-CEEC EXPO) koji se sredinom juna

već 6 godina uzastopno održava u kineskom gradu Ningbo, obavijestili su Vanjskotrgovinsku komoru BiH da će se ovogodišnji sajam odgoditi, s tim da će se novi termin njegovog održavanja utvrditi naknadno.

Kako bi se trgovinska i ekonomska saradnja između Kine i zemalja centralne i istočne Evrope (CEE) nastavila, organizatori sajma su lansirali online platformu za pronalazak poslovnih partnera i uspostavljanje i nastavak poslovne saradnje.

Molimo sve kompanije iz Bosne i Hercegovine koje žele pronaći po-

slovne partnere iz Kine ili drugih CEE zemalja da se pomoću uputstva dostupnog na linku: <http://www.komorabih.ba/wp-content/uploads/2020/04/User-Manual-for-Exhibitors.pdf> registriraju na platformu na linku: <https://reg.cceecexpo.org/site/exhibitor.html>.

Nakon postupka registracije, kompanije će moći pretraživati direktorij posjetilaca i izlagača te će biti pozivani na „online matchmaking“ konferenciju i/ili sastanke.

PAD PRIVREDNIH AKTIVNOSTI USLIJED KORONAVIRUSA

Bosanskohercegovačka ekonomija je već u martu suočena sa velikim padom efektivne zaposlenosti, padom proizvodnje i padom spoljnotrgovinske razmjene uslijed zatvaranja granica zemalja u regionu i zemalja EU prema regionu

U samo tri sedmice marta tekuće godine ekonomske prognoze u SAD-u, kao i u velikoj većini zemalja svijeta, naglo su promijenjene. U skladu sa procjenama vodećih bankarskih grupacija u SAD-u (Goldman Sachs, JP Morgan) publikovanim u posljednja dva dana marta 2020, očekivani pad BDP-a u SAD-u u drugom kvartalu 2020. procijenjen je u rasponu **od 25 do 33%**.

Prognoze trajanja - očekivani padovi proizvodnje u razvijenim zemljama EU su sličnih razmjera, dok padovi proizvodnje u zemljama centralne Evrope i zapadnog Balkana mogu biti i veći. Veličina ekonomskog pada, dakle intenzitet recesije koji može biti pretvoren u ekonomsku depresiju globalnih razmjera, direktno zavisi od dužine trajanja društvenog distanciranja.

Globalna kriza/depresija neposredno zavisi od dužine primjene radi-

kalnog društvenog distanciranja, kao trenutno jedine efikasne mjere širenje ove bolesti. Pronalazak vakcine trenutno je najbliži oblik rješenja problema ali, prema procjenama svjetskih laboratorija, njih, u najboljem slučaju, možemo očekivati tek za godinu do dvije.

U takvim okolnostima nagli pad ekonomske aktivnosti je neminovan. Procenat pada ekonomske aktivnosti mjeren izgubljenom proizvodnjom, odnosno njenim smanjenjem, može se procijeniti u rasponu **od 15 do 50%** u poređenju sa BDP-om ostvarenim 2019.¹

Bosna i Hercegovina

Bosanskohercegovačka ekonomija je već u martu suočena sa velikim padom efektivne zaposlenosti, padom proizvodnje i padom spoljnotrgovinske razmjene uslijed zatvaranja granica zemalja u regionu i zemalja EU prema regionu.

U BiH se u 2020. očekuje smanjenje bruto društvenog proizvoda (BDP) od 1,9%, a u slučaju dužeg trajanja borbe protiv koronavirusa, smanjenje bruto društvenog proizvoda u našoj zemlji bi do kraja godine moglo dostići i 3,2%.

Glavni spoljni rizik za BiH ostaje spor ekonomski rast u Evropskoj uniji i političke tenzije u regionu, a unutrašnji rizik je otežano sprovođenje usvojenog društveno-ekonomskog programa, posebno u oblastima infrastrukture, energetike i transporta.²

Ako pretpostavimo da će oporavak biti moguć tek početkom trećeg kvartala, za očekivati je značajan pad budžetskih prihoda svih nivoa vlasti, a oporavak izvozno orijentisanih kompanija može da potraje najmanje do istog perioda, uz pretpostavku da će u trećem kvartalu uslijediti oporavak evropskih zemalja.

	2019.	1-3.2020. (preliminarni pokazatelji i predviđanja)
Nominalni BDP (milijardi KM)	35.10	-
Realna stopa rasta	4,8 %	
Izvoz K1 (miliona KM)	2.855	2.708 (- 5,23 %)
Uvoz K1	4.700	4.365 (- 7,23 %)
Pokrivenost uvoza izvozom	58,9	62 % (+ 2,16 5)
Stopa rasta BDP-a	2,8 %	-1,9 % do 3,2%
Prosječne neto plate KM	916	+ 956
Godišnja stopa inflacije %	0,6	
Tokovi direktnih stranih ulaganja (miliona EUR)	459	
Javni dug (miliona KM) Spoljni dug: 73% Unutrašnji dug: 27%	11,2	
Broj zaposlenih	821.791	- 30 000
Broj nezaposlenih - evidencija službe za zapošljavanje	406.848	+ 30.000
Zaduženje stanovništva (milijarde KM)	2,34	

Podaci Agencije za statistiku BiH i Ministarstva finansija i trezora BiH i
Spoljnotrgovinske BiH

Polazeći od najrazvijenijih ekonomija u svijetu pa do brzorastućih zemalja u razvoju, sve te ekonomije kao integralni, odnosno ključni dio borbe protiv koronavirusa su usvojile velike fiskalne „pakete“ mjera.

Evropska centralna banka (ECB) je, takođe, u samo tri sedmice donijela niz odluka, uključujući i najvažniju odluku da će kupovati državne obveznice svih zemalja članica evrozone, ako bude potrebno bez ograničenja. Vlade zemalja evrozone, počevši od Njemačke i Francuske, najavile su nagli rast prodaja državnih hartija od vrijednosti u cilju pribavljanja finansijskih sredstava za borbu protiv pretvaranja duboke recesije u depresiju. Instrumenti ekonomske politike koji su na raspolaganju bosanskohercegovačkim vlastima su objektivno vrlo limitirani.

Paketi fiskalnih mjera (oba entiteta) koje su usvojene imaju za cilj pomoći realnom sektoru i stanovništvu. Ovakve mjere, sa druge strane, za nužnu posljedicu imaju rast javnog duga. Međutim, ove mjere su kratkoročnog karaktera i razmjere nastajuće krize neće biti mo-

guće riješiti tim mjerama, niti sredstvima pomoći EU i MMF-a, već isključivo rastom potrošnje i stvaranjem nove vrijednosti. U fazi ekonomskog oporavka nadležne institucije trebaju da budu spremne da pomognu pojedincima da nađu posao, olakšaju pristup kreditima te obezbijede podršku firmama da obnove svoje poslovanje. Od velikog značaja biće da se javna potrošnja iskoristi za jačanje ukupne potražnje, uz održavanje fiskalne stabilnosti. Značajno je da BiH zadrži primat na rješavanju svojih strukturalnih i institucionalnih slabosti. BiH će se naći u izuzetnim teškoćama zbog pada javnih finansija. Pad proizvodnje i potrošnje vodiće smanjenju poreza da dodatnu vrijednost i akciza i putarina, a gašenje radnih mjesta smanjivaće obim doprinosa za PIO i zdravstvo. Budžeti će morati da preuzmu veći dio isplata penzija od planiranih u 2020. godini. Naša zemlja ima obezbijeden veliki obim sredstava za javne investicije (putna infrastruktura, energetika) pa će njihovim korišćenjem omogućiti rast investicione potrošnje, odnosno agregatne tražnje kao efika-

snog sredstva u suprotstavljanju recesiji. Pad javnih prihoda u BiH zavisice od dubine recesije. U BiH rashodi su visoki i nefleksibilni. Otplate spoljnog duga u 2020. godini iznose 825 miliona KM, penzije 3,5 milijardi KM, izdaci za zdravstvo 2,4 milijardi KM, plate 3 milijardi KM (vojska, policija, zdravstveni i obrazovni radnici, javna uprava). Zato je potrebna redukcija rashoda (potreba rebalansa budžeta na svim nivoima) sa ekspanzivnom politikom koja treba biti motor anticikličnog djelovanja javne potrošnje, prvenstveno kroz intenziviranje javnih investicija. Treba iskoristiti inicijativu da se neutrošena sredstva IPA fondova iz perioda 2014-2020. za zemlje zapadnog Balkana stave na raspolaganje za saniranje posljedica COVID-19. To je posebno značajno za jačanje potencijala za suprotstavljanje pandemiji kroz nabavku medicinske opreme i za subvencije recesijom pogođenih firmi, tim prije što neutrošena sredstva za BiH iznose oko 310 miliona evra.

Pad industrijske proizvodnje

Industrijska proizvodnja u BiH u martu manja je za 6% u odnosu na februar, mjesec koji je prethodio ekonomskim teškoćama.

Kada uporedimo mart tekuće godine sa martom prošle godine, evidentan je pad od blizu 10%.

Mart 2020/februar 2020.

- proizvodnja trajnih proizvoda za široku potrošnju je manja za 22,1%,
- kapitalnih proizvoda za 12,2%,
- intermedijarnih proizvoda za 4,8%,
- netrajnih proizvoda za široku potrošnju za 6,7%
- proizvodnja energije veća je za 0,5%.

Mart 2020/mart 2019.

- proizvodnja trajnih proizvoda za široku potrošnju je manja za 32,9%,
- kapitalnih proizvoda za 21,6%,
- intermedijarnih proizvoda za 11,7%,
- proizvodnja netrajnih proizvoda za široku potrošnju za 10,6%,
- proizvodnja energije manja je za 0,6%.³

Momčilo Komljenović ■

1 The Institute for New Economic Thinking - <https://www.inet.ox.ac.uk/news/when-does-one-of-the-central-ideas-in-economics-work/>

2 Revidirani izvještaj Svjetske banke

3 Agencija za statistiku BiH

Turistička kretanja u vrijeme pandemije

Turistički sektor na prvo mjesto stavlja ljude i njihovu dobrobit. Kao agencija Ujedinjenih naroda koja doprinosi turizmu održivom razvoju, UNWTO je na početku pandemije izazvane virusom COVID-19 objavila zajedničku izjavu s WHO-om, vodećom agencijom UN-a za globalni odgovor na COVID-19. Obje organizacije su pozivale na odgovornost i pojačanu koordinaciju kako bi se osiguralo da se zdravstvene mjere provode. Nadalje, istaknuli su kako odgovor turizma mora biti odmjeren i dosljedan, proporcionalan prijetnji javnom zdravlju i na temelju lokalne procjene rizika

Osobnu odgovornost su naveli kao najvažniji korak koji ljudi mogu poduzeti kako bi zaštitili sebe i druge. Putnike su upoznali s osnovnim praksama prevencije koje se primjenjuju tijekom putovanja i u svakodnevnom životu (savjet WHO-a za javnost). To uključuje:

- redovito pranje ruku,
- odgađanje planova putovanja u slučajevima bolesti i
- izbjegavanje kontakta s ljudima koji pate od akutnih respiratornih

infekcija.

Turistički sektor trenutno je jedan od najteže pogođenih sektora gospodarstva izbijanjem pandemije uzrokovane virusom COVID-19, s utjecajem na ponudu i potražnju putovanja. S obzirom na promjenjivu prirodu situacije, prerano je procijeniti puni utjecaj COVID-19 na međunarodni turizam.

UNWTO naglašava da se prema bilo kojoj procjeni mora postupati oprezno zbog potencijalne evolucije pandemije koja bi mogla dovesti do daljnjih

revizija.

UNWTO je upozoravao da se uvođenje ograničenja putovanja mora temeljiti na najnovijim stručnim preporukama i da glavna briga treba biti pitanje javnog zdravlja. U tom je kontekstu UNWTO naglasio važnost međunarodnog dijaloga i suradnje. Ovaj zajednički izazov predstavlja i globalnu zajednicu, uključujući turistički sektor, da pobliže surađuje i pokazuje da solidarnost može prijeći nacionalne granice.

Očekuje se da će mala i srednja poduzeća (koja čine oko 80% turističkog sektora) biti posebno pogođena. To bi moglo utjecati na milijune sredstava za život u cijelom svijetu, uključujući ranjive zajednice koje se oslanjaju na turizam kao na poticaj njihovog razvoja i ekonomske uključenosti. Zbog svoje gospodarske prirode i dubokog društvenog utjecaja, turizam ima ulogu pomaganja pogođenim društvima i zajednicama u rastu i stabilnosti. Tijekom godina, sektor je kontinuirano dokazao svoju otpornost i sposobnost, ne samo da se uspio obraniti kao sektor

već i da vodi širi ekonomski i društveni oporavak.

U ovom kontekstu, UNWTO poziva na:

- financijsku i političku potporu za mjere oporavka usmjerene na sektor turizma u najugroženijim zemljama,
- mjere oporavka i poticaje koji se planiraju i provode u koordinaciji s međunarodnim razvojnim i donatorskim organizacijama i
- turističku potporu koja će biti uključena u šire planove oporavka i akcije pogodnih gospodarstava.

Kao i do sada, UNWTO će pružiti smjernice i podršku za mjere oporavka svojih članova, privatnog i javnog turističkog sektora, uključujući organizatore turističkih događanja i sajмова.

Gubitci i oporavak

Prema zadnjem izvještaju iz UNWTO-a, 96% destinacija diljem svijeta ima neke zabrane putovanja. Ističu kako su 21. 3. 2020. u UNWTO radili preliminarne procjene utjecaja pandemije COVID-19 na međunarodni turizam i očekivali su pad od 20-30%. To znači da se **turizam vraća na razdoblje od prije 7 godina**, a kada tome pridodamo ekonomski pad kao i socijalne mjere, koje će se morati uvesti na mnoge destinacije i ustanove, turizam će biti na razini koja je mnogo niža od očekivane. Domaći turizam će biti u fokusu i sigurno će se brže oporavljati od međunarodnih destinacija i ovo će biti izazov za zemlje u kojima je domaće tržište slabije razvijeno, odnosno u zemljama u kojima je u bilanci plaćanja velik udio međunarodnog turizma. Globalno gledano, broj turista u međunarodnim turističkim dolascima će biti umanjeno na razdoblje od prije 5 do 7 godina, odnosno na 290 do 440 milijuna u međunarodnim turističkim dolascima te gubitak 1/3 od 1,5 trilijuna USD kojima je turizam sudjelovao u prošlogodišnjoj bilanci plaćanja. Prema podacima koje je objavila ICAO, vidimo da je u azijsko-pacifičkoj regiji u velja-

či došlo do pada kapaciteta od 30%, u ožujku 30-50%, a za travanj se očekuje pad od 80 do 90%. Ako pogledamo podatke koji dolaze iz IAZE, vidimo da se očekuje smanjenje broja putnika u zračnom prometu za oko 50% u 2020.

Kako će teći oporavak teško je predvidjeti, turizam će biti suočen s mnogo izazova. Uspoređivanje sa sličnim situacijama iz prošlosti je jako teško. Ako uzmemo primjer SARS-a, vidimo da je u mjesecima najveće zaraženosti zabilježen najveći pad, ali je oporavak bio u V obliku i do kraja godine su zabilježeni pozitivni rezultati, u pogledu rasta, a ne u oporavku na prijašnje vrijednosti. Ako pogledamo svjetsku ekonomsku krizu, vidimo da je utjecaj krize na pad bio manji, ali je duljina trajanja bila veća. Ako oporavak promatramo iz ugla broja mjeseci potrebnih da bi se vratili na stanje prije krize, onda vidimo da je kod pojave virusa SARS 2003. bilo potrebno 11 mjeseci da se vratimo na stanje prije te krize, poslije događaja od 11. 9. 2001. (terorističkih napada) bilo je potrebno 14 mjeseci, a poslije svjetske ekonomske krize čak 20 mjeseci. Ovi podaci su opet različiti po regijama, recimo poslije svjetske ekonomske krize Europi je trebalo 29 mjeseci da se vrati na razinu međunarodnih turističkih dolazaka prije krize.

Korištenjem različitih skupova podataka moguće je pratiti različite korake putovanja kupaca, kao što su online pretrage prije rezervacije leta, kapaciteti koje zračne kompanije stave na tržište, stvarne rezervacije i karte koje su izdate. Ovo sve daje globalnu sliku direktnih i indirektnih rezervacija. Broj međunarodnih dolazaka u svijetu je smanjen za 50%. Europa je druga najpogođenija regija s 50% pada, dok je azijsko-pacifička regija prva s 58% pada međunarodnih dolazaka. Iza Europe slijede Afrika i Bliski Istok s 43%, zatim Amerika s 40% pada. Ako gledamo samo Europu, onda vidimo da je razlika u padu dolazaka među određenim područjima na kontinentu mala. Južna,

zapadna i srednjoistočna Europa bilježe pad dolazaka za oko 50%. Sjeverna Europa bilježi malo bolje rezultate, ali samo zato što se u prvim tjednima pandemije ta regija nosila bolje nego ostale, ali što vrijeme više prolazi vidimo da i razlika u rezultatima ostalih regija opada tako da u biti nema nekih velikih razlika u padu međunarodnih dolazaka u različitim regijama Europe. Što se tiče rezervacija u **međunarodnim putovanjima** prema Europi, gledano s mjesta odlaska, u početku pojave virusa i restrikcija u Kini vidimo da je velik pad u azijsko-pacifičkoj regiji, dok se ostatak svijeta još uvijek držao. No, s pojavom pandemije u Lombardiji vidimo pad u svim ključnim tržištima za Europu. Ako promatramo rezervacije u međunarodnim putovanjima s mjestom dolaska, opet vidimo da su skoro svi krajevi Europe isto pogođeni i svi su u lose-lose situaciji.

U ovom trenutku teško je reći koje će aviokompanije prebroditi ovu krizu, a vrlo izgledno da će određen broj kompanija bankrotirati prije kraja ove krize jer je kapacitet sjedišta u zračnom prometu manji od 10% kapaciteta koji su bili na tržištu samo godinu prije. Izgled zračnih konekcija će biti jako različit u odnosu na prethodno razdoblje. Što se tiče zabrana putovanja u Europi, sve su zemlje s određenim restrikcijama putovanja, bilo da su potpuno zatvorene ili djelomično i zaključak je kako Europa trenutno nije otvorena za posao.

Pogledamo li naprijed, posebno prema ljetnoj sezoni koja je ključna generalno, ali će biti i ključna za mnoge turističke profesije u trenutnoj situaciji, vidimo da je situacija jako loša i da su sve ključne destinacije 50-65% u zaostatku u smislu rezervacija (Italija 64%, Španjolska 63%...). Ako na ove podatke pogledamo malo optimističnije, moguće je da sezona poraste i da dođe do skoka, uz uvjet da se situacija oko pandemije stavi pod kontrolu. Postoji dosta praznog prostora za rezervacije između uzorka redovnih rezervacija i kasnih rezervacija koje mogu spasiti sezonu i to je jako optimističan scenarij u trenutnoj situaciji. Još jedna pozitivna stvar je da ljudi, iako su u zabrani i restrikcijama, još uvijek putem interneta pretražuju putovanja. Većina ih je za regionalna putovanja i više nego u prošlosti radi se o putovanjima s više noćenja.

Hotelska industrija gubi oko 75% rezervacija u odnosu na prošlu godinu. Pored analize Europe, jako je zanimlji-

Preporuka EK o vaučerima za turiste

U Službenom listu Evropske unije objavljena je Preporuka Evropske komisije 2020/648 od 13. maja 2020. godine, o vaučerima koji se nude turistima i putnicima kao alternativa povratu novca za otkazane paket aranžmane i usluge prijevoza u kontekstu pandemije bolesti COVID-19. Preporuka je objavljena i na web stranici VTK/STK BiH a link na dokument je http://www.komorabih.ba/wp-content/uploads/2020/05/OJ_L_2020_151_FULL_HR_TXT-12-18.pdf

vo promatrati Kinu kao prvu zemlju koja je izašla iz krize. Kada promatramo putovanja u Kinu, treba razdvojiti domaće i međunarodne trendove. Vidljivo je da su ukidanjem zabrane putovanja porasli i međunarodni trendovi, ali i pojavom novih slučajeva virusa i ponovnih restrikcija dolazi do pada. U ovom trenutku je primjetan ponovni rast i ne znači da će Europa imati iste trendove, ali je zanimljivo i treba pratiti situaciju u Kini, jer je to jedan od mogućih scenarija i za Europu. Ako gledamo krivulju pada putnika, business vs leisure, vidimo da su prvi koji su prestali s rezervacijama leisure putnici. Ako gledamo prognoze oporavka, opet će leisure putnici biti prvi koji će početi putovati jer će poslovni ljudi više paziti na sigurnost svojih zaposlenika.

Pad prihoda po slobodnoj sobi u početku je jako pogodilo samo Aziju, a kasnije i cijeli svijet. S točke gledišta hotelskog razvoja, kada gledamo najveći pad tijekom financijske krize i najveći pad kod krize izazvane koronavirusom, u pogledu početnog učinka gora je kriza izazvana koronavirusom. Prihod od soba u Europi opada za oko 90%, što je značajan ekonomski utjecaj iz perspektive hotelskog razvoja.

Po pitanju domaćeg i međunarodnog putovanja rastući je konsenzus da će ljudi početi sve više posjećivati mjesta oko sebe, u njihovoj vlastitoj zemlji. Kada govorimo o tome, bitno je naglasiti da su u neku ruku ljudi prisiljeni na ta putovanja, jer su u nemogućnosti planirati putovanja van zemlje zbog zabrane kretanja i straha što se može dogoditi u budućnosti. Druga stvar na koju upozoravaju stručnjaci jeste povećana fobija od azijskih posjetitelja. Domaći stanovnici će njih vidjeti kao potencijalnu opasnost od zaraze i nema smisla raditi na promociji ako se ne uključi i domaće stanovništvo u planiranje. Ono što je još jako bitno jeste osoblje i njihova obuka. Ljudi na recepcijama u hotelima ili na aerodromima su ljudi koji su na prvoj liniji i oni su ti koji će se sutra prvi susresti s turistima i osjećaj sigurnosti, u pogledu sanitarne zaštite, će više ići preko tih ljudi nego preko bilo kojeg drugog oblika komunikacije.

Kada i kako će granice ponovo biti otvorene za putnički promet trenutno nitko ne može sa sigurnošću znati. Ekonomska situacija u turističkoj industriji nije katastrofalna samo u južnoj Europi, na Mediteranu, već i u cijeloj Europi. Turistička industrija ove godine

računa sa smanjenjem rezervacija za paket aranžmane i do 70%. Najteže bi mogle da budu pogođene kompanije koje organiziraju krstarenja, kojima bi obim posla mogao da oslabi i do 90%.

Ministri sigurnosti iz zemalja Europske unije mišljenja su da će se veoma oprezno pristupiti otvaranju granica unutar EU, kao i njenih vanjskih granica. Svi su složni da, prije svega, moraju spriječiti nove valove zaraze. Konkretno vremenske planove ne navode.

U Europskoj uniji 10 posto bruto domaćeg proizvoda (BDP) ostvaruje turistička industrija. U pojedinim zemljama poput Grčke ili Malte, udio te industrije u BDP-u iznosi 20 do 25%.

Prema podacima Europske komisije, Španjolska od turizma godišnje zaradi oko 145 milijardi eura, njemački hoteli i turističke agencije oko 240 milijardi eura. Na „izvornom tržištu” Njemačke, odakle dolazi veliki broj turista, šteta je čak i veća nego na klasičnim „ciljnim tržištima”, poput Španjolske ili Italije.

Gari Cappelli, ministar turizma Hrvatske, zemlje koja trenutno predsjedava EU, izrazio je očekivanje da će turisti sa sjevera Europe tijekom ljetne sezone i pored pandemije putovati na jug, što bi bila neka vrsta europske solidarnosti. On je dodao i da je potreban zajednički zdravstveni koncept i da bi tada svim putnicima i organizatorima mogli izdati neku vrstu „korona-zdravstvene putovnice”.

Ministrica turizma Malte, Julia Farrugia Portelli, traži zajedničke EU standarde kada je riječ o zdravstvenoj zaštiti u hotelima, restoranima, avioni-

ma i na plažama.

Ostale vlade su suzdržanije i idu svojim putem. Austrija svoje hotele ponovo otvara 29. svibnja, ali oni bi trebali primati samo goste iz susjednih zemalja, po mogućnosti iz regija u kojima je stopa zaraze mala. Austrijski kancelar Sebastian Kurz predlaže da Austrijanci svoje ljetne odmone, u ovoj izvanrednoj korona-godini, provedu u svojoj zemlji.

Hotelijeri i vlasnici plaža u Italiji razvijaju neobične koncepte kako bi budućim gostima osigurali neophodnu distancu. Na plažama planiraju postaviti pregradne ploče od pleksiglasa, hoteli bi trebali biti popunjeni na pola kapaciteta, u hotelskim restoranima bi služili samo jedno jelo, a razmak između stolova bi trebao biti dva metra.

Grčka razmišlja i o nekoj vrsti turističkog koridora iz zapadne Europe. Putnici, koji imaju potvrdu da su zdravi, ulazili bi u specijalne avione i dolazili u provjerena turistička središta u kojima nema zaraženih koronavirusom.

U Belgiji se razmišlja o ulaznicama za plaže. Neki drugi ministri turizma predlažu odmone u unutrašnjosti zemlje, kako bi se hoteli i plaže rasteretili.

Međutim, još uvijek se ne zna kada će nadležni ministri unutarnjih poslova EU predstaviti usuglašen plan o otvaranju granica za turiste. Službenici u Europskoj komisiji, koji bi trebali izraditi smjernice za turistički promet, su suzdržani. Najprije bi svaka zemlja trebala ukinuti uvedena ograničenja, tada bi putovanja u susjedne regije bila moguća. Nakon toga bi bila moguća i putovanja u susjedne zemlje te bi prorađio i zračni promet unutar Europe.

Potpuno je nejasno kada će opet biti moguća turistička putovanja u Aziju, SAD i druge dijelove svijeta.

Na kraju dolaze turisti koji bi sve trebali doživjeti kao opuštanje i odmor. Pitanje je hoće li oni uopće biti spremni za odmor na plaži iza pleksiglasa, bez zabava u barovima, sporta ili razgledanja znamenitosti u grupama. Maria Frontera, predsjednica udruga hotelijera Fehm sa španjolskog otoka Mallorca, smatra da je sada, prije svega, važno turistima pružiti osjećaj sigurnosti.

Svjetska turistička organizacija - agencija Ujedinjenih naroda UNWTO - procjenjuje da 96% svih turističkih destinacija u svijetu neće biti dostupno za vrijeme pandemije. Generalni sekretar te organizacije Zurab Pololikashvili, koji je prisustvovao sastanku ministara EU, poziva da se što prije ukinu sva ograničenja.

Od početka izbijanja pandemije izazvane virusom COVID-19 u Vanjskotrgovinskoj komori BiH se posebno stavlja naglasak na probleme u uslužnim djelatnostima i to da se turistički djelatnici susreću s velikim problemima. Turizam se posebno naglašava jer ima jednu dodatnu osjetljivost na globalne poremećaje.

Bosna i Hercegovina

Danas smo u situaciji kada su potpuno otkazani dolasci turista iz navedenih zemalja. Otkazani su svi znanstveni skupovi i međunarodne konferencije. Broj otkazanih noćenja se kreće:

- ožujak oko 210 000 noćenja,
- travanj oko 300 000 noćenja,

- svibanj oko 350 000 noćenja.

Projekt razvoja i promocije turizma koji provodi Vijeće za regionalnu suradnju proveo je istraživanje turističkih agencija i tur operatera sa zapadnog Balkana, a preliminarni rezultati pokazuju da je 42% turističkih agencija i tur operatera već počelo sa rezanjem troškova i otpustilo dio radnika. Oko 20% njih je već prestalo sa radom, dok 41% ima dovoljno resursa da održava normalan rad tijekom samo tri mjeseca.

Zbog svega navedenog, Vanjskotrgovinska komora Bosne i Hercegovine upozorila je da svi trebaju biti svjesni i činiti sve što je moguće da se eventualni negativni učinci na turizam što više umanje u nastavku krize oko koronavirusa.

Neke od mjera koje je Vanjskotrgovinska komora BiH predložila nadležnim institucijama sredinom ožujka su:

- beskamatne pozajmice turističkim agencijama, hotelijerstvu za tekuću likvidnost s grejs razdobljem otplate, kao i odgođeno plaćanje prema financijskim institucijama (kreditu), najmanje do 15. 4.2020;
- odgađanje plaćanja poreza i doprinosa tijekom proglašenog kriznog razdoblja za sve zaposlene u agencijama, hotelijerstvu i putničkom prijevozu koji su zasnovali radni odnos minimalno u prethodnoj godini (2019) kao i obveze zaposlenih prema bankama (osobni krediti), također najmanje do 15. 4. 2020. godine;
- banke trebaju osigurati potrebnu likvidnost svim tvrtkama koje se suoče s problemima. U tom bi smjeru

vlada mogla osigurati ciljane kreditne garancije kako bi se pokrile kratkoročne potrebe za likvidnošću poduzeća.

- što se tiče turističkih poduzeća, smanjenje troškova električne energije koja s platnim spiskom čini najveći dio troškova tih poduzeća, posebno hotela.
- produljenje roka za podnošenje poreznih prijava, jer se mnogi računovodstveni/porezni uredi ne mogu pridržavati rokova zbog izostanka svojih zaposlenika s posla.

U pogledu skretanja pozornosti međunarodnim donatorima za promjenom trenutnih projektnih zadataka i/ili planiranja budućih projekata u BiH, Komora je uputila dopis svim međunarodnim donatorima/projektima, kao i veleposlanstvima u BiH.

Uvažavajući aktivnosti koje organizacije i partneri/donatori već godinama provode na području Bosne i Hercegovine s ciljem podizanja konkurentnosti gospodarskih subjekata u BiH, a sukladno novonastaloj situaciji oko negativnih posljedica pandemije na bh. ekonomiju, obratili smo im se sa prijedlogom da, u okviru svojih projektnih aktivnosti, razmotre sljedeće:

- poduzimanje žurnih mjera u okviru relevantnih projekata i donatorskih sredstava kako bi se osigurala financijska potpora za ublažavanje posljedica učinka pandemije, prije svega, na likvidnost privatnih subjekata u BiH,
- da sa svojim donatorima, budući da to nije kratkotrajan proces, razmotre da za projekte koji su već u tijeku i/ili koji se planiraju, predefiniiraju projektne aktivnosti/očekivane rezultate grantova i sličnih projektnih aktivnosti, a sve sa ciljem ublažavanja posljedica po konkurentnost i izvozne kapacitete gospodarskih subjekata na području BiH.

Kao što smo već spomenuli, stručnjaci u svijetu su složni da će u narednom razdoblju fokus biti na domaćim putovanjima te se sve više promoviraju, potiču i preporučuju putovanja na domaće destinacije. Takav trend ne zaobilazi ni BiH i već postoje određene inicijative i prijedlozi.

*Napomena:
Analiza pripremljena
u aprilu mjesecu.*

Belma Hasić, Darko Pehar

Metalska i elektroindustrija BiH

Sektor metalske i elektroindustrije Bosne i Hercegovine je u razdoblju I-IV mjesec 2020. godine, u odnosu na isti period 2019. godine, zabilježio pad izvoza u iznosu od 18,31%, tj. 275,9 miliona KM i pad uvoza u iznosu od 19,04%, tj. 410 miliona KM.

Najveći pad je u kategoriji aluminijuma i proizvoda od aluminijuma. Izvoz aluminijuma u sirovim oblicima za prva četiri mjeseca pao za 55,2%, što je 135,2 miliona KM, što pripisujemo gašenju proizvodnog pogona firme

Aluminij d. d., tako da bi do značajnog pada u ovoj kategoriji došlo i bez uticaja pandemije, imajući u vidu da je glavni proizvod koji bilježi pad aluminijum u sirovim oblicima (-130 miliona KM razlike u referentnom periodu).

Druga najugroženija kategorija su čelik i proizvoda od čelika (pad preko 67 miliona KM), a u padu je i izvoz autodijelova (-19,4% ili 26,4 miliona KM).

Najveći pad izvoza metalškog sektora je registrovan sa Italijom (58 miliona KM), Hrvatskom (44,8 miliona KM),

Srbijom (30 miliona KM), Njemačkom (27,9 miliona KM), Austrijom (24,9 miliona KM), Slovenijom (21,2 miliona KM)...

U vodećih 20 izvoznih tržišta, rast izvoza je jedino realizovan u Rumuniji (19,7%), Poljskoj (1,8%) i SAD-u (41%).

Adela Vukotić Terek ■

Izvoz metalske i elektroindustrije I-IV 2019/I-IV 2020. - pregled po vodećim zemljama izvoza

Zemlja izvoza	Izvoz I-IV 2019.	Izvoz I-IV 2020.	Promjena (%)	Razlika (KM)
Austrija	243.168.620	218.209.691	-10,26	-24.958.929
Njemačka	236.979.355	208.996.268	-11,81	-27.983.087
Slovenija	188.604.287	167.333.712	-11,28	-21.270.575
Hrvatska	161.633.630	116.768.764	-27,76	-44.864.866
Srbija	117.760.755	87.751.322	-25,48	-30.009.432
Italija	134.807.208	76.735.929	-43,08	-58.071.279
Crna Gora	50.332.083	42.899.107	-14,77	-7.432.976
Rumunija	34.544.544	41.355.281	19,72	6.810.737
Mađarska	41.279.783	24.821.354	-39,87	-16.458.428
Nizozemska	21.526.454	20.715.664	-3,77	-810.789
UKUPNO TOP 10	1.230.636.719	1.005.587.092	-18,29	-225.049.627
OSTALO	276.457.879	225.590.738	-18,4	-50.867.141
UKUPNO SVIJET	1.507.094.597	1.231.177.830	-18,31	-275.916.767

Uvoz metalske i elektroindustrije I-IV 2019/I-IV 2020. - pregled po vodećim zemljama uvoza

Zemlja uvoza	Uvoz I-IV 2019.	Uvoz I-IV 2020.	Promjena (%)	Razlika (KM)
Njemačka	272.971.577	212.437.327	-22,18	-60.534.250
Slovenija	245.946.221	206.451.624	-16,06	-39.494.598
Srbija	212.105.171	184.405.189	-13,06	-27.699.981
Hrvatska	210.111.177	169.434.355	-19,36	-40.676.823
Austrija	180.611.602	165.582.710	-8,32	-15.028.892
Italija	206.476.622	152.538.954	-26,12	-53.937.669
Turska	84.879.115	81.759.477	-3,68	-3.119.638
Nizozemska	79.972.710	77.894.456	-2,60	-2.078.254
Kina	84.829.960	63.693.282	-24,92	-21.136.678
Nepoznata država	24.269.917	46.304.412	90,79	22.034.495
UKUPNO TOP 10	1.602.174.072	1.360.501.786	-15,09	-241.672.286
OSTALO	551.922.339	383.538.636	-30,51	-168.383.703
UKUPNO SVIJET	2.154.096.411	1.744.040.421	-19,04	-410.055.990

Izvoz metalske i elektroindustrije za period I-IV 2019/I-IV 2020.

T. br.	Grupa proizvoda	Izvoz I-IV 2019.	Izvoz I-IV 2020.	Promjena (%)	Razlika
72	Gvožđe i čelik	180.407.693	136.421.404	-24,38	-43.986.289
73	Proizvodi od gvožđa i čelika	252.754.471	229.550.625	-9,18	-23.203.846
74	Bakar i proizvodi od bakra	26.415.537	18.834.751	-28,70	-7.580.786
75	Nikl i proizvodi od nikla	16	20.134	125.422,82	20.118
76	Aluminijum i proizvodi od aluminijuma	245.000.819	109.751.164	-55,20	-135.249.656
78	Olovo i proizvodi od olova	711.759	608.518	-14,51	-103.241
79	Cink i proizvodi od cinka	17.805.451	15.642.649	-12,15	-2.162.801
80	Kalaj i proizvodi od kalaja	625.003	3.578	-99,43	-621.425
81	Ostali obični metali; kermeti; proizvodi od njih	8.878	23.885	169,03	15.007
82	Alati, kožarski proizvodi, kašike i viljuške, od običnih metala	9.310.939	8.325.404	-10,58	-985.535
83	Razni proizvodi od prostih metala	15.945.163	15.736.757	-1,31	-208.406
84	Nuklearni reaktori, kotlovi, mašine i mehanički uređaji	298.533.093	261.782.723	-12,31	-36.750.370
85	Električne mašine i oprema i njihovi dijelovi; aparati . . .	269.264.923	266.211.526	-1,13	-3.053.397
86	Šinska vozila i dijelovi; željeznički i tramvajski kolosiječni sklopovi	4.848.503	10.468.003	115,90	5.619.500
87	Vozila, osim željezničkih ili tramvajskih šinskih vozila	136.083.393	109.684.159	-19,40	-26.399.234
88	Vazduhoplovi, kosmičke letilice i njihovi dijelovi	1.419.771	447.291	-68,50	-972.480
89	Brodovi, čamci i plovne konstrukcije	133.679	187.383	40,17	53.704
93	Oružje i municija; njihovi dijelovi i pribor	47.825.507	47.477.878	-0,73	-347.629
UKUPNO:		1.507.094.597	1.231.177.830	-18,31	-275.916.767

Uvoz metalske i elektroindustrije za period I-IV 2019/I-IV 2020.

T. br.	Grupa proizvoda	Uvoz I-IV 2019.	Uvoz I-IV 2020.	Promjena (%)	Razlika
72	Gvožđe i čelik	216.195.672	173.992.211	-19,52	-42.203.461
73	Proizvodi od gvožđa i čelika	168.628.701	139.281.145	-17,40	-29.347.556
74	Bakar i proizvodi od bakra	79.597.101	76.327.083	-4,11	-3.270.018
75	Nikl i proizvodi od nikla	327.287	291.337	-10,98	-35.950
76	Aluminijum i proizvodi od aluminijuma	151.983.738	116.935.604	-23,06	-35.048.134
78	Olovo i proizvodi od olova	1.534.995	1.829.752	19,20	294.757
79	Cink i proizvodi od cinka	15.785.553	15.274.761	-3,24	-510.792
80	Kalaj i proizvodi od kalaja	1.478.811	7.949.969	-30,74	-3.528.842
81	Ostali obični metali; kermeti; proizvodi od njih	2.805.892	1.971.669	-29,73	-834.223
82	Alati, kožarski proizvodi, kašike i viljuške, od običnih metala	33.018.789	27.460.509	-16,83	-5.558.280
83	Razni proizvodi od prostih metala	9.551.230	51.231.771	-13,97	-8.319.459
84	Nuklearni reaktori, kotlovi, mašine i mehanički uređaji	25.970.563	419.254.747	-20,29	-106.715.816
85	Električne mašine i oprema i njihovi dijelovi; aparati . . .	72.664.086	340.206.739	-8,71	-32.457.347
86	Šinska vozila i dijelovi; željeznički i tramvajski kolosiječni sklopovi	4.256.181	3.187.296	25,11	-1.068.885
87	Vozila, osim željezničkih ili tramvajskih šinskih vozila . . .	03.878.698	364.135.413	-27,73	-139.743.285
88	Vazduhoplovi, kosmičke letilice i njihovi dijelovi	1.103.953	151.567	-86,27	-952.386
89	Brodovi, čamci i plovne konstrukcije	170.101	140.282	-17,53	-29.819
93	Oružje i municija; njihovi dijelovi i pribor	5.145.060	4.418.565	-14,12	-726.495
UKUPNO:		2.154.096.411	1.744.040.421	-19,04	-410.055.990

Drveni sektor BiH

Pandemija COVID-19 negativno se odrazila na poslovanje i vanjskotrgovinsku razmjenu drvnog sektora Bosne i Hercegovine

Za četiri mjeseca 2020. izvoz drvnog sektora iznosio je 371.630.579 KM ili 15,4% manje nego u istom periodu 2019. godine (za tri mjeseca izvoz je iznosio 293.979.409 KM ili 7,8% manje u odnosu na tri mjeseca 2019.). Učešće izvoza namještaja je bilo 43,2%, a osta-

lih proizvoda drvene industrije 56,8%. Najviše se izvezio namještaj za spavaće, dnevne sobe i trpezarije, ostali drveni namještaj i sjedala.

Detaljna struktura najznačajnijih grupa drvnog sektora vidi se u Tabeli 1.

Pad izvoza ostvarili su:

- parket i ostalo profilirano drvo (za 45,4%)
- proizvodi šumarstva (za 37,7%)
- namještaj od drveta (za 17,9%)

- ploče i furnir (za 14,8%)
- rezana građa i elementi (za 6,7%)

Porast izvoza ostvarili su:

- građevinska stolarija (za 17,3%)
- montažne drvene kuće (za 20,4%)

Plasman proizvoda drvnog sektora (proizvodi šumarstva, rezana građa, ploče, furniri, podovi, parketi, građevinska stolarija), namještaja i montažne

Tabela 1. Izvoz najznačajnijih grupa proizvoda drvnog sektora BiH u KM

Grupe proizvoda	I-IV 2019.	I-IV 2020.	Ind I-IV2020/ I-IV 2019.
Proizvodi šumarstva	47.223.215	29.439.618	62,3
Rezana građa i elementi	103.498.142	96.595.973	93,3
Ploče, furnir	26.060.771	22.209.887	85,2
Parket i ostalo profilirano drvo	19.636.065	10.734.787	54,6
Građevinska stolarija	28.880.730	33.879.002	117,3
Ukupno drvo i proizvodi od drveta	238.729.225	205.189.998	85,9
Namještaj od drveta	195.682.248	160.673.010	82,1
Montažne drvene kuće	4.789.800	5.767.571	120,4
Ukupan izvoz drvnog sektora	439.201.273	371.630.579	84,6

Izvor: UIOBiH – Obrada VTKBiH, Asocijacija drvene industrije i šumarstva

Tabela 2. Izvoz drvnog sektora po najznačajnijim ino tržištima u KM

ZEMLJE-INO TRŽIŠTA	I-IV 2019			I-IV 2020		
	Drvo i proizvodi od drveta	Namještaj i montažne drvene kuće	Drvni sektor	Drvo i proizvodi od drveta	Namještaj i montažne drvene kuće	Drvni sektor
Njemačka	37.122.641	72.251.800	109.374.441	41.690.874	61.842.827	103.533.701
Italija	41.910.884	13.762.485	55.674.369	23.134.384	8.704.967	31.839.351
Hrvatska	35.423.996	19.348.407	54.772.403	29.395.150	14.432.661	43.827.811
Srbija	24.810.303	4.286.806	29.097.109	24.810.303	3.503.956	28.314.259
Nizozemska	6.872.252	16.094.959	22.967.211	8.014.543	14.816.856	22.831.339
Austrija	13.742.792	10.720.006	24.462.798	12.167.517	8.425.374	20.592.891
Slovenija	13.742.792	6.607.400	20.350.192	14.846.830	4.390.302	19.237.132
Francuska	9.280.782	11.193.892	20.474.674	7.208.694	5.438.806	12.647.500
Švicarska	2.229.838	8.033.989	10.263.827	4.263.163	7.038.906	11.302.069
Češka	411.577	8.288.545	8.700.122	752.496	8.471.666	9.224.162
Kina	5.052.908	1.153.512	6.206.420	4.441.309	890.015	5.331.324
Belgija	2.229.838	2.853.844	5.083.682	2.339.536	1.792.342	4.131.878
Poljska	1.757.522	1.703.051	3.460.573	1.843.549	1.615.143	3.458.692

Tabela 3. Uvoz najznačajniji grupa proizvoda drvnog sektora BiH u KM

Grupe proizvoda	I-IV 2019.	I-IV 2020.	Ind I-IV 2020/ I-IV 2019.
Proizvodi šumarstva	18.276.961	7.860.404	43,0
Rezana građa i elementi	43.528.525	21.268.313	48,8
Ploče i furnir	53.629.704	43.233.275	80,6
Podovi i parketi	19.636.065	10.734.787	54,6
Građevinska stolarija	4.635.925	4.395.447	94,8
Namještaj od drveta	33.835.011	23.941.692	70,8
Ukupan uvoz drvnog sektora	145.465.879	108.591.870	74,6

Izvor: UIOBiH – Obrada VTKBiH, Asocijacija drvne industrije i šumarstva

drvene kuće, prema najznačajnijim izvoznim tržištima koja čine 85% ukupnih ino tržišta, vidi se u Tabeli 2.

Odnos izvoza proizvoda drvnog sektora za I-IV 2020. u odnosu na I-IV 2019. prema najznačajnijim tržištima je sljedeći:

- Njemačka - pad izvoza za 5,4%
- Italija - pad izvoza za 42,9%
- Francuska - pad izvoza za 38,3%
- Hrvatska - pad izvoza za 20,0%
- Belgija - pad izvoza za 18,8%
- Austrija - pad izvoza za 15,9%
- Kina - pad izvoza za 14,1%
- Slovenija - pad izvoza za 5,5%
- Srbija - pad izvoza za 3,0%
- Nizozemska - pad izvoza za 0,1%
- Poljska - pad izvoza 0,1%
- Švicarska - porast izvoza za 10,1%
- Češka - porast izvoza za 6,0%

Uvoz drvne industrije i šumarstva

Za četiri mjeseca 2020. ukupan uvoz drvnog sektora iznosio je 108.591.870 KM ili 25,4% manje nego u istom periodu 2019. godine (za tri mjeseca uvoz je iznosio 89.101.496 KM, što je 16% manje nego za tri mjeseca 2019. godine).

Struktura uvoza najznačajnijih stavki vidi se u Tabeli 3.

Iz podataka se vidi da su sve grupe proizvoda ostvarile pad uvoza:

- proizvodi šumarstva (za 57%)
- rezana građa i elementi (za 51,2%)
- podovi i parketi (za 45,4%)
- namještaj od drveta (za 29,2%)
- ploče i furnir (za 19,4%)
- građevinska stolarija (za 5,2%)

Proizvodi drvnog sektora pretežno su se uvozili iz Srbije, Poljske, Turske, Italije, Njemačke, Slovenije, Hrvatske, Rumunije, Češke, Austrije.

Zaključak

Nakon svega navedenog može se zaključiti da je drvni sektor značajno pogođen pandemijom COVID-19. Poslovanje u većem broju kompanija se odvija otežano. Izvoz je značajno smanjen, posebno namještaja, jer su u zemljama EU zatvoreni saloni, tako da je većina narudžbi obustavljena, a samo mali broj kompanija dobiva nove narudžbe.

Izvoz ostalih proizvoda drvne industrije je u padu, osim građevinske stolarije i montažne drvene gradnje koji su u porastu.

Jedan broj kompanija je osigurao plate zaposlenim za mart, dok je stanje u kompanijama u aprilu znatno teže.

Selma Bašagić ■

Grafička i papirna industrija Bosne i Hercegovine

Izvoz grafičke i papirne industrije

Za prva četiri mjeseca 2020. izvoz grafičke i papirne industrije iznosio je 98.561.168 KM ili 6,4% više nego u istom periodu 2019. (za tri mjeseca 2020. godine izvoz grafičke i papirne industrije iznosio je 74.053.368 KM, što je za 7,4% više nego u istom periodu prošle godine).

U okviru navedenog izvoza, papirna industrija je ostvarila izvoz od 81.367.822 KM ili 11,8% više nego u istom periodu 2019, dok je grafičkih proizvoda izvezeno u vrijednosti od 14.327.422 KM ili 9% manje nego za četiri mjeseca 2019. Najveći pad izvoza od 30,2% ostvarila je skupina proizvoda celuloza i reciklirani papir.

Detaljna struktura najznačajnijih izvoznih proizvoda može se vidjeti u tabeli 1.

Iz navedenih podataka se vidi da su najveći porast izvoza proizvoda papirne industrije ostvarili: kraft papir nepremazni, toaletni papir, ručno rađeni papir i karton, papir, karton i celulozna vata, papir i karton premazni i registri i knjigovodstvene knjige.

U okviru grafičke industrije porast

izvoza ostvarili su samo ostali štampani materijali.

Najznačajnija ino tržišta za izvoz bila su:

- Papirna industrija – Srbija, Slovačka, Hrvatska, Turska, Italija, Njemačka, Kina, Nizozemska, Francuska, Slovenija, Crna Gora i Sjeverna

Tabela 1: Izvoz grafičke i papirne industrije Bosne i Hercegovine u KM

Naziv	I-IV 2020.	I-IV 2019.	Ind I-IV 2020/ I-IV 2019.
UKUPNO CELULOZA I RECIKLIRANI PAPIR	2.865.924	4.099.552	69,8
Kraft-papir i karton nepremazani, u rolnama ili listovima	27.465.056	22.482.681	122,2
Toaletni papir i slični papir, celulozna vata i listovi	16.596.621	13.851.596	119,8
Ručno izrađeni papir i karton	16.372.186	13.790.642	118,7
Kutije, vreće i vrećice i drugi spremnici za pakovanje	11.179.558	11.703.052	95,5
Registri, knjigovodstvene knjige, notesi, knjige	1.379.581	1.230.562	112,1
Ostali nepremazani papir i karton, u rolnama ili listovima	1.959.420	2.543.117	77,0
Papir, karton, celulozna vata i listovi i trake	741.984	488.524	151,8
Papir i karton, valoviti (sa zalijepljenim ravnim stranama)	953.454	1.079.702	88,3
Papir i karton, premazani s jedne strane ili obje strane	358.677	316.321	113,4
Ostali papiri, karton, celulozna vata i koprene	1.073.906	1.112.728	96,4
Nepremazani papir i karton	920.973	1.174.588	78,4
Etikete, papirne ili kartonske, svih vrsta, štampa	384.225	373.345	102,9
Cigaret papir, izrezan ili neizrezan u određene veličine	1.192.553	1.667.973	71,4
UKUPNO PAPIRNA UNDIUSTRIJA	81.367.822	72.761.168	111,8
Štampane knjige, brošure, leci i slični štampani materijali	12.769.166	14.278.848	89,2
Novine, časopisi i ostale periodične publikacije	565.937	668.677	84,6
Ostali štampani materijali, uključujući štampane stvari	903.702	656.306	137,7
UKUPNO GRAFIČKA INDUSTRIJA	14.327.422	15.739.896	91,0
UKUPAN IZVOZ GRAFIČKE I PAPIRNE INDUSTRIJE	98.561.168	92.600.616	106,4

Izvor: UIOBiH – Obrada VTKBiH, Asocijacija grafičke i papirne industrije

Tabela 2: Uvoz grafičke i papirne industrije Bosne i Hercegovine u KM

Naziv	I-IV 2020.	I-IV 2019.	Ind I-IV 2020/ I-IV 2019.
UKUPNO CELULOZA I RECIKLIRANI PAPIR	14.693.354	16.873.510	87,0
Novinski papir, u rolnama ili listovima	792.476	1.578.683	50,1
Nepremazani papir i karton	10.685.506	12.822.540	83,3
Ručno izrađeni papir i karton	10.010.950	8.880.734	112,7
Kraft-papir i karton nepremazani, u rolnama ili listovima	3.150.358	2.828.585	111,3
Ostali nepremazani papir i karton, u rolnama ili listovima	5.456.259	5.415.449	100,7
Složeni papir i karton (izrađeni sljepljivanjem)	1.312.036	1.469.836	89,2
Papir i karton, valoviti (sa zalijepljenim ravnim stranama)	7.588.681	8.403.936	90,3
Karbon-papir, samokopirajući papir i drugi papiri	822.112	912.681	90,1
Papir i karton, premazani s jedne strane ili obje strane	10.051.820	10.139.693	99,1
Papir, karton, celulozna vata i listovi i trake	13.618.061	15.122.709	90,1
Cigaret papir, izrezan ili neizrezan u određene veličine	2.777.607	3.324.460	83,5
Poštanske omotnice, pisma-omotnice, dopisnice	900.788	950.709	94,7
Toaletni papir i slični papir, celulozna vata i listovi	11.604.364	11.204.550	103,6
Kutije, vreće i vrećice i drugi spremnici za pakovanje	21.941.040	22.866.769	95,9
Registri, knjigovodstvene knjige, notesi, knjige	2.340.455	3.202.479	73,1
Etikete, papirne ili kartonske, svih vrsta, štampa	4.484.116	6.177.169	72,6
Ostali papiri, karton, celulozna vata i koprene	4.279.316	3.859.480	110,1
UKUPNO PAPIRNA UNDUSTRIJA	113.017.162	120.387.160	93,8
Štampane knjige, brošure, leci i slični štampani materijali	2.930.650	2.936.114	99,8
Novine, časopisi i ostale periodične publikacije	5.145.144	6.134.215	83,8
Ostali štampani materijali, uključujući štampane stvari	4.903.770	4.404.408	111,3
UKUPNO GRAFIČKA INDUSTRIJA	14.871.523	15.535.847	95,7
UKUPAN UVOZ GRAFIČKE I PAPIRNE INDUSTRIJE	142.582.039	152.796.517	93,3

Izvor: UIOBiH- Obrada VTKBiH, Asocijacija grafičke i papirne industrije

- Makedonija;
- Celuloza i reciklirani papir – Srbija, Austrija, Hrvatska, Slovenija, Njemačka, Italija, Mađarska;
- Grafička industrija – Slovenija, Hrvatska, Srbija, Slovačka, Sjeverna Makedonija, Njemačka i Italija.

Uvoz grafičke i papirne industrije

Za četiri mjeseca 2020. godine ukupan uvoz grafičke i papirne industrije iznosio je 142.582.039 KM ili 6,7% manje nego u istom periodu 2019. (za tri mjeseca 2020. godine ukupan uvoz grafičke i papirne industrije iznosio je 106.927.461 KM ili 7,8% manje nego u istom periodu 2019.).

Analizirajući uvoz proizvoda po grupama, najveći uvoz je bio proizvoda iz grupe Proizvodnja i prerada papira koji je iznosio je 113.017.162 KM ili 6,2% manje nego u istom periodu 2019. godine. Uvoz celuloze i recikliranog papira i kartona iznosio je 14.693.354 KM i smanjen je za 13%. Uvoz proizvoda grafičke industrije iznosio je 14.871.523 KM ili 4,3% manje nego 2019.

Detaljna struktura najznačajnijih uvoznih proizvoda može se vidjeti u tabeli 2.

Iz navedenih podataka se vidi da su porast uvoza proizvoda papirne industrije ostvarili: kraft papir nepremazni, toaletni papir, ručno rađeni papir i karton, ostali papir i karton i celulozna vata.

U okviru grafičke industrije porast uvoza ostvarili su samo ostali štampani materijali, dok su svi proizvodi iz grupe Celuloza i reciklirani papir ostvarili pad izvoza u posmatranom periodu.

Najznačajnija ino tržišta iz kojih se uvozilo bila su:

Papirna industrija – Srbija, Italija, Hrvatska, Njemačka, Slovenija, Slovačka, Poljska, Mađarska, Češka, Danska i Nizozemska;

Celuloza i reciklirani papir – Italija, Slovačka, Austrija, Švedska, Nizozemska, Njemačka, Slovenija, Švicarska i Češka;

Grafička industrija – Slovenija, Hrvatska, Srbija, Njemačka, Italija, Mađarska, Saudijska Arabija i Kina.

Zaključak i prijedlozi mjera

Iz naprijed navedenog se vidi da su i kompanije grafičke i papirne industrije osjetile posljedice COVID-19 zbog otežanog snabdijevanja sirovinama i repro-materijalima te odvijanja normalnog procesa proizvodnje.

Značajan broj proizvođača papirne industrije imalo je povećanje izvoza, dok su kompanije grafičke industrije imale neznatan pad izvoza.

Posljedicama COVID-19 najviše su pogođene male štamparije zbog nedostatka posla.

Proizvođači ambalaže od papira i kartona i prerađevina od toaletnog papira imali su i značajan plasman na domaćem tržištu.

U cilju prevazilaženje posljedica COVID-19 bilo bi potrebno da se preduzmu mjere koje su važne i za drugu prerađivačku industriju (odgoda plaćanja poreza i doprinosa na plate za period dok pandemija traje, moratorij na kreditne obaveze i reprogramiranje pojedinih obaveza, kao i odgoda plaćanja PDV-a za kraj mjeseca i druge poticajne mjere).

Selma Bašagić ■

Industrija tekstila, odjeće, kože i obuće BiH

Kompanije iz ovog sektora su, iako direktno pogođene uvedenim mjerama, kako kod nas tako i u svijetu, ipak priskočile u pomoć državi i cjelokupnom stanovništvu, orijentišući se na proizvodnju trenutno najneophodnijih i u ovom periodu najtraženijih proizvoda za zaštitu ljudi kao što su zaštitne maske, odijela, kombinezoni, kape, natikače za cipele, viziri za lice i sl.

Iako je koronavirus najviše pogodio Kinu, odakle je i krenuo, njegove posljedice se itekako osjete u cijelom svijetu pa i u Bosni i Hercegovini koja sa Kinom, ali i sa zemljama EU, ima značajnu vanjskotrgovinsku razmjenu, pogotovo kad je u pitanju uvoz raznih sirovina i repromaterijala za cjelokupnu industriju naše zemlje, odnosno izvoz gotovih proizvoda gdje najveći procenat ide u zemlje Evropske unije.

Kompanije iz ovog sektora su, iako direktno pogođene uvedenim mjerama, kako kod nas tako i u svijetu, ipak priskočile u pomoć državi i cjelokupnom stanovništvu, orijentišući se na proizvodnju trenutno najneophodnijih i u ovom periodu najtraženijih proizvoda za zaštitu ljudi kao što su zaštitne maske, odijela, kombinezoni, kape, natikače za cipele, viziri za lice i sl.

Brojne kompanije iz ovog sektora su donirale velike količine zaštitnih sredstava za ljude bolnicama i ostalim medicinskim ustanovama koje zbrinjavaju oboljele od koronavirusa, ali i drugim javnim ustanovama kao pomoć u borbi protiv daljeg širenja ovog virusa.

Međutim, i u ovom sektoru je zbog posljedica mjera uvedenih na suzbijanju širenja zbog koronavirusa jedan dio kompanija morao zatvoriti firme (pretežno malih i mikro), jedni su izvršili reorganizaciju proizvodnje i poslali dio radnike na čekanje, drugi na prinudni godišnji odmor ili neplaćeno odsustvo, a bilo je i slučajeva otpuštanja radnika.

U anketama koje je provodila Vanjskotrgovinska komora BiH, kompanije su istakle brojne probleme u poslovanju zbog nemogućnosti plasmana svojih proizvoda i dopremanja neophodnih sirovina kojih nema na našem tržištu. Jedan od razloga je bio transport, a drugi što su pojedine zemlje, pa i EU, zabranile izvoz i prodaju ovakvih specifičnih proizvoda koji se sada najviše koriste u prevenciji od korona virusa.

Pored činjenice da se najveći dio repromaterijala koji se koristi u proizvodnji tekstila, kože i obuće mora uvoziti iz Evrope i sa Istoka, te iako dominantno mjesto zauzima unutrašnja dorada i obrada, odnosno „lohn“ poslovi, ova grana privrede od 2009. do 2019. godine u kontinuitetu bilježi veoma dobre izvozne rezultate. Tako je u ukupnoj vanjskotrgovinskoj robnoj razmjeni BiH, Industrija tekstila, odjeće, kože i u prva četiri mjeseca ove godine, i pored globalne krize izazvane korona virusom koja je prouzrokovala ozbiljan pad izvoza i uvoza, značajno zastupljena.

To je potvrđeno i statističkim analizama vanjskotrgovinske razmjene u periodu I–IV 2019/2020. godine gdje se ponovo, uz sve navedene probleme, industrija T.O.K.O. nalazi na 4. mjestu po izvozu i na 6. mjestu po uvozu.

U periodu januar-april 2019/2020. godine, pokrivenost uvoza izvozom industrije T.O.K.O. je sa 77,68% u 2019. porasla na 79,12% u 2020. godini, dok je u istom periodu na nivou Bosne i Hercegovine pokrivenost uvoza izvo-

zom također blago porasla sa 60,51% u 2019. na 62,02% u 2020. godini. Međutim, ovo povećanje pokrivenosti uglavnom treba pripisati većem smanjenju uvoza sirovina i gotovih proizvoda zbog novonastale krize i mjera koje su pojedine zemlje uvodile u cilju sprečavanja širenja pandemije, a koje su išle od blokada prelaska granica, uvoza i izvoza, do potpune obustave bilo kakve proizvodnje i ekonomske razmjene, kao i nemogućnosti izvoza gotovih proizvoda bh. kompanija zbog tih mjera, jer su im ino kupci odbijali narudžbe, pa čak i nisu htjeli (ili mogli u jednom periodu krize) povući već gotove poručene proizvode iz BiH.

U periodu januar-april 2020. godine **ukupan obim vanjskotrgovinske razmjene cjelokupne domaće bh. privrede iznosio je 8.944.361.246 KM** i manji je za 1.455.399.509 KM nego u istom periodu 2019. kada je ostvaren obim od **10.399.760.755 KM**.

U sektoru tekstila, odjeće, kože i obuće je u periodu januar-april 2020. godine ostvaren **ukupni obim VT razmjene od 984.238.724 KM** i manji je za 220.778.197 KM nego u istom periodu 2019. godine kada je ostvaren obim od **1.205.016.921 KM**.

- **Ukupan UVOZ domaće privrede za prva 4 mjeseca 2020.** iznosio je 5.520.683.985 KM i manji je za 958.663.024 KM nego u istom periodu 2019. godine (6.479.347.009 KM).
- **Od toga, UVOZ industrije tekstila,**

Vanjskotrgovinska razmjena Industrije tekstila, odjeće, kože i obuće BiH - I-IV 2019/2020. u KM

Tarifna glava i naziv proizvoda	I - IV 2019.				I - IV 2020.				PORAST u %	
	Uvoz	Izvoz	Obim	Pokrivenost	Uvoz	Izvoz	Obim	Pokrivenost	2019/20. Uvoz	2019/20. Izvoz
41 Sirova krupna i sitna koža sa ili bez dlake	98.584.375	22.057.641	120.642.016	22,37%	76.457.531	15.588.665	92.046.196	20,39%	-22,44	-29,33
42 Proizvodi od kože, sedlarski i sarački proizvodi	31.730.434	30.944.363	62.674.797	97,52%	21.277.930	20.518.891	41.796.821	96,43%	-32,94	-33,69
43 Prirodno i vještačko krzno, proizvodi od krzna	563.412	2.127.371	2.690.783	377,59%	984.951	1.912.270	2.897.221	194,15%	74,82	-10,11
50 Svila	59.205	3.216	62.421	5,43%	489.739	20.085	509.824	4,10%	727,19	524,60
51 Vuna, fina ili gruba životinjska dlaka, predivo i tkanine	12.409.105	258.191	12.667.296	2,08%	8.595.306	320.178	8.915.483	3,73%	-30,73	24,01
52 Pamuk	17.769.528	4.048.931	21.818.459	22,79%	13.340.020	2.911.095	16.251.115	21,82%	-24,93	-28,10
53 Ostala biljna tekstilna vlakna	695.190	9.226	704.416	1,33%	141.854	7.285	149.138	5,14%	-79,59	-21,04
54 Vještački ili sintetički filamenti	35.320.748	2.214.048	37.534.797	6,27%	28.948.007	2.670.990	31.618.997	9,23%	-18,04	20,64
55 Vještačka ili sintetička vlakna	34.407.546	6.336.686	40.744.232	18,42%	26.656.920	7.597.247	34.254.167	28,50%	-22,53	19,89
56 Vata, filc i netkani mat., spec. prediva	24.171.730	860.868	25.032.598	3,56%	23.402.482	833.148	24.235.629	3,56%	-3,18	-3,22
57 Tepisi i ostali podni pokrivači	12.936.066	4.158.301	17.094.367	32,15%	8.862.041	1.507.026	10.369.067	17,01%	-31,49	-63,76
58 Specijalne tkanine, taftovane tkanine, čipke ...	14.989.746	1.434.024	16.423.770	9,57%	12.905.492	2.518.109	15.423.601	19,51%	-13,90	75,60
59 Tekstilne tkanine, impregnirane, premazane	39.586.818	4.309.575	43.896.393	10,89%	30.525.032	3.714.131	34.239.164	12,17%	-22,89	-13,82
60 Pleteni ili kukičani materijali	36.132.126	1.975.622	38.107.748	5,47%	31.311.219	3.120.118	34.431.337	9,96%	-13,34	57,93
61 Odjeća i pribor za odjeću, pleteni ili kukičani ..	77.388.827	67.879.074	145.267.901	87,71%	71.499.637	66.135.552	137.635.189	92,50%	-7,61	-2,57
62 Odjeća i pribor za odjeću, osim pletenih kukičanih,	84.547.536	112.710.310	197.257.846	133,31%	59.330.154	85.997.420	145.327.574	144,95%	-29,83	-23,70
63 Ostali gotovi proizvodi od tekstila, setovi, iznošena odjeća	25.333.426	10.829.460	36.162.886	42,75%	30.186.206	19.324.221	49.510.427	64,02%	19,16	78,44
64 Obuća, kamašne i slični proizvodi, dijelovi tih proizvoda	129.542.590	253.474.079	383.016.669	195,67%	102.802.812	199.307.125	302.109.938	193,87%	-20,64	-21,37
65 Šeširi, kape i ostale pokrivke za glavu	2.028.001	1.189.525	3.217.526	58,66%	1.765.921	751.915	2.517.837	42,58%	-12,92	-36,79
Ukupno T.O.K.O.	678.196.408	526.820.513	1.205.016.921	77,68%	549.483.252	434.755.472	984.238.724	79,12%	-18,98	-17,48
Ukupno BiH	6.479.347.009	3.920.413.746	10.399.760.755	60,51%	5.520.683.985	3.423.677.261	8.944.361.246	62,02%	-14,80	-12,67

* Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH obuhvataju izvoz i uvoz roba prema ICD-u i UCD-u po carinskim procedurama.

- odjeće, kože i obuće u navedenom periodu u 2020. godini** bio je 549.483.252 KM i manji je za 128.713.156 KM nego u istom periodu 2019. kada je iznosio 678.196.408 KM.
- **Ukupan IZVOZ domaće privrede za prva 4 mjeseca 2020.** iznosio je 3.423.677.261 KM i manji je za 496.736.485 KM nego u istom periodu 2019. godine (3.920.413.746 KM).
 - **Od toga, IZVOZ industrije tekstila, odjeće, kože i obuće u navedenom periodu u 2020. godini** iznosio je 434.755.472 KM i manji je za 92.065.041 KM nego u istom periodu 2019. kada je iznosio 526.820.513 KM.

Pokrivenost uvoza izvozom u ukupnoj razmjeni države Bosne i Hercegovine sa svijetom u **prva 4 mjeseca 2019.** godine iznosila je 60,51%, a u 2020. godini povećana je minimalno na 62,02%. Ovo povećanje pokrivenosti pripisujemo manjem uvozu u prva 4 mjeseca 2020. od - 14,80%, dok je i izvoz također manji za -12,67%.

Istovremeno, pokrivenost uvoza izvozom samo industrije tekstila, odjeće, kože i obuće u **prva 4 mjeseca 2019.** godine iznosila je 77,68 %, a u 2020. godini povećana je na 79,12%. I ovo povećanje pokrivenosti pripisujemo manjem uvozu u prva 4 mjeseca 2020. od - 18,98%, dok je i izvoz također manji za -17,48%.

Najznačajniji UVOZNI proizvodi u 2019.

- TG 64 - Obuća - 129,05 miliona KM
- TG 41 - Sirova, sitna i krupna koža - 98,58 milion KM
- TG 62 - Odjeća i pribor za odjeću osim pletenih ili kukičanih - 84,55 miliona KM
- TG 61 - Odjeća i pribor za odjeću, pleteni ili kukičani - 77,38 miliona KM
- TG 59 - Tekstilne tkanine - 39,58 miliona KM

Najznačajniji UVOZNI proizvodi u 2020.

- TG 64 - Obuća - 102,80 miliona KM
- TG 41 - Sirova, sitna i krupna koža - 76,46 miliona KM
- TG 61 - Odjeća i pribor za odjeću, pleteni ili kukičani - 71,50 miliona KM
- TG 62 - Odjeća i pribor za odjeću osim pletenih ili kukičanih - 59,33 miliona KM
- TG 60 - Pleteni ili kukičani materijali - 31,31 miliona KM

Najznačajniji IZVOZNI proizvodi u 2019.

- TG 64 - Obuća - 129,54 miliona KM
- TG 62 - Odjeća i pribor za odjeću osim pletenih ili kukičanih - 112,71 miliona KM
- TG 61 - Odjeća i pribor za odjeću, pleteni ili kukičani - 67,88 miliona KM
- TG 42 - Proizvodi od kože - 30,94 miliona KM
- TG 41 - Sirova, sitna i krupna koža - 22,06 miliona KM

Najznačajniji IZVOZNI proizvodi u 2020.

- TG 64 - Obuća - 199,31 miliona KM
- TG 62 - Odjeća i pribor za odjeću osim pletenih ili kukičanih - 86,00 miliona KM
- TG 61 - Odjeća i pribor za odjeću, pleteni ili kukičani - 66,14 miliona KM
- TG 42 - Proizvodi od kože - 20,52 miliona KM
- TG 63 - Ostali gotovi proizvodi od tekstila - 19,32 miliona KM

Najznačajnije zemlje partneri u IZVOZU i dalje su zemlje Evropske unije: Italija, Njemačka, Austrija, Slovenija, Hrvatska, Francuska, Turska, Slovačka, Poljska i Srbija.

Najznačajnije zemlje partneri u UVOZU su: Italija, Njemačka, Srbija, Turska, Slovenija, Austrija, Hrvatska, Kina, Mađarska i Poljska.

Kad govorimo o najznačajnijim izvoznim oblastima u posmatranom periodu, pokrivenost uvoza izvozom najveća je kod TG 43 - Prirodno i vještačko krzno i proizvodi od krzna (194,15%), zatim slijedi TG 64 - Obuća, kamašne i sl. proizvodi (193,87%) te TG 62 - Odjeća i pribor za odjeću (144,95%).

Prema statističkim analizama, pri-

mjetno je da je zbog problema sa uveđenim mjerama za suzbijanje širenja koronavirusa te obustave proizvodnje i generalno poslovanja kako ino dobavljača i kupaca tako i kod nas, za prva 4 mjeseca u 2020. godini **jako smanjen UVOZ iz TG 64** (Obuća, kamašne i sl. proizvodi) za 26,74 miliona KM (-20,64%), iz **TG 62** (Odjeća i pribor za odjeću) za 25,22 milion KM (-29,83%), **TG 41** (Sirova krupna i sitna koža sa ili bez dlake) za 22,12 miliona KM (-22,44%), kao i **iz TG 42** (Proizvodi od kože, sedlarski i sarački proizvodi) za 10,45 miliona KM (-32,94%) u odnosu na isti period 2019. godine, **a također, iako u manjem procentu, značajno je smanjen i IZVOZ iz ovih tarifnih grupa**. Istovremeno, nekoliko tarifnih grupa je zabilježilo i povećanje izvoza u ovom periodu, i to **TG 63** (Ostali gotovi proizvodi od tekstila) za 8,5 miliona KM (+78,44%), **TG 60** (Pleteni ili kukičani materijali) za 1,2 miliona KM (+57,93%) i **TG 58** (Specijalne tkanine, taftovane tkanine, čipke...) za 1,1 milion KM (+75,60%).

Naravno, kao i uvijek do sada, proizvodnja obuće je dominantna, jer čini najveći procenat ukupne proizvodnje kožarsko-prerađivačke industrije, a najveći dio proizvoda je izvezen u zemlje EU, gdje su ponovo najveća izvozna tržišta Italija, Njemačka, Austrija, Slovenija, Hrvatska i Francuska.

Iako je ova globalna kriza izazvana koronavirusom pogodila veliki broj

i bosanskohercegovačkih tekstilnih i obućarskih kompanija (a naravno i druge industrijske sektore), za sada je teško predvidjeti u kolikom omjeru će ona negativno uticati na krajnje poslovne bilanse kompanija na kraju godine, ali sa sigurnošću se može tvrditi da će oporavak poslije krize dugo trajati i da će se sigurno morati mijenjati neki stari načini poslovanja i brže uvoditi nove tehnologije, ma koliko to u ovom momentu izgledalo daleko i nedostižno većini domaćih kompanija iz ovog industrijskog sektora.

Definitivno će državne, entitetske i lokalne institucije morati mnogo brže, jače i finansijski konkretnije da reaguju raznim mehanizmima pomoći i olakšicama kako bi firme lakše prebrodile ovu krizu, zadržale što više postojeće radne snage (koje, nažalost, i prije ove krize nije bilo dovoljno) i polako se vratile u normalne tokove poslovanja.

Stoga je neophodno da sve nadležne institucije posvete mnogo više pažnje u obezbjeđenju daleko povoljnijih uslova i stvaranje boljeg poslovnog ambijenta kako bi naše kompanije i dalje ostale konkurentne, odnosno postale još konkurentnije na ino tržištima, ali i kako bismo privukli nove strane investicije kod nas, što bi pomoglo nova zapošljavanja i dalji razvoj ove industrijske grane.

Muris Pozderac ■

Prehrambena industrija

Očekivani pad izvoza kao negativna posljedica uticaja koronavirusa predviđan proteklih mjeseci se nije desio ukoliko posmatramo ukupan izvoz agroindustrijskog sektora za prva 4 mjeseca. Međutim određeni sektori ipak bilježe negativne rezultate

Ukupan izvoz agroindustrije za prva četiri mjeseca 2019. godine iznosio je 252.912.824. KM, dok je isti u 2020. godini 273.158.712. KM, što predstavlja povećanje izvoza za 8%. Uvoz je iznosio 1.022.030.615. KM, što je povećanje za 1,86% u odnosu na posmatrani period u 2019. godini.

Očekivani pad izvoza kao negativna posljedica uticaja koronavirusa predviđan proteklih mjeseci se nije desio uko-

liko posmatramo ukupan izvoz agroindustrijskog sektora za prva 4 mjeseca. Međutim određeni sektori ipak bilježe negativne rezultate.

Najveći pad izvoza bilježi se kod sljedećih podsektora:

- mlijeko i mliječni proizvodi 6,09% (mlijeko i pavlaka sa dodatim šećerom te fermentisani proizvodi)
- pivo 5,88%
- bezalkoholna pića i vode 10,33%

- šećer 61,71%
 - voća i preradevina od voća 3,88%
- Rast izvoza bilježi se kod sljedećih podsektora:
- meso i preradevine od mesa 115,89% (goveđe meso, meso peradi 51,82%, konzervirani proizvodi 104,98%)
 - riba i riblje preradevine 42,77% (smrznuta riba 103,87 i konzervirana riba 345,31%)
 - brašno 34,4%

Vanjskotrgovinska razmjena agroindustrijskog sektora (u KM)

TB	NAZIV	1-4. 2019.		1-4. 2020.		Porast	Porast
		Izvoz	Uvoz	Izvoz	Uvoz	Izvoz %	Uvoz%
1	Žive životinje	1.117.649	17.522.694	1.293.297	20.181.757	15,72	15,17
2	Meso i jestivi klaonički proizvodi	3.120.637	87.644.312	12.721.275	78.207.802	307,65	-10,77
3	Ribe, ljuskavci, mekušci	7.137.718	10.541.759	6.067.716	11.235.481	-14,99	6,58
4	Mlijeko, mliječ. proizvodi, jaja, prirodni med	37.514.218	59.712.446	36.533.096	56.657.075	-2,62	-5,12
5	Proizvodi život. porijekla	35.125	767.903	102.458	1.197.397	191,69	55,93
6	Živo drveće, korjenje, rezano cvijeće	2.960.395	8.418.481	4.473.218	7.616.468	51,10	-9,53
7	Jestivo povrće	7.304.729	44.912.354	8.923.180	44.595.216	22,16	-0,71
8	Jestivo voće i orašasti plodovi	37.022.935	65.827.371	36.380.484	80.714.658	-1,74	22,62
9	Kafa, čaj	3.534.891	30.284.712	5.351.223	33.580.762	51,38	10,88
10	Žitarice	448.465	63.243.413	3.927.662	88.559.775	775,80	40,03
11	Proizvodi mlinske industrije	4.087.747	13.762.074	5.839.985	16.978.036	42,87	23,37
12	Uljano sjemenje i plodovi	2.178.713	35.302.047	2.136.609	32.020.214	-1,93	-9,30
13	Guma, smole	47.349	654.767	104.668	988.211	121,06	50,93
14	Biljni materijal za pletarstvo	14.620	55.010	14.093	106.158	-3,60	92,98
15	Masti i ulja	44.539.874	68.390.049	33.930.405	48.262.508	-23,82	-29,43
16	Preradevine od mesa	14.845.249	40.575.615	28.989.832	38.484.004	95,28	-5,15
17	Šećeri i njegovi proizvodi	5.828.413	32.550.896	2.574.229	33.207.214	-55,83	2,02
18	Kakao i proizvodi od kakaa	6.245.693	54.471.279	8.619.504	54.324.961	38,01	-0,27
19	Proizvodi na osnovu žitarica	19.421.347	70.098.577	22.527.167	71.092.822	15,99	1,42
20	Proizvodi od povrća, voća	6.939.398	26.222.974	7.759.827	28.464.924	11,82	8,55
21	Razni prehrambeni proizvodi	16.759.153	90.712.626	16.262.190	96.870.457	-2,97	6,79
22	Pića, alkohol, sirće	22.765.410	98.270.304	19.148.780	84.959.916	-15,89	-13,54
23	Ostaci i otpaci od prehrambene industrije	6.097.447	61.629.001	6.891.090	64.571.059	13,02	4,77
24	Duvan i prerađene zamjene duvana	2.945.648	21.808.030	2.586.724	29.153.741	-12,18	33,68
TOTAL:		252.912.824	1.003.378.692	273.158.712	1.022.030.615	8,01	1,86

Pregled vanjskotrgovinske razmjene mlijeka i mliječnih proizvoda za period 1.1-30.4. 2019/2020. (KM)

Godina	2019.				2020.				INDEKS	
	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Indeks 2020/2019. Izvoz	Indeks 2020/2019. Uvoz
0401 Mlijeko i pavlaka, nekonzentrirani i bez dodatog šećera	19.989.672	17.877.706	37.867.378	111,8%	25.417.215	15.395.898	40.813.114	165,1%	27,15	-13,88
0402 Mlijeko i pavlaka, koncentrirani ili s dodatim šećerom	181.606	830.331	1.011.937	21,9%	2.716	557.008	559.724	0,5%	-98,50	-32,92
0403 Mlačnica, kiselo mlijeko, pavlaka, jogurt, kefir	13.283.339	6.794.195	20.077.534	195,5%	5.389.283	6.753.716	12.143.000	79,8%	-59,43	-0,60
0404 Surutka, koncentrirana ili nekonzentrirana, s doda	11.962	2.453.533	2.465.495	0,5%	16.736	3.050.620	3.067.356	0,5%	39,91	24,34
0405 Maslac i ostale masti i ulja, dobiveni od mlijeka	585.153	4.583.792	2.465.495	12,8%	589.451	4.830.309	5.419.760	12,2%	0,73	5,38
0406 Sir i skuta	1.788.267	24.991.952	26.780.219	7,2%	2.241.222	23.839.861	26.081.083	9,4%	25,33	-4,61
UKUPNO:	35.839.999	57.531.509	90.668.058	62,3%	33.656.624	54.427.412	88.084.036	61,8%	-6,09	-5,40

- kafa 61,5%
- konditorski proizvodi 26,8%
- žitarice

Značajan rast izvoza zabilježen je kod govedeg mesa, jer je u posmatranom periodu počeo da se odvija izvoz u Tursku (7.718.639. KM), zatim mesa peradi 46,7% (Crna Gora, Srbija, Švedska - novo tržište) te ostalih konzerviranih proizvoda 104,98%.

1. Vanjskotrgovinska razmjena mlijeka i mliječnih proizvoda

Analizirajući vanjskotrgovinsku razmjenu mlijeka i mliječnih proizvoda

za period od četiri mjeseca 2019/2020. godine uočava se obim razmjene u vrijednosti od 88.084.036. KM. U toku 2019. godine izvezeno je mlijeka i mliječnih proizvoda u vrijednosti od 35.839.999. KM a uvezeno 57.531.509. KM. Poredeći podatke sa istim periodom tekuće godine, bilježimo pad izvoza od 6,09% ali i uvoza od 5,4%. Bilježi se značajan rast izvoza mlijeka i pavlake (27,15%), (surutke 39,91%), (sira i skute 25,33%) te maslaca (0,73%).

Ključna tržišta u 2020. godini su: Crna Gora, Srbija, Sjeverna Makedonija, Hrvatska, s tim što je povećan izvoz u Crnu Goru i Hrvatsku a smanjen u Srbiju.

Bez obzira na vanredno stanje iza-

zvano koronavirusom, ovaj sektor nije značajno negativno pogođen, čak suprotno, kao što je navedeno, bilježe se određena povećanja izvoza.

2. Razmjena mesa i mesnih prerađevina

Obim razmjene mesa i mesnih prerađevina u prva četiri mjeseca 2020. godini iznosio je 132.634.620,00 KM, što je više za 9 miliona KM u odnosu na 2019. godinu. Izvoz mesa i mesnih prerađevina u istom periodu iznosio je 34.825.569. KM, a uvoz 97.809.051. KM. Bilježi se rast i izvoza 115,89%, te pad uvoza od 9%.

Pregled vanjskotrgovinske razmjene mesa i mesnih prerađevina za period 1.1-30.4. 2019/2020. (KM)

Godina	2019.				2020.				INDEKS	
	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Indeks 2020/2019. Izvoz	Indeks 2019/2020. Uvoz
0201 Goveđe meso, svježe ili rashlađeno	0	51.793.124	51.793.124	0,0%	7.718.639	45.228.095	52.946.733	17,1%	0,00	-12,68
0202 Goveđe meso, smrznuto	0	4.758.962	4.758.962	0,0%	0	4.506.461	4.506.461	0,0%	0,00	-5,31
0203 Svinjsko meso, svježe, rashlađeno ili smrznuto	0	18.355.099	18.355.099	0,0%	587.151	16.652.785	17.239.936	3,5%	0,00	-9,27
0204 Ovčje ili kozje meso, svježe, rashlađeno ili smrznuto	4.655	356.237	360.892	1,3%	0	203.691	203.691	0,0%	-100,00	-42,82
0205 Konjsko, magareće meso...	0	0	0	0	0	0	0	0,0%	0,00	0
0206 Jestivi klaonični proizvodi od životinja vrsta goveda	187.307	2.869.006	3.056.312	6,5%	116.797	2.376.369	2.493.165	4,9%	-37,64	-17,17
0207 Meso peradi i jestivi klaonični proizvodi od peradi	2.213.983	7.113.228	9.327.211	31,1%	3.361.293	7.198.132	10.559.426	46,7%	51,82	1,19
0208 Ostalo meso i klaonični proizvodi	0	0	0	0	0	0	0	0,0%	0,00	0
0209 Svinjska masnoća bez mesne krtine i živinsko salo	0	153.546	0	0,0%	0	166.951	166.951	0,0%	0,00	8,73
0210 Meso i jestivi mesni klaonični proizvodi, soljeni	2.401.290	2.245.110	153.546	107,0%	925.660	1.875.318	2.800.978	49,4%	-61,45	-16,47
1601 Kobasice i slični proizvodi od mesa, drugih klaničkih proizvoda	1.272.677	12.621.333	4.646.400	10,1%	1.504.444	11.577.294	13.081.739	13,0%	18,21	-8,27
1602 Ostali pripremljeni ili konzervirani proizvodi	10.055.584	7.219.586	13.894.010	139,3%	20.611.585	8.023.955	28.635.540	256,9%	104,98	11,14
UKUPNO:	16.130.841	107.485.231	123.616.072	15,0%	34.825.569	97.809.051	132.634.620	35,6%	115,89	-9,00

Pokrivenost uvoza izvozom iznosila je 35,6%.

Značajan rast izvoza zabilježen je kod goveđeg mesa, jer je u posmatranom periodu počeo da se odvija izvoz u Tursku (7.718.639,00 KM), zatim mesa peradi (46,7%), kobasica i sličnih proizvoda (18,21%) te ostalih konzerviranih proizvoda (104,98%).

3. Razmjena ribe i ribljih prerađevina

Obim razmjene ribe i ribljih prerađevina u prva četiri mjeseca 2020. godine iznosio je 43.022.483,00 KM, od čega je izvoz u istom periodu iznosio 12.926.590. KM a uvoz 30.095.893. KM. Pokrivenost uvoza izvozom iznosila je 43,0%. Zabilježen je ukupan rast izvoza od 42,77% te pad uvoza 3,70%.

Značajno je spomenuti rast izvoza konzervirane ribe od preko 3 miliona KM. Glavna izvozna tržišta su zemlje EU i CEFTA-e.

4. Razmjena piva

Ukupan obim razmjene piva za prva četiri mjeseca 2020. godine iznosio je 26.451.365. KM. Pokrivenost uvoza izvozom iznosila je svega 3,35%. Uvoz i dalje dominira kod ovog proizvoda, s tim što bilježimo pad uvoza od 10,17%.

5. Razmjena bezalkoholnih pića i voda

Obim razmjene bezalkoholnih pića i voda u prva četiri mjeseca 2020. godine iznosio je 60.852.620. KM. Pokrivenost uvoza izvozom iznosila je 26,87%. U ovom periodu 2020. godine bilježi se pad izvoza voćnih sokova 19,37% te vode sa dodatkom šećera 19,29%, dok se kod izvoza vode bez šećera bilježi blagi rast. Uvoz vode i dalje dominira, s tim što bilježimo pad od 13,86%.

Pregled vanjskotrgovinske razmjene bezalkoholnih pića i voda za period 1.1-30.4. 2019/2020. (KM)

Godina	2019.				2020.				INDEKS	
	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Izvoz	Uvoz	Obim	Pokrivenost uvoza izvozom	Indeks 2020/2019. Izvoz	Indeks 2020/2019. Uvoz
2201 Vode, uključujući prirodne ili umjetne mineralne	1.154.242	7.498.961	1.540.354	33,45%	1.288.048	7.077.577	8.365.625	18,20%	233,59	513,18
2202 Vode, uključujući mineralne vode i gazirane vode	13.985.712	43.702.481	57.688.193	32,00%	11.287.230	36.883.720	48.170.950	30,60%	-19,29	-15,60
2009 Voćni sokovi	386.112	4.483.442	4.869.554	8,61%	311.331	4.004.713	4.316.045	7,77%	-19,37	-10,68
UKUPNO:	14.371.824	55.684.884	70.056.707	25,81%	12.886.609	47.966.011	60.852.620	26,87%	-10,33	-13,86

6. Razmjena brašna

Obim vanjskotrgovinske razmjene brašna u prva četiri mjeseca 2020. godine iznosio je 22.810.124. KM, od čega je izvoz iznosio 5.839.985. KM a uvoz 16.978.036,00 KM. Izvoz je rastao za 42,87% a uvoz 23,37%. Izvoz brašna od pšenice rastao je za 42,82%. Vodeća tržišta za izvoz brašna bila su Turska, Crna Gora, Sjeverna Makedonija, dok su uvozna tržišta Srbija, Hrvatska i Austrija.

7. Razmjena šećera

Obim vanjskotrgovinske razmjene šećera u prva četiri mjeseca 2020. godine iznosio je 23.531.774. KM, od čega je izvoz iznosio 2.137.954. KM a uvoz 21.393.820. KM. Pokrivenost uvoza izvozom iznosila je 9,99%. Bitno je spomenuti da je izvoz šećera u Italiju u posmatranom period izostao u odnosu na isti period 2019. godine. Vodeće zemlje uvoza bile su Hrvatska, Mađarska i Srbija i Turska.

8. Razmjena voća i prerađevina od voća

Izvoz iz sektora voća i prerađevina od voća u padu je u prva 4 mjeseca 2020. godine za 1.380.655 KM. Procentualno gledano, smanjenje izvoz je za 3,9% u odnosu na posmatrani period u prethodnoj godini gdje je izvoz iznosio 35.612.021 KM. Uvoz za sektor voća i prerađevina od voća je u porastu za isti posmatrani period u 2020. godini i vrijednosno on iznosi 70.205.922 KM te bilježi rast od 21,6% u odnosu na prva 4 mjeseca u prethodnoj 2019. godini kada je uvoz sektora voća i prerađevina od voća iznosio 57.720.916 KM.

Iako u blagom padu od -1,5%, izvoz smrznute maline je dominantniji u odnosu na druge voćne kulture. Vrijednosno, izvoz smrznute maline u prva 4 mjeseca 2020. godine je iznosio 18.291.610 KM. Više je pala količina

izvoza nego vrijednost, što sugerira blagi rast izvozne cijene, što je dobro. Osjetni pad kod voćnih kultura koje također dominiraju ovim sektorom bilježimo kod svježih krušaka, gdje je došlo do pada za -4,29%, ali istovremeno imamo i pad uvoza od -5,35%. Vrijednosno izvoz krušaka za prva 4 mjeseca 2020. godine je iznosio 6.527.379 KM, a gotovo sav taj izvoz je za Rusku Federaciju. Kod svježih jabuka došlo je do pada za -10,96%, a vrijednosno izvoz svježih jabuka za prva 4 mjeseca 2020. je iznosio 4.647.930 KM, čiji je gotovo sav izvoz jabuka usmjeren za Rusku Federaciju, Crnu Goru i Srbiju.

U prva 4 mjeseca za 2020. uvozom dominiraju banane (23.722.605 KM), zatim narandže (11.275.968 KM), gdje primjećujemo porast uvoza za 65,7% (samo u aprilu narandži raznih vrsta je uvezeno 3.389.446 KM), limuni i limete (6.838.920 KM, što je porast 59%) te mandarine (3.599.082 KM, što je porast 156%).

9. Razmjena povrća i prerađevina od povrća

Izvoz iz sektora povrća i prerađevina od povrća porastao je u prva 4 mjeseca u 2020. godini za 57.989 KM, u odnosu na isti posmatrani period u 2019. godini i iznosi 2.926.023 KM, što je procentualno povećanje od 2%. Vrijednost uvoza je pala u prva 4 mjeseca u 2020. godini i iznosi 25.363.421 KM, što je pad od -2,28% u odnosu na isti posmatrani period 2019. kada je uvoz iznosio 25.955.430 KM.

Izvoz svježe salate je dominantniji u odnosu na druge povrtlarske kulture, što je i specifično za ovo doba godine, te je u prva 4 mjeseca u 2020. godine izvezeno svježe salate u vrijednosti od 886.143 KM, istina nešto manji pad je u odnosu na isti posmatrani period u 2019. a procentualno on iznosi -14,59%. Zatim slijedi izvoz konzerviranih kra-

stavaca i kornišona u vrijednosti od 633.957 KM (pad od -11,31%) te osušenog graha u vrijednosti 606.813 KM.

Uvozom dominiraju svježi paradajz i paprike, čija ukupna vrijednost uvoza za prva 4 mjeseca u 2020. godini iznosi 7.549.065 KM, zatim slijedi uvoz graha (3.460.986 KM) te smrznute mješavine povrća u vrijednosti 2.571.053 KM.

10. Razmjena kafe

Ukupna vanjskotrgovinska razmjena kafe za cijeli posmatrani period iznosila je 65.166.717 KM. Od toga je uvoz bio 57.350.464 KM, a izvoz 7.816.253 KM. Prosječna pokrivenost uvoza izvozom je 13,50%.

Obim vanjskotrgovinske razmjene u prva četiri mjeseca 2020. godine iznosio je 34.905.589 KM, te vidimo da je došlo do povećanja za razliku u odnosu na isti posmatrani period na 2019. godinu kada je obim ove razmjene iznosio 30.261.128 KM.

U prva 4 mjeseca u 2020. godini zabilježen je porast izvoza za 61,5%, što vrijednosno iznosi 1.838.791 KM. U prva 4 mjeseca u ovoj godini najviše je izvezeno pržene kafe sa kofeinom u iznosu od 4.808.175 KM. Ovaj proizvod čini 99% ukupnog izvoza kafe u obje posmatrane godine za period od prva 4 mjeseca.

Zabilježen je i rast uvoza u prva 4 mjeseca 2020. godine za 10,3% u odnosu na posmatrani period 2019. godine i vrijednosno uvoz za sve iznosi 30.078.067 KM.

Najznačajnija izvozna tržišta su i dalje Slovenija, SAD i Hrvatska, a taj je trend nastavljen i iz prethodnih godina.

Što se uvoza tiče, za ovaj posmatrani period najviše je uvezeno sirove kafe sa kofeinom u ukupnom iznosu od 24.740.382 KM. U prva 4 mjeseca u 2020. godini je zabilježen veći uvoz u odnosu na isti posmatrani period 2019, i to vrijednosno za 2.805.670 KM ili u

procentima za 10,3% više u odnosu na prethodnu godinu.

Najviše sirove kafe sa kofeinom u prva 4 mjeseca 2020. je uvezeno iz Slovenije, Hrvatske, Ujedinjenih Arapskih Emirata i Velike Britanije sa vrijednošću od 24.740.382 KM, što procentualno nosi 82,25% ukupnog uvoza sirove kafe u prva 4 mjeseca 2020. godine. Uvoz pržene kafe sa kofeinom je u blagom padu u posmatranom periodu u 2020, i to za -0,5% u odnosu na isti posmatrani period u 2019. godini.

11. Vanjskotrgovinska razmjena jakih alkoholnih pića

Analizirajući podatke vanjskotrgovinske razmjene kod jakih alkoholnih pića za period od prva 4 mjeseca bilježimo pad izvoza u vrijednosti 753.423 KM, što je procentualno smanjenje od -16%. Ukupna vrijednost izvoza u prva 4 mjeseca je 3.932.720 KM.

Ukupna vrijednost uvoza u prva 4 mjeseca u 2020. godini je 6.322.860 KM te je, procentualno posmatrano, došlo do pada uvoza od -22,37%.

12. Razmjena vina

Ukupan obim vanjskotrgovinske razmjene vina za prva četiri mjeseca 2019. godine iznosio je 10.552.243,00 KM, a u istom periodu tekuće godine 8.590.555,00 KM. Bilježi se pad izvoza za 12,9%, ali i pad uvoza za 19,9%. U vinarskoj industriji se tek u narednom periodu očekuju posljedice problema izazvanih pandemijom koronavirusa,

jer su ugostiteljski objekti zatvoreni kako u BiH tako i u većini izvoznih zemalja, a oni su bili najvažniji kupci i najvažnija izvozna tržišta (Hrvatska, Srbija, Njemačka, Kina itd).

13. Razmjena žitarica

Ukupan obim razmjene žitarica u prva 4 mjeseca u 2020. godini iznosio je 92.410.004 KM. Izvoz žitarica u prva 4 mjeseca u 2020. godini iznosio je nepunih 3,93 miliona KM, dok je uvoz iznosio nešto više od 88,4 miliona KM.

Izvoz u 2020. godini uvećan je za 775,8% u odnosu na prva 4 mjeseca u 2019. Uvoz je također povećan za 39,9% u odnosu na posmatrani period u 2019. godini. Rast izvoza najviše je zabilježen kod tarifnog broja 1001 Pšenica i suražica za nekih 2,86 miliona KM. Povećanje izvoza zabilježeno je kod Kukuruz za 126% i Riže 388%.

Što se tiče uvoza, njegov pad je zabilježen kod raži za nekih -39% i ječma -5,5%. Povećanje uvoza možemo primijetiti kod pšenice i suražice, riže, zobi i kukuruza.

Ukoliko bi posmatrali vanjskotrgovinsku razmjenu po državama, što se tiče izvoza prva 4 mjeseca 2020. godine, za tarifni broj 1001 Pšenica i suražica, kod kojih je došlo i do najvećeg skoka izvoza, top 3 izvoznih tržišta su: Turska koja nosi 99,1% izvoza pšenice i suražice, Srbija sa 0,54% i Hrvatska sa 0,30%.

Kukuruz smo također najviše izvozili za Tursku, i to u vrijednosti od 731.905 KM.

Što se tiče uvoza, njegov skok u prva

4 mjeseca 2020. godine također je zabilježen kod tarifne glave 1001 koja obuhvata pšenicu i suražicu od nekih 68,6% i najviše smo uvezili iz Mađarske, i to u vrijednosti od 29.847.474 KM, Srbije (14.019.805 KM) te Hrvatske (7.826.169 KM).

14. Razmjena gljiva

U toku prva četiri mjeseca 2020. godine izvezeno je gljiva u vrijednosti od 5.636.149 KM, a uvezeno 1.851.482 KM. Poredeći podatke sa istim periodom tekuće godine, bilježimo porast izvoza za 50,9%, kao i porast uvoza od 11,42%. Sušenih jestivih gljiva najviše se izvozi u Švicarsku, Njemačku i Francusku.

15. Razmjena ljekovitog bilja i čaja

U vanjskotrgovinskoj razmjeni eteričnih ulja u periodu od 1. 1. do 30. 4. 2019-2020. bilježimo porast izvoza za 38,1%, ali i rast uvoza za 31,4%. Kod čaja je obim vanjskotrgovinske razmjene u tekućoj godini porastao sa 2.829.716,00 KM na 3.800.299,00 KM u odnosu na proteklu godinu.

16. Razmjena eteričnih ulja i mirisnih mješavina

Analizirajući podatke vanjskotrgovinske razmjene eteričnih ulja za period od 1. 1. do 30. 4. 2019-2020. zaključujemo da je došlo do smanjenja izvoza za 10,7% te pada uvoza od 12,3%. I dalje su glavna tržišta Francuska, Belgija i SAD.

17. Razmjena za pojedine konditorske proizvode

Obim vanjskotrgovinske razmjene konditorskih proizvoda za prva 4 mjeseca 2020. godine iznosio je 114.047.254 KM, od čega je izvoz iznosio 22.872.861 KM, a uvoz 91.174.393 KM. Pokrivenost uvoza izvozom iznosila je 25%. Zapažamo da je došlo do povećanja izvoza u prva 4 mjeseca u odnosu na posmatrani period za prethodnu godinu i procentualno ono iznosi 26,8%. I dalje konditorske proizvode najviše izvozimo u nama susjedne zemlje: Hrvatska, Srbija i Crna Gora.

*Tijana Muhamedagić
Radoš Šehovac*

Hemijska i farmaceutska industrija

Farmaceutska industrija Bosne i Hercegovine, kao izvozno orijentisana grana, počiva na dugogodišnjem *know-how* principu i uz savremene proizvodne tehnološke procese nudi velike razvojne mogućnosti. Bazirana je uglavnom na proizvodnji generičkih lijekova i OTC proizvoda, a porastom organske proizvodnje ljekobilja u Bosni i Hercegovini, postepeno raste i proizvodnja tradicionalnih biljnih lijekova, preparata i dodataka prehrani

Hemijska industrija spada među top 5 proizvodnih i izvozno orijentisanih industrijskih grana Bosne i Hercegovine. Najzastupljenije anorganske sirovine su fosfati, vapno (kreč) i kuhinjska so na kojoj počiva cjelokupna hemija hlora koja, sa jedne strane, proizvodi sodu i otopinu natrijevog hidrokisida, a, sa druge strane, proizvodi sve od solne kiseline do PVC-a. Od organskih sirovina tu su ugalj i nafta.

Domaći hemijski proizvodi svrstani su u dvije ključne grupe:

- proizvodi na bazi soli
- proizvodi na bazi koksa

Vrijednost tržišta cjelokupne hemijske industrije Bosne i Hercegovine (izvoz/uvoz) kreće se u rasponu od 3,5 do 3,8 milijardi KM na godišnjem

nivou (u 2019. godini obim je iznosio 3,77 milijardi KM).

Farmaceutska industrija

Farmaceutska industrija Bosne i Hercegovine, kao izvozno orijentisana grana, počiva na dugogodišnjem *know-how* principu i uz savremene proizvodne tehnološke procese nudi velike razvojne mogućnosti. Bazirana je uglavnom na proizvodnji generičkih lijekova i OTC proizvoda, a porastom organske proizvodnje ljekobilja u Bosni i Hercegovini, postepeno raste i proizvodnja tradicionalnih biljnih lijekova, preparata i dodataka prehrani.

Vrijednost tržišta bosanskohercegovačke farmaceutske industrije (izvoz/uvoz) u 2019. godini iznosila je 812 miliona KM.

Ukupna vrijednost tržišta bosanskohercegovačke hemijske i farmaceutske industrije u 2019. godini (izvoz/uvoz), dakle samo **Proizvodnja hemikalija i hemijskih proizvoda** gdje ulaze TG 28 i TG 29 (bez mineralnih goriva, ulja i njihovih proizvoda) i **Farmaceutski proizvodi i preparati** (TG 30), kretao se u rasponu od oko 1,7 milijardi KM i primjetan je porast izvoza iz godine u godinu.

Uticaj pandemije na razmjenu hemijsko-farmaceutske industrije

Kao i sve druge privredne djelatnosti, i ova grana je značajno pogođena mjerama koje su preduzete kako u državi tako i u svijetu na suzbijanju širenja pandemije koronavirusa.

HEMIJSKA I FARMACEUTSKA INDUSTRIJA BiH	I-IV 2019. godine				I-IV 2020. godine				PORAST %	
	UVOZ	IZVOZ	UKUPNO	Pokri-venost	IZVOZ	UVOZ	UKUPNO	Pokri-venost	2019/2020. Uvoz	2019/2020. Izvoz
TG28 Neorganski hemijski proizvodi	71.855.599	218.902.840	290.758.439	304,64%	23.749.814	189.139.535	212.889.349	796,38%	-66,95	-13,60
TG29 Organski hemijski proizvodi	25.472.173	4.892.352	30.364.525	19,21%	23.058.385	6.118.515	29.176.900	26,53%	-9,48	25,06
TG30 Farmaceutski proizvodi	212.408.690	23.687.344	236.096.034	11,15%	255.889.862	28.312.305	284.202.167	11,06%	20,47	19,53
Ukupno HEMIJA I FARMACIJA	309.736.462	247.482.535	557.218.998	79,90%	302.698.060	223.570.355	526.268.415	73,86%	-2,27	-9,66
Ukupno BiH	6.479.347.009	3.920.413.746	10.399.760.755	60,51%	5.520.683.985	3.423.677.261	8.944.361.246	62,02%	-14,80	-12,67

Neki od problema koje su kompanije iz ovog sektora prijavile u anketama STKBiH:

- nedostatak repromaterijala kojeg većina firmi ima za najviše 1-1,5 mjesec (što može prouzrokovati pad proizvodnje i otpuštanje radnika);
- mogućnost prestanka proizvodnje kod nekih kompanija ukoliko ove mjere zabrane izvoza repromaterijala i ograničenja u transportu potraju;
- nemogućnost isporuka već ugovorene proizvodnje kao i nabavke repromaterijala od stalnih dobavljača te potreba za alternativnim tržištima i dobavljačima;
- nemogućnost otplate dugoročnih kredita zbog nedostatka priliva kapitala;
- smanjenje proizvodnje zbog zabrane uvoza roba za proizvodnju, a troškovi su ostali isti;
- problemi sa transportom sirovina iz Italije, Njemačke, Austrije, Slovenije, Mađarske preko Hrvatske, ali i sa izvozom gotovih proizvoda u te zemlje;
- gubitak ili smanjenje posla sa ino partnerima zbog uvedenih mjera u evropskim zemljama i drugim državama regiona u kojima je najveće žarište, a sa kojima naše firme najviše posluju;
- problemi sa nemogućnošću dolaska radnika na posao zbog zabrane ili restrikcija u javnom prevozu.

Ipak, kako su po prirodi poslovanja, između ostalog, usko vezane za borbu protiv raznih bolesti, virusa, nečistoća i sl. (posebno farmaceutski sektor i sektor proizvoda za čišćenje i dezinfekciju), kompanije iz ovog sektora su, iako direktno pogođene uvedenim mjerama, ipak priskočile u pomoć državi i cjelokupnom stanovništvu, orijentišući se na proizvodnju trenutno najneophodnijih lijekova i preparata za dezinfekciju i čišćenje prostora i ljudi.

Međutim, i u ovom sektoru kompanije su istakle brojne probleme u poslovanju zbog nemogućnosti plasmana svojih proizvoda i dopremanja neophodnih sirovina kojih nema na našem tržištu. Jedan od razloga je bio transport, a drugi što su pojedine zemlje, pa i EU, zabranile izvoz i prodaju ovakvih specifičnih proizvoda koji se sada najviše koriste u prevenciji od korona virusa.

Kratki presjek trgovinske razmjene sektora u periodu I-IV mjesec 2020/2019.

- Ostvaren pad izvoza od -9,66 % (-23.912.180 KM);
- Ostvaren pad uvoza od -2,27 % (- 7.038.402KM);
- Ukupan pad obima VT razmjene ovog sektora iznosi -30.950.398 KM (ili 6,04%)
- **Kod TG 28 - Neorganski hemijski proizvodi** zabilježen je značajan pad uvoza od 48.105.785 KM (-66,95%), dok je izvoz smanjen za 29.781.305 KM (-13,60%), tako da

je to rezultiralo povećanjem pokrivenosti uvoza izvozom za cijelih 491,74%. Tako je ukupna pokrivenost ove grupe za prva 4 mjeseca 2020. iznosila 796,38%;

- **Kod TG 29 - Organski hemijski proizvodi** je zabilježeno povećanje izvoza od 1.226.163 KM (25,06%), dok je istovremeno uvoz smanjen za 2.413.788 KM (-9,48%), što je rezultiralo porastom pokrivenosti uvoza izvozom na 11,06%;
- **Kod TG 30 - Farmaceutski preparati i lijekovi**, zbog povećane potražnje lijekova i raznih dezinfekcionih preparata, farmaceutska industrija bilježi porast i izvoza, ali i uvoza neophodnih sirovina za proizvodnju tih preparata. U prva 4 mjeseca 2020. ova grupa ostvarila je povećanje izvoza za 1.043.145 KM (19,53%), dok je istovremeno i uvoz povećan za 43.481.172 KM (20,47%). To je rezultiralo povećanjem obima ukupne trgovinske razmjene ove grupe za 48.106.133 KM.

TOP 5 najznačajnijih izvoznih tržišta su:

- **TG 28:** Italija (32,6 miliona KM), Slovenija (26,6 miliona KM), Mađarska (22,7 miliona KM), Njemačka (16,4 miliona KM) i Austrija (12,2 miliona KM)
- **TG 29:** Italija (2,5 miliona KM), Turska (1,2 miliona KM), Poljska (0,7 miliona KM), Njemačka (0,5 miliona KM) i Slovenija (0,3 miliona KM)

- **TG 30:** Srbija (12,4 miliona KM), Ruska Federacija (3,7 miliona KM), Irak (2,6 miliona KM), Ukrajina (1,8 miliona KM) i Albanija (1,8 miliona KM)

TOP 5 najznačajnijih uvoznih tržišta su:

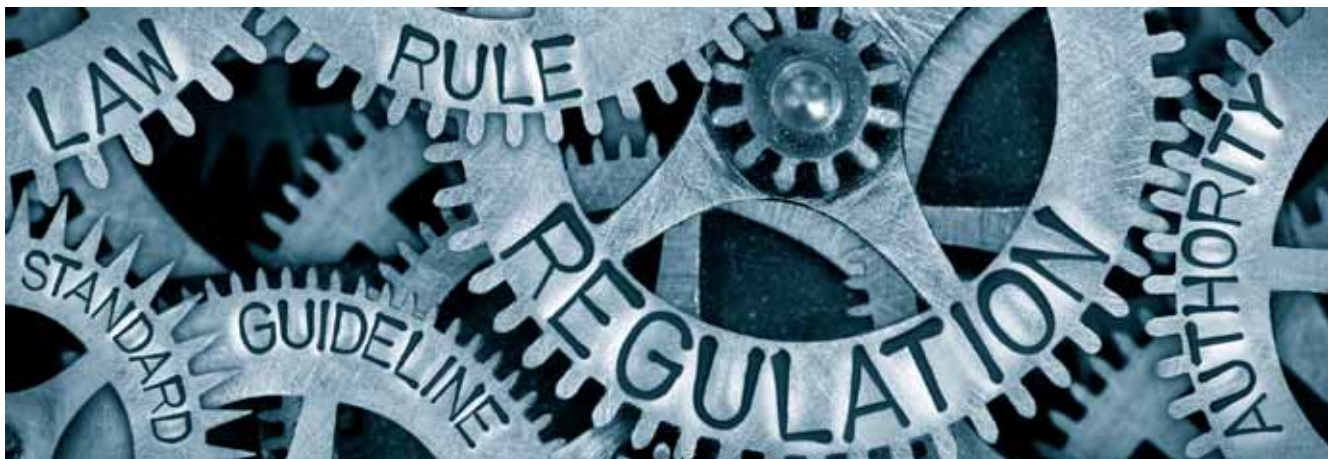
- **TG 28:** Mađarska (7,8 miliona KM), Bugarska (3,1 miliona KM), Srbija (2,9 miliona KM), Kina (2,3 miliona KM) i Rumunija (1,7 miliona KM)
- **TG 29:** Srbija (5,6 miliona KM), Poljska (3,9 miliona KM), Njemačka (1,7 miliona KM), Mađarska (1,5 miliona KM) i Hrvatska (1,5 miliona KM)
- **TG 30:** Nepoznata država (85,9 miliona KM), Slovenija (53,8 miliona KM), Švicarska (17,3 miliona KM), Hrvatska (16,6 miliona KM) i Njemačka (13,7 miliona KM)

Kako su najveća izvozna i uvozna tržišta u ovom sektoru Italija, Njemačka, Slovenija, Hrvatska, Mađarska, Austrija, Kina i sl. najžešće pogođene koronavirusom, kao i zbog uvođenja strogih karantina i zabrane kretanja (pa i poslovanja) i izvoza deficitarnih sirovina, na što su se nadovezali i problemi sa transportom u oba smjera, bh. kompanije iz ovog sektora pretrpjele su i trpe značajnu štetu u smislu nemogućnosti nabavke neophodnih repromaterijala za proizvodnju i nemogućnosti ili kašnjenja sa isporukom gotovih i ugovorenih proizvoda. Čak je u jednom momentu bilo skoro nemoguće dovesti neophodne repromaterijale u BiH za dalju proizvodnju zbog blokade granica pojedinih zemalja preko kojih je išao transport.

Brojne kompanije iz ovog sektora su donirale velike količine sredstava za dezinfekciju ljudi i prostora te lijekova, kako bolnicama i ostalim medicinskim ustanovama koje zbrinjavaju oboljele od koronavirusa tako i drugim javnim ustanovama kao pomoć u borbi protiv njegovog daljeg širenja.

Međutim, i u ovom sektoru je zbog posljedica mjera uvedenih na suzbijanja širenja virusa jedan dio kompanija morao zatvoriti firme (pretežno malih i mikro), jedni su izvršili reorganizaciju proizvodnje i poslali dio radnike na čekanje, drugi na prinudni godišnji odmor ili neplaćeno odsustvo, a bilo je i slučajeva otpuštanja radnika.

Muris Pozderac ■

Nužna veća uključenost u rad UNECE tijela nadležnih za pitanja iz oblasti transporta

Promjene i tehnološka unaprjeđenja vidljiva u cijelom svijetu zahtijevaju i unaprjeđenje legislative kako bi se došlo do potrebnog regulatornog okvira i to je ono na čemu UNECE uporno i pažljivo radi

UNECE Odbor za unutrašnji transport – Inland Transport Committee (ITC) već više od sedam decenija pruža platformu za međuvladinu saradnju u cilju olakšavanja i razvoja međunarodnog transporta, uz poboljšanje njegovih sigurnosnih i ekoloških performansi. Glavni rezultati ovog istrajnog i kritičkog rada ogledaju se u više od 50 međunarodnih sporazuma i konvencija koji osiguravaju međunarodni pravni okvir i tehničke propise za razvoj međunarodnog cestovnog, željezničkog, vodnog i intermodalnog transporta, transporta opasne robe, kao i propise u pogledu konstrukcije vozila.

Za lakše razumijevanje načina i oblasti djelovanja ITC-a dovoljno je pogledati poziciju i međuvezu na shematskom prikazu Divizije održivog transporta (Sustainable Transport Division).

U već pomenutom višedecenijskom djelovanju, održano je 81 zasjedanje ITC-a, a ove godine, na 82. zasjedanju ITC-a, raspravljace se o pitanjima koja su iz sfere globalnih politika u oblasti klimatskih promjena i očuvanja okoliša, ali i o prijedlozima koje su dostavile različite radne grupe ili administra-

tivni odbori čije su oblasti djelovanja i pitanja vidljiva iz njihovog naziva u ovdje postavljenom shematskom prikazu (ATP sporazum, AETR sporazum, ADR sporazum, TIR konvencija, CMR konvencija, regulative koje se tiču unaprjeđenja bezbjednosti saobraćaja, vozila, uređaja i opreme i dr.).

U ovom trenutku, iz ugla bosansko-hercegovačkog prijevoznništva, svaka tačna i jasna informacija o aktivnostima i dostignućima u radu ovog UN-ovog tijela u oblasti transporta ili oblasti usko vezanih za transport, više je nego dobrodošla, a posebno zbog nužnosti jasnog i utemeljenog definiranja i pokretanja inicijativa u oblasti transporta.

Nužnim se nameće samo po sebi da Bosna i Hercegovina i njeni organi moraju biti aktivniji u radu i praćenju barem rezultata rada UNECE-ovih organa, komisija i tijela. Kao dokaz ovakvog tvrdnji dovoljno je ukazati na promjene Evropskog sporazuma o međunarodnom prijevozu opasnih materija (ADR) te činjenicu da takav propis ne postoji na nivou Bosne i Hercegovine a da je, naprimjer, na prostoru Federacije Bosne i Hercegovine na snazi propis iz 1990. godine ili na to da u vrijeme in-

tenzivnih aktivnosti Uprave za indirektno oporezivanje Bosne i Hercegovine na osiguravanju prelaska sa papirne na elektronsku dokumentaciju nema vidljivih aktivnosti nadležnih na osiguravanju uvjeta za prihvatanje e-CMR konvencije, kompjuterizacije TIR procedura (e-TIR) i sličnih.

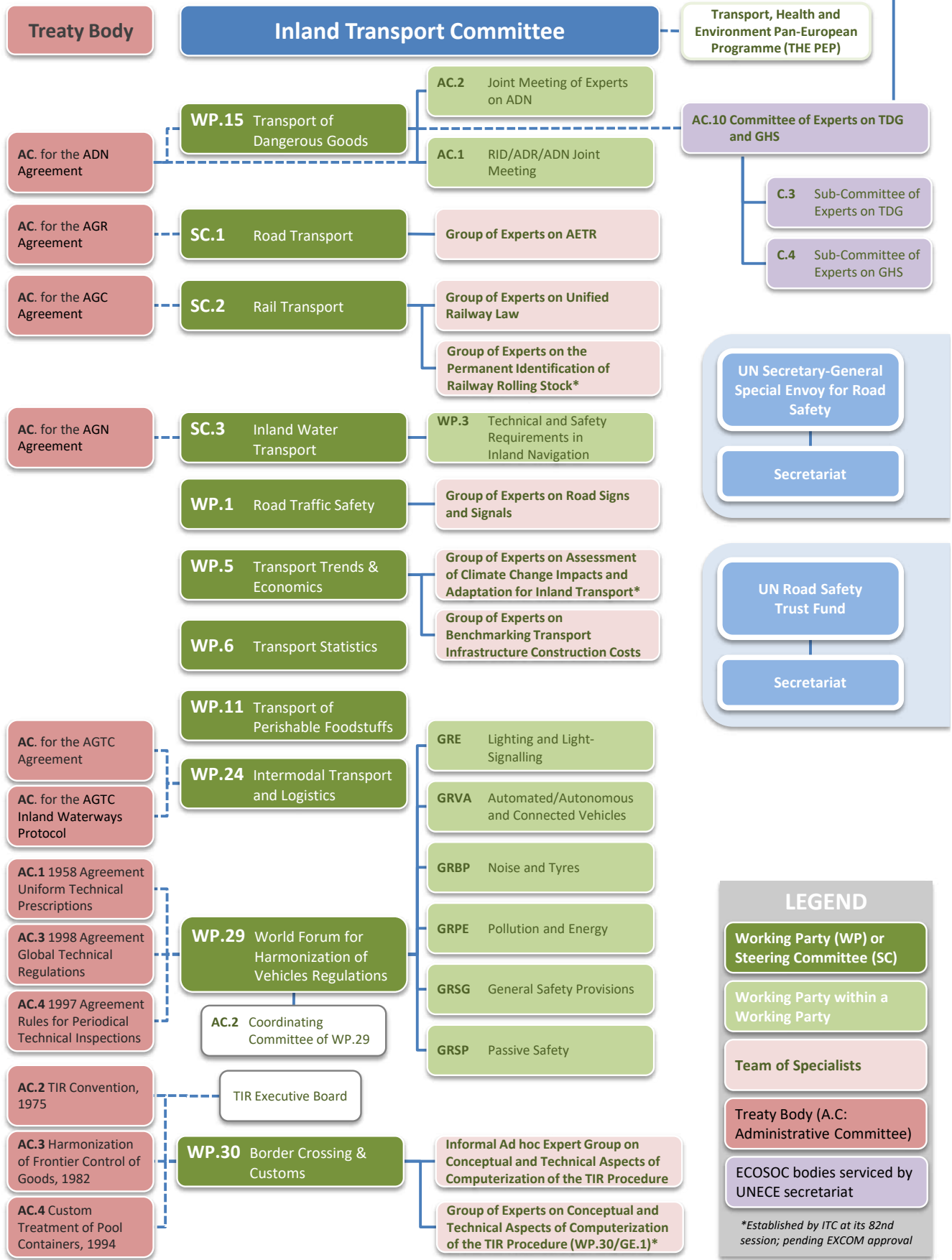
Promjene i tehnološka unaprjeđenja vidljiva u cijelom svijetu zahtijevaju i unaprjeđenje legislative kako bi se došlo do potrebnog regulatornog okvira i to je ono na čemu UNECE uporno i pažljivo radi. Neki bi rekli da je to sporo jer se, recimo, sa aktivnostima na uvođenju e-TIR otpočelo daleke 2003. godine. Međutim, mora se imati u vidu da se unutar UNECE-a donose usklađena rješenja jer se tiču velikog broja država koje su po mnogo čemu i same različite i sa različitim potrebama i prioritetima.

Kako god, tezu o sporosti nikako ne bismo mogli podržati ili izgovoriti mi iz Bosne i Hercegovine, jer je nivo praćenja i implementacije svih usvojenih promjena daleko ispod naše realne mogućnosti.

Zijad Sinanović, dipl. ing. saobraćaja

UNECE Transport

Economic and Social Council

Sustainable Transport Division

Dvogodišnje inicijative Udruženja međunarodnih cestovnih prijevoznika tereta VTKBiH

U posljednje dvije godine Udruženje međunarodnih cestovnih prijevoznika tereta Vanjskotrgovinske komore Bosne i Hercegovine je pokretač niza inicijativa od kojih su, i pored cjelokupnog stanja u društvu, upornim djelovanjem, pojedine ipak urodile plodom

U 2018. godini Udruženje međunarodnih cestovnih prijevoznika tereta Vanjskotrgovinske komore Bosne i Hercegovine pokrenulo je više inicijativa prema nadležnim organima za izmjenu i dopunu propisa i postojećih pravila i procedura, a one se odnose na:

- definiranje rokova za provoz ili rascarinjenje robe, na način koji nije u suprotnosti sa AETR sporazumom i Zakonom o radnom vremenu, obaveznim odmorima mobilnih radnika i uređajima za evidentiranje u cestovnom prijevozu, te pitanja koja se odnose na rad carinskih terminala u Bosni i Hercegovini,
- kreiranje nacrt propisa iz oblasti akciza (dostavljen Prijedlog izmjene i dopune Zakona o akcizama u Bosni i Hercegovini, sa odgovarajućim podzakonskim aktom) u cilju osiguranja povrata dijela akcize na naftne derivate koji se koriste kao pogonsko gorivo u cestovnom prijevozu vozilima iznad 7,5 tona nosivosti i vozilima kategorije M2 i M3,
- kreiranje prijedloga za eliminiranje, kao i prijedloga za smanjenje određenih vrsta naknada i troškova po voznoj jedinici, a koji nastaju u različitim vrstama postupaka kroz koje je potrebno proći do momenta registracije i stavljanja vozila u pogon,
- inicijative za reagiranje prema nadležnim organima zbog načina učestale

kontrole i izricanja visokih kazni u Republici Hrvatskoj,

- zahtjev za objavu informacije o broju vraćenih i/ili oduzetih CEMT dozvola,
- utvrđivanje Prijedloga izmjena i dopuna Pravilnika o tehničkim pregledima vozila,
- utvrđivanje Prijedloga izmjena i dopuna Pravilnika o vozačkoj dozvoli,
- utvrđivanje Prijedloga izmjena i dopuna nacrt Pravilnika o registraciji vozila,
- utvrđivanje teksta Nacrta izmjena i dopuna Zakona o međunarodnom i međuentitetskom cestovnom prijevozu,
- inicijativa za intenziviranje aktivnosti na održavanju većeg broja sastanaka mješovitih komisija za transport, sa fokusom na određeni broj država,
- inicijativa za hitnu provjeru razloga hapšenja profesionalnih vozača koji zaposleni u bosanskohercegovačkim firmama obavljaju međunarodni prijevoz tereta u/iz/kroz Švicarsku, vozilima registriranim u Bosni i Hercegovini, a koji su nosioci biometrijskog pasoša Bosne i Hercegovine,
- pokretanje inicijative prema nadležnim organima za hitno djelovanje kako bi se bez odlaganja eliminirali svi vidljivi vlastiti propusti i propusti svih realizatora povjerenih poslova (uključujući i poslove održavanja prohodnosti cesta) te osigurao neometan transport na osnovnim putnim pravcima zahvaćenim rekonstrukcijom ili sanacijom putne

infrastrukture u Federaciji Bosne i Hercegovine,

- pokretanje inicijative za hitno i bezodložno djelovanje nadležnih u cilju utvrđivanja i dostavljanja informacije o razlozima i osnovu za postojanje enormnih razlika u maloprodajnim i veleprodajnim cijenama goriva, kao i drastično većim cijenama goriva u Federaciji Bosne i Hercegovine u odnosu na Republiku Srpsku (usporedba Tuzle i Bijeljine), uz poduzimanje mjera za prevazilaženje postojećeg stanja.

Razumijevajući nužnost unapređenja postojećeg stanja, bez obzira na sporost u prihvatanju inicijativa koje u pojedinim slučajevima zahtijevaju samo harmonizaciju legislativne na unutarnjem planu ili ispunjavanje obaveza iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju ili povećanje transparentnosti u radu, aktivno djelovanje Udruženja kroz detektiranje i drugih pitanja i načina rješavanja istih nastavljeno je i u 2019. godini, kada su kreirane i upućene sljedeće inicijative:

- Inicijativa prema Vijeću ministara Bosne i Hercegovine, putem Ministarstva komunikacija i transporta Bosne i Hercegovine, za uspostavljanje Odbora za olakšice u transportu,
- Inicijativa za hitno uspostavljanje Žalbenog vijeća pri Vijeću ministara Bosne i Hercegovine,
- Inicijativa prema Vijeću ministara Bosne i Hercegovine i Upravi

za indirektno oporezivanje Bosne i Hercegovine sa zahtjevom za hitnom primjenom važeće Odluke o provedenju Zakona o carinskoj politici Bosne i Hercegovine, bez odgađanja,

– Inicijativa prema Ministarstvu komunikacija i transporta Bosne i Hercegovine sa zahtjevom za smanjenjem iznosa naknada za izdavanje certifikata za vozila i njihovog usklađivanja sa iznosima tih naknada u drugim zemljama (naknade u Hrvatskoj = 0,00 EUR; naknade u Sloveniji = 23,00 EUR; naknade u Austriji = 0,00 EUR; naknade u Njemačkoj = 0,00 EUR),

– Inicijativa prema Ministarstvu komunikacija i transporta Bosne i Hercegovine kojom se, uz iskazivanje podrške aktivnostima za unapređenje transportne legislativne kroz njeno usklađivanje unutar i između entiteta, traži učešće i predsjednika Udruženja međunarodnih cestovnih prijevoznika tereta Vanjskotrgovinske komore Bosne i Hercegovine u aktivnostima i na sastancima organiziranim ovim povodom,

– Inicijativa prema Upravi za indirektno oporezivanje Bosne i Hercegovine i Graničnoj policiji Bosne i Hercegovine sa zahtjevom za poduzimanje neophodnih mjera i aktivnosti kako bi se eliminirale gužve na graničnim prijelazima,

– Inicijativa prema JP Ceste Federacije Bosne i Hercegovine sa zahtjevom za poduzimanje neophodnih mjera i

aktivnosti kako bi se osiguralo neometano odvijanje saobraćaja na putevima, za koje prijevoznici plaćaju naknadu i pri registraciji vozila i kroz akcizu na gorivo,

– Ponovljena inicijativa prema Upravi za indirektno oporezivanje Bosne i Hercegovine sa zahtjevom za poduzimanje svih neophodnih mjera i aktivnosti kako bi se osigurala primjena Zakona o carinskoj politici Bosne i Hercegovine u skladu sa važećom Odlukom Vijeća ministara Bosne i Hercegovine (31. 1. 2020.),

– Ponovljena inicijativa prema Ministarstvu komunikacija i transporta Bosne i Hercegovine po Zaključku Odbora Udruženja za brisanje odredbi člana 7. tačka c) i člana 8. stav (3) i (4) Pravilnika o CEMT dozvolama, a koje se odnose na neodrživ i neprovidiv kriterij neto dobit po vozilu.

Evidentno je da se organi Udruženja nisu rukovodili nikakvim pojedinačnim interesima, niti su jednostrano gledali na sva ova pitanja, nego su nastojali da umjesto kritike postojećeg stanja potraže i predlože konkretna sistemski rješenja, što potvrđuje i realizacija određenih inicijativa. Tako su nakon dužeg razdoblja krajem godine ipak imenovani članovi Žalbenog vijeća pri Vijeću ministara Bosne i Hercegovine; Uprava za indirektno oporezivanje Bosne i Hercegovine donijela je akt o načinu utvrđivanja rokova za provoz ili

rascarinjenje roba i spremno djeluje na svaku prijavu o njenom nepoštivanju, a intenzivirane su i aktivnosti na osiguranju uvjeta za primjenu Zakona o carinskoj politici u Bosni i Hercegovini; Ministarstvo komunikacija i transporta Bosne i Hercegovine uspostavilo je poseban internetski portal i time podiglo nivo transparentnosti postupaka do takvog stepena da mu na tome, u pozitivnom smislu, zavide države puno razvijenije od Bosne i Hercegovine, i pored slabog interesa za održavanje sastanaka Mješovite komisije za transport sa Bosnom i Hercegovinom kao ne-tranzitnom državom, ipak se godišnje održe takvi sastanci sa minimalno šest država, a u toku su i druge aktivnosti Ministarstva obuhvaćene inicijativama ovog Udruženja i Vanjskotrgovinske komore Bosne i Hercegovine; JP Ceste Federacije Bosne i Hercegovine promijenile su pristup u načinu osiguranja neometanog transporta kroz tunel Vranduk te će i svakog narednog puta itekako voditi računa o usklađenosti dva elementarna zahtjeva – nužna rekonstrukcija putnih komunikacija i nužno osiguranje neometanog odvijanja saobraćaja.

Sve navedeno upućuje na samo jedan mogući zaključak, a to je da iznalaženje konkretnih rješenja i upućivanje inicijativa na osnovu takvih rješenja nema alternative.

Zijad Sinanović, dipl. ing. saobraćaja

Usluge Komore za poslovnu zajednicu u Bosni i Hercegovini

Vanjskotrgovinska komora Bosne i Hercegovine u okviru svojih poslova pruža veliki broj usluga, prvenstveno svojim članovima (preduzeća, banke, osiguravajuća društva i druga pravna – privredna lica registrovana za obavljanje poslova sa inostranstvom na prostoru Bosne i Hercegovine)

Članovi Komore koji redovno izmiruju zakonsku obavezu uplate članarine imaju prioritet u pristupu podacima i informacijama kojima raspolaže VTKBiH.

Sektor za statistiku i informatiku pruža usluge:

1. vodi i ažurira registar firmi (kompanija) za cijelu BiH,
2. u okviru programa domaćih baza podataka vodi, sistematizira i dostavlja na upit podatke o robnoj razmjeni sa inostranstvom po robama, državama i sektorima za BiH, entitete, kantone, regije i općine,
3. priprema i štampa mjesečne, kvartalne i godišnje publikacije o vanjskotrgovinskoj razmjeni BiH,
4. kreira i ažurira WEB stranicu VTKBiH,
5. održava kompletan IKT sistem VTKBiH.

Podatke u registru firmi Sektor preuzima od više državnih i entitetskih institucija, dopunjava i ažurira na osnovu podataka dobivenih od naših firmi – članova u saradnji sa ostalim sektorima koji pružaju druge vrste usluga Komore. Na ovaj način se osigurava pružanje kvalitetnije usluge prilagođene specifičnim potrebama naših članova.

Osnovni izvor podataka o robnoj razmjeni je Jedinstvena carinska isprava (JCI). Jedinstvena carinska isprava je dokument koji poslovni subjekat ili druga ovlaštena osoba, npr. špediter, podnosi carinarnici prilikom carinjenja robe. Za prikupljanje i kontrolu ispravnosti carinskih deklaracija na području

BiH odgovorna je Uprava za indirektno oporezivanje Bosne i Hercegovine (UIOBiH) koja propisuje oblik, sadržaj, način ispunjavanja i podnošenja isprava u carinskom postupku.

Vanjskotrgovinska komora Bosne i Hercegovine mjesečno dobiva podatke o vanjskotrgovinskoj razmjeni od Uprave za indirektno oporezivanje BiH, a prema utvrđenoj metodologiji (Općem trgovinskom principu).

Podaci dobiveni od UIO-a sadrže niz polja koja su direktni proizvod Asicude – softvera UIOBiH u kojem se evidentiraju sve Jedinstvene carinske isprave.

Sektor za statistiku i informatiku analizira podatke spomenutih tabela i iz njih izdvaja polja koja su potrebna za formiranje izvještaja o razmjeni po robama (2, 4 i 10 znakova carinske tarife) i državama, razvrstane po entitetima, općinama i kantonima/regijama. Formiraju se tabele izvoza/uvoza u bazi koja služi kao osnova za kreiranje niza izvještaja po traženim parametrima.

Komora je, također, preko VPN kanala direktno vezana sa Vojagerom (baza UIOBiH) koji UIO ažurira svakog mjeseca sa najnovijim podacima o vanjskotrgovinskoj razmjeni koji su ujedno i kontrola uspješne obrade podataka iz Jedinstvenih carinskih isprava Sektora za statistiku i informatiku.

Na osnovu tako pripremljenih podataka u svojim bazama, Sektor:

- dostavlja izvještaje po zahtjevu korisnika,
- izrađuje mjesečne biltene vanjskotrgovinske razmjene,
- ažurira podatke za WEB aplikaciju <http://www.komorabih.ba/vanjskotrgovinska-spoljnotrgovinska-razmjena/>,
- postavlja osnovne pokazatelje na web stranicu Komore <http://www.komorabih.ba/sektor-za-statistiku-i-informatiku/>.

Podnosilac zahtjeva, korisnik, dostavlja upit o vanjskotrgovinskoj raz-

mjeni sa potrebnim parametrima (vremenski period, tarifne oznake, zemlje partneri itd.). Zahtjev je u pisanoj formi i dostavlja se putem pošte, faksa, e-maila ili lično. Prioritet u odgovoru na zahtjev ima korisnik, tj. član koji uredno uplaćuje članarinu Komori.

Bilten, tj. pregled vanjskotrgovinske razmjene BiH, sadrži dogovorene tabele sa podacima o vanjskotrgovinskoj razmjeni za tekući period i usporedni period prethodne godine po raznim kriterijima: državama, grupama proizvoda, regionalnoj pripadnosti (entitet, kanton/regija i općina), uvozu po državi porijekla i dr. Izrađuje se mjesečno (verzija sa osnovnim pokazateljima) i kvartalno (opširnija verzija). Mjesečni bilten se distribuirano interno, a kvartalni raznim institucijama na nivou države, entiteta, kantona/regija, općina i dr. kao i privrednim komorama na svim nivoima.

U sklopu ove aktivnosti, Sektor godišnje priprema materijal o vanjskotrgovinskoj razmjeni za ambasade, diplomatsko-konzularna predstavništva, međunarodne institucije i druge zainteresirane institucije. Materijal sadrži detaljnije podatke o vanjskotrgovinskoj razmjeni BiH sa oko 40 zemalja partnera, članicama EU, potpisnicama CEFTA-e i ostalim.

U okviru web stranice Komore izrađena je web aplikacija vanjskotrgovinske razmjene BiH koju je moguće pretraživati po godinama, a na kojoj su dostupni izvještaji o vanjskotrgovinskoj razmjeni po državama sa vodećim tarifnim glavama i izvještaji o uvozu/izvozu tarifnih glava po vodećim državama.

Sektor na dijelu predviđenom za sektore na web stranici Komore ažurira neke osnovne pokazatelje (npr. pokrivenost uvoza izvozom), kao i korisne linkove (npr. Carinska tarifa BiH).

Pored svega navedenog, Sektor održava kompletan IKT sistem Vanjskotrgovinske komore BiH.

USLUGA VTKBIH

Dva nova servisa za kompanije iz sektora voća i povrća

U cilju unapređenja poslovanja domaćih kompanija, Vanjskotrgovinska komora BiH upotpunila je svoj portofolio usluga sa dva nova besplatna servisa

Prvi servis je taj da domaćim kompanijama nudimo regionalnu i evropsku bazu distributera, veletrgovaca, uvoznika i prerađivača koji pokrivaju oblast voća i povrća i njihovih prerađevina. Baza je rađena u saradnji s Njemačkim društvom za međunarodnu saradnju (GIZ) i Komorskim investicionim forumom (KIF). Cilj je pomoć uvezivanja mreže i pronalaženja potencijalnih poslovnih partnera domaćim kompanijama kako u EU tako i u zemljama CEFTA-e iz gore navedenog sektora. Vanjskotrgovinska komora BiH u ovom trenutku vam može besplatno ponuditi kontakte preko 160 najvećih regionalnih (iz Albanije, Srbije, Crne Gore, Sjeverne Makedonije i Kosova) i evropskih potencijalnih poslovnih partnera.

Drugi servis je pružanje informacija istraživanja za 5 tržišta (Austrija, Belgija, Njemačka, Nizozemska i Švedska) iz sektora proizvoda od

voća i povrća, uz pomoć platforme Euromonitor/Passporta koja pruža jedinstven pristup informacijama koje se tiču analiziranja tržišnog konteksta i prepoznavanja budućih trendova.

Trenutno su dostupna istraživanja tržišta u 5 navedenih zemalja za sljedeće grupe proizvoda:

- slatki namazi;
- sosovi, prelive i začini;
- prerađevine od voća i povrća;
- pakovana hrana.

Svaki od izvještaja / istraživanja sadrži osnovne podatke kao što su:

- glavni distributeri / veletrgovci / glavni konkurentski brendovi na tržištu i njihov udio;
- osnovni podaci o obimu prodaje prema kategorijama (vrijednost, obim i trendovi) za period 2013-2018;
- predviđanja o obimu prodaje prema kategorijama za period 2018-2023;
- glavni trendovi u potrošnji;
- način distribucije;
- perspektive tržišta;
- pregled konkurencije i slično.

Ukoliko postoji zainteresovanost s vaše strane za novim komorskim servisima, slobodno nas kontaktirajte, i to elektronski na:

rados.sehovac@komorabih.ba ili

tarik.kovac@komorabih.ba

ili na telefone 033 566 184 (Radoš Šehovac) / 033 566 235 (Tarik Kovač).

Usluge EEN mreže su provjerene, brze i besplatne

Poštovani čitaoci,

Vanjskotrgovinska / Spoljnotrgovinska komora Bosne i Hercegovine, kao koordinator Evropske preduzetničke mreže (EEN) u Federaciji Bosne i Hercegovine, u saradnji sa partnerima iz konzorcija (Sarajevska regionalna razvojna agencija, Sarajevo, Univerzitet u Sarajevu, INTERA Tehnološki Park, Mostar, BIT Centar, Tuzla, Razvojna agencija Unsko-sanskog kantona, Bihać i Zenička razvojna agencija, Zenica), u ovom broju INFOKOMA, pored odabranih ponuda inostranih kompanija iz baze koja evidentira EEN PROFILE POSLOVNE SARADNJE, objavljuje i ponude iz baze koja evidentira EEN PROFILE IZ OBLASTI ISTRAŽIVANJA I RAZVOJA, kao i ponude iz baze koja evidentira EEN TEHNOLOŠKE PROFILE onih privrednih i istraživačko-tehnoloških subjekata koji su iskazali interes za saradnju sa kompanijama iz Bosne i Hercegovine.

Sve ponude koje su prezentirane iz baze poslovne saradnje EEN mreže su odabrane po kriterijima koji su prihvatljivi za izvozno orijentirane kompanije iz Bosne i Hercegovine, od-

nosno Federacije Bosne i Hercegovine, što znači da se uzimaju u obzir samo one poslovne ponude (profili) koje povećavaju izvozni kapacitet malih i srednjih preduzeća iz Bosne i Hercegovine.

Ako želite stupiti u kontakt s preduzećima čije ponude su objavljene ili ako želite da se ponuda / profil Vašeg preduzeća nađe u bazi podataka EEN mreže, kontaktirajte nas putem e-maila koji je naveden na svakoj ponudi/profilu. Procedura je vrlo jednostavna:

- Ispunite obrazac / profil za poslovnu / istraživačku / tehnološku saradnju;
 - Ponuda / profil Vašeg preduzeća se unosi u EEN bazu podataka;
 - Vaš ponuda / profil se dalje objavljuje u poslovnim magazinima / internet stranicama EEN centara / kontakt tačaka u zemljama u kojima tražite poslovnog partnera.
- Usluge EEN mreže su provjerene, brze i besplatne.

Partneri BITNET konzorcija u Federaciji Bosne i Hercegovine

Putem dolje datog linka možete SAMI pronaći opciju search (Partnering opportunities) i pregledati sve ponude / zahtjeve inostranih privrednih entiteta (business entities):

<http://een.ec.europa.eu/tools/services/SearchCenter/Search/ProfileSimpleSearch?shid=32db25cb-726f-43b0-8b5f-7742d0935799>

Preko 4.500 medijskih objava za VTK/STKBiH u 2019. godini

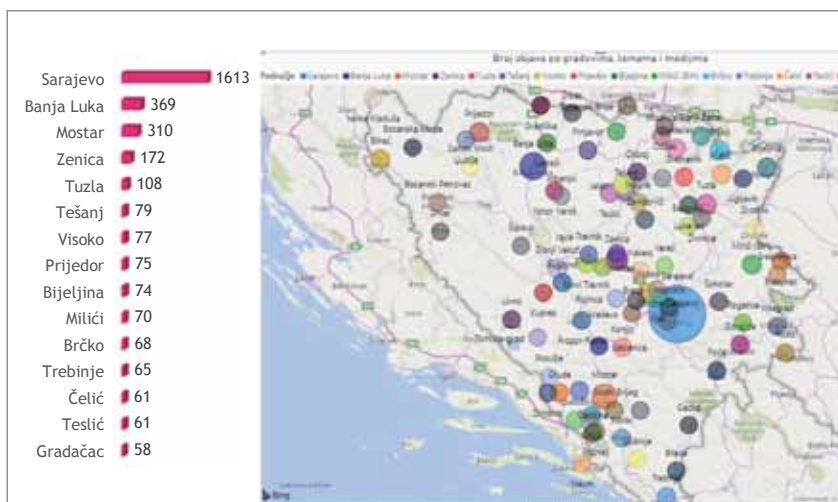
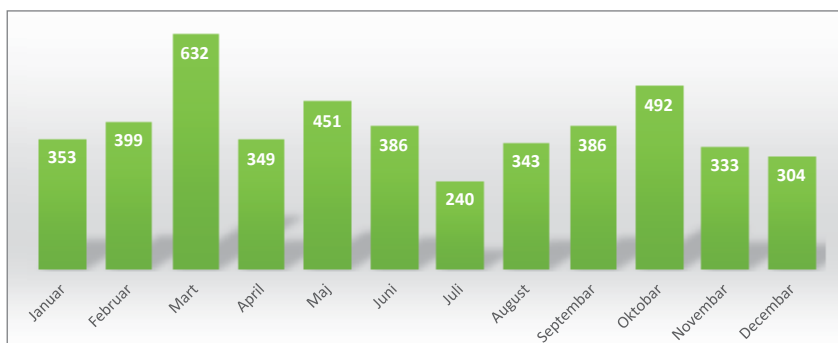
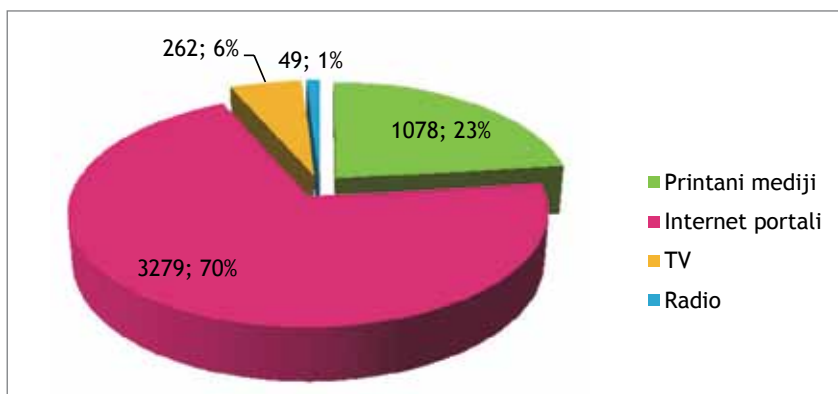
Agencija za praćenje i analizu medija „Kliping BH“ izvršila je kvantitativno-kvalitativni pregled medijskih objava za 2019. godinu za ključnu riječ **Vanjskotrgovinska/Spoljnotrgovinska komora u BiH**

Analiza je obuhvatila sve objave u štampanim medijima, internet portalima i elektronskim medijima sa prostora BiH koje agencija „Kliping BH“ ima na listi praćenja.

U praćenom periodu ukupno je registrirano **4.668** objava. Najviše objava zabilježeno je u martu (632 objave), a najmanje u julu (240 objava). U prosjeku, agencija „Kliping BH“ pronalazila je 389 objava mjesečno. Ispod se nalazi frekvencija objava za praćeni period.

U posmatranom periodu najveći broj objava evidentiran je na internet portalima gdje je pronađeno 3.279 objava ili 70% od ukupnog broja prikupljenih objava. U štampanim medijima registrirano je 1.078 relevantnih objava ili 23%, a u programu elektronskih medija zabilježeno je 311 priloga ili 7% (262 priloga na TV-u, 49 priloga u radijskom programu).

Provedenom analizom je utvrđeno da se *Vanjskotrgovinska/Spoljnotrgovinska komora u BiH* spomenula u kontekstu 95 gradova širom BiH. Grafikon ispod prikazuje top 15 gradova u kojima se spominje VTK, iz čega je vidljivo da se od ukupnog broja objava na Sarajevo odnosilo 35% ili 1.613 objava, zatim slijedi Banja Luka sa 8% te Mostar sa 7% objava. VTK se najčešće spominjala uz teme izvoz (2.143 objava), fabrika/tvornica/kompanija (1.802 objava) i uvoz (1.545 objava).

Agencija „Kliping BH“ već se 18 godina uspješno bavi pružanjem usluga praćenja i analize medija te istraživanja tržišta. Članica je regionalne grupacije press clipping agencija „Newton Media“ koja pokriva gotovo sve države srednje i jugoistočne Evrope. E-mail: kliping@kliping.ba; Telefon: 033/956-378

Horizon 2020 SME Instrument

Činjenica je da u programskom periodu koji završava sa 2020. godinom, nažalost, nema ni jedan projekat finansiran iz Horizon 2020 SME Instrument u Bosni i Hercegovini. Treba imati u vidu da su kompanije registrirane u BiH imale priliku, da pod istim uslovima kao i kompanije iz Evropske unije, uzmu učešće u ovom značajnom finansijskom instrumentu

Horizon 2020 SME Instrument je namijenjen inovativnim preduzećima u skoro svim industrijskim sektorima, sa namjerom da podrži visoko rizične ali tržišno potentne projekte. Kada se govori o tržištu, projekti treba da imaju perspektivu evropskog tržišta. Zbog konkurentnosti evropskog tržišta, možemo reći da program, ustvari, traži globalni pristup. Ali, ova činjenica nije toliko važna preduzećima iz BiH, jer su, što zbog privremenog sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, što zbog CEFTA sporazuma, domaća preduzeća već izložena jakoj regionalnoj i međunarodnoj konkurenciji. Svjesna ili nesvjesna ove situacije, domaća privreda je izložena jakoj konkurenciji i ta situacija nije u planu da se mijenja.

Ovaj program omogućava direktno i bez posrednika, u potpunosti digitalizirano učešće i prijavu kompanija iz BiH. Postoji nada da se stare i netačne tvrdnje više neće koristiti u obrazloženjima kolektivnog neuspjeha učešća u ovom i sličnim programima. Među mnogim takvim tvrdnjama, kao barijere učešću u ovim programima, posebno se izdvajaju nepoznavanje engleskog jezika i komplikovane aplikacije. Ukoliko kompanija simbolično plati prosječnom studentu ili srednjoškolcu, može dobiti kvalitetnu uslugu sa dovoljnog poznavanja engleskog jezika i digitalne osviještenosti za popunu ovakvih aplikacija, ukoliko aplikant ima spreman sadržaj koji program zahtijeva. Sadržaj koji zahtijeva aplikacioni proces podrazumijeva informacije zasnovane na stručnosti, iskustvu i znanju.

Iz propuštenih šansi bi trebalo što prije izvući pouke i spremati se za pre-

ostale pozive u 2020. godini ili za novi programski period koji će ovaj finansijski instrument dodatno ojačati i učiniti atraktivnijim za kompanije. Prema dostupnim informacijama, ovaj instrument će i dalje imati u fokusu jačanje postojećih kompanija, ali i start-upova kroz finansijsku podršku novim proizvodima, uslugama i procesima koji će omogućiti visoke stope povrata investicija. Treba napomenuti da je finansijska podrška koju je ovaj instrument pružao iznosila i do 2,5 miliona eura granta, što je za domaće uslove skoro pa nevjerovatna priča. Tome doprinosi i činjenica da je proces apliciranja išao putem online aplikacija a proces ocjenjivanja je za aplikanta bio u potpunosti transparentan i objektivn. Na kraju evaluacionog postupka, aplikant dobija ocjene sa obrazloženjima, uz mogućnost ponovnog apliciranja sa doradenom aplikacijom. Ovakav pristup višestruko pomaže kompanijama aplikantima. Ono što je najvažnije jeste da dobiju realnu i objektivnu ocjenu. Takva ocjena je važna za dalje usavršavanje projekta ili njegovo odbacivanje, ukoliko se aplikant uvjeri da će se tako poštediti loših

investicionih zahvata. Dakle, ocjena evaluatora, koji dolaze sa najviših privrednih i znanstvenih instanci iz EU, vrijedi više nego grant. Privrednici odlično znaju šta znači dobro usmjerenje za tržište ili prepoznavanje promašenih investicija na vrijeme.

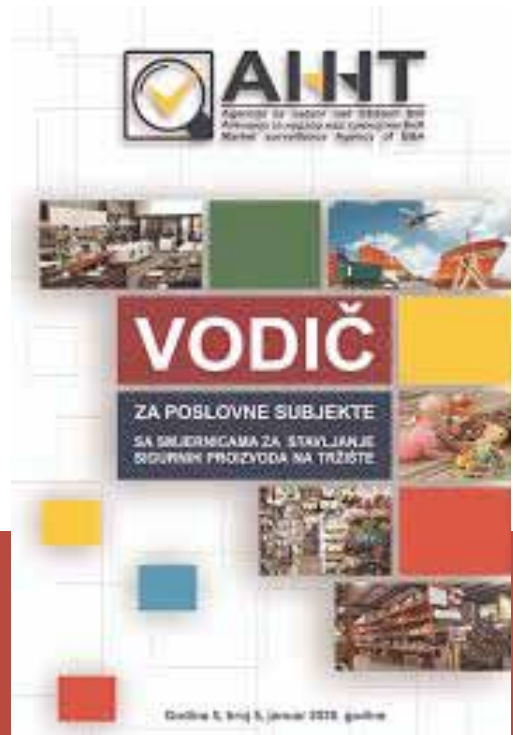
Međutim, postavlja se pitanje zašto nema aplikacija i odobrenih projekata u situaciji kada je moguće aplicirati digitalno, samostalno i bez posrednika (domaćih ili stranih), kada postoji objektivna i transparentna evaluacija i odlučivanje, kao i kompanije koje su zainteresirane i u potrebi su za ovakvim sredstvima.

Možda je vrijeme da se nadležne institucije koje su već više od deceniju aktivne u ovom polju zapitaju i pruže adekvatne odgovore javnosti. Među prvim instancama jesu Direkcija za evropske integracije BiH, odnosno Sektor za programe pomoći za pristupanje EU, i Ministarstvo civilnih poslova BiH, odnosno Sistem državnih kontakt tačaka (National Contact Points – NCP).

Asad Karišik

Vodič za poslovne subjekte

Agencija za nadzor nad tržištem Bosne i Hercegovine objavila je peto izdanje Vodiča za poslovne subjekte, sa namjerom da olakša proizvođačima, uvoznicima i distributerima usklađivanje neprehrambenih proizvoda sa bezbjedonosnim propisima i pripadajućim standardima u Bosni i Hercegovini

Poslovni subjekti koji na tržište Bosne i Hercegovine stavljaju proizvode koji su namijenjeni potrošačima moraju znati koji je pravni okvir i koji su to važeći standardi primjenjivi na njihove proizvode.

Svaki proizvod koji se stavlja na tržište mora biti bezbjedan, čak i ako ne postoje posebni propisi (*lex specialis*) koji sadrže bezbjedonosne zahtjeve za taj proizvod! Na takve

proizvode se primjenjuju odredbe o opštoj bezbjednosti proizvoda.

Proizvodi koji ne ispunjavaju zahtjeve za bezbjednost moraju se povući sa tržišta, jer predstavljaju opasnost za potrošače i mogu da naruše poštenu konkurenciju među poslovnim subjektima, koji na tržište stavljaju usklađene i bezbjedne proizvode.

Opšti, zajednički cilj treba da bude da se izbjegne stavljanje neusklađenih proizvoda na tržište. Taj cilj se može postići primjenom različitih mjera i metoda:

- strožim i intenzivnijim tržišnim nadzorom,
- pružanjem jasnih, transparentnih i sveobuhvatnih pravila za poslovne subjekte i
- edukacijom poslovnih subjekata.

Posebnu pažnju treba obratiti na standarde koji se primjenjuju na proizvode koji se stavljaju na naše tržište. Standardi su dokumenti koji sadrže osnovna pravila, smjernice, bezbjedonosne zahtjeve i metode ispitivanja za date proizvode. Poštovanje standarda je izuzetno važno, jer su oni značajan alat za konkurentnost kompanija, posebno malih i srednjih preduzeća.

U petom izdanju Vodiča za poslovne subjekte su navedeni standardi koji se primjenjuju na proizvode koji će biti u fokusu tržišnog nadzora u 2020. godini, dok je kompletne tekstove standarda moguće nabaviti u Institutu za standardizaciju Bosne i Hercegovine. Uz standarde, u Vodiču su navedeni i pravni osnov i rizici koje proizvodi mogu predstavljati za potrošače.

Vodič je objavljen u štampanoj, kao i elektronskoj formi, koju je moguće preuzeti na internetskoj stranici Agencije www.annt.gov.ba u pdf formatu.

Mladen Batković, stručni savjetnik
Agencija za nadzor nad tržištem BiH
(mladen.batkovic@annt.gov.ba)

Proizvodi koji će biti u fokusu nadzora u 2020. godini

- Dječije hodalice
- Dječije stolice za hranjenje
- Trotineta za djecu
- Nosiljke za dojenčad
- Roštilji na čvrsta goriva
- Laserski proizvodi
- Plutajući proizvodi za učenje plivanja
- Plutajući proizvodi za rekreaciju
- Igračke (Ijigavci - migracija elemenata)
- Električni tosteri
- Električne svjetiljke opšte namjene
- Pekači za hljeb
- Uvijači i pegle za kosu
- Električni rešoi
- Kvarcne sobne grijalice
- Električne makaze za živicu
- Motorne lančane pile
- Kacige za bicikliste i korisnike skejtborda i koturaljki
- Plutajuća pomagala
- Industrijske kacige
- Drveni podovi i parketi
- Laminatne podne obloge

Zahtjevi za stavljanje dječijih stolica za hranjenje na tržište BiH

Dječije stolice za hranjenje se mogu staviti na tržište Bosne i Hercegovine, sukladno Zakonu o općoj sigurnosti proizvoda („Službeni glasnik BiH“, broj 102/09), samo ako su sigurne

Dječije stolice za hranjenje smatraju se sigurnim ukoliko ispunjavaju sigurnosne zahtjeve propisane u standardu BAS EN 14988-1:2018 (EN 14988:2017) – Dječije stolice za hranjenje – Zahtjevi i metode ispitivanja.

Navedeni BAS standard propisuje sigurnosne zahtjeve i metode ispitivanja za stolice za hranjenje koje su namijenjene djeci do tri godine starosti.

Sukladno definiciji iz navedenog BAS standarda, dječija stolica za hranjenje je samostojeća stolica, u visini stola za ručavanje, koja je namijenjena za dijete do tri godine starosti koje može samostalno sjediti.

Administrativni zahtjevi

Sukladno BAS EN 14988:2018, administrativni zahtjevi za dječije stolice za hranjenje se odnose na:

1. Označavanje
2. Uputstvo za upotrebu
3. Informacije prilikom kupovine

Označavanje

Dječije stolice za hranjenje moraju biti označene trajno sljedećim informacijama:

1. Naziv ili trgovačka marka proizvođača ili uvoznika;

2. „**UPOZORENJE: NE OSTAVLJAJTE DIJETE BEZ NADZORA**“. Sljedeći simbol može se koristiti zajedno s navedenom rečenicom upozorenja;
3. Identifikacija proizvoda (npr. broj modela, naziv ili drugi načini).

Ukoliko se plastična ambalaža koristi za pakiranje dječije stolice, ista mora biti vidljivo označena sa sljedećim ili sličnim upozorenjem „UPOZORENJE - držati plastičnu ambalažu dalje od djece kako bi se izbjeglo gušenje“.

Uputstvo za upotrebu

Uputstvo za upotrebu mora biti napisano na jednom od jezika koji su u službenoj upotrebi u Bosni i Hercegovini te na vrhu uputstva mora biti sljedeći tekst:

„VAŽNO! SAČUVATI ZA BUDUĆU UPOTREBU - PROČITATI PAŽLJIVO“ (pisano veličinom slova ne manjom od 5 mm).

Uputstvo za upotrebu mora sadržavati sljedeća ili istoznačna upozorenja i dodatne informacije:

UPOZORENJE:

1. „Nikad ne ostavljajte dijete bez nadzora“;
2. „Uvijek koristite sigurnosne pojaseve“;
3. „Opasnost od pada. Ne dozvolite djetetu penjanje na proizvod“;
4. „Ne koristite proizvod ako svi dijelovi nisu ispravno pričvršćeni i podešeni“;
5. „Vodite računa o riziku od otvorenog plamena i ostalih izvora velike topline u blizini proizvoda“;
6. „Vodite računa o riziku od naginjanja kad se dijete može stopalima odgurnuti od stola ili bilo koje druge strukture.“

Dodatne informacije:

1. montažna skica, lista i/ili opis svih dijelova i alata potrebnih za sastavljanje te dijagram vijaka i drugih mehanizama za zaključavanje;
2. izjava da se ne koristi stolica za hranjenje dok dijete ne može samostalno sjediti;
3. izjava da se ne koristi stolica za hra-

Ako proizvodite, uvozite i stavljate na tržište Bosne i Hercegovine dječije stolice za hranjenje, potrebno je da osigurate izvještaj o ispitivanju kojim se dokazuje da su ispunjeni svi zahtjevi propisani u važećem standardu BAS EN 14988:2018.

- njenje ako je bilo koji dio slomljen, oštećen ili nedostaje;
4. preporuke za čišćenje i održavanje, ako je primjenjivo;
 5. ako je primjenjivo, izjava da dodatni pojasevi osim onih koje je ugradio proizvođač, ispunjavaju standard BAS EN 13210;
 6. za proizvode sa više od dva kotača, izjava da se uvijek koriste uređaji za parkiranje kada se proizvod ne kreće;
 7. ako je primjenjivo, izjava da se djeca drže što dalje tokom sklapanja i rasklapanja proizvoda da se izbjegnu ozlijede;
 8. izjava da je proizvod namijenjen za djecu starosti do 3 godine koja mogu samostalno sjediti ili maksimalne težine do 15 kg.

Informacije prilikom kupovine

Sljedeće informacije moraju biti jasno vidljive i čitljive na mjestima prodaje:

1. naziv ili trgovačka marka proizvođača ili uvoznika i odgovarajuća adresa u Europi;
2. identifikacija proizvoda (npr. broj modela, naziv ili drugi načini identifikacije);
3. izjava: ovaj proizvod je namijenjen za djecu starosti do 3 godine koja mogu samostalno sjediti ili maksimalne težine do 15 kg;
4. broj standarda BAS EN 14988:2018 ili EN 14988: 2017.

Tekst pripremio:

Mičo Drljo, Mr. dipl. ing. maš.

Šef odsjeka,

Agencija za nadzor nad tržištem BiH

Ukoliko imate pitanja u vezi sa primjenom propisa o sigurnosti neprehrambenih proizvoda, možete kontaktirati Agenciju za nadzor nad tržištem BiH putem telefona: 057 340 718 ili e-maila: msa.info@annt.gov.ba. Dodatne informacije su dostupne i na internetskoj stranici: www.annt.gov.ba.

Zahtjevi koji se odnose na mehaničke i kemijske rizike i rizike koji se odnose na zapaljivost

Sukladno standardu BAS EN 14988:2018, moraju biti ispunjeni zahtjevi koji se odnose na mehaničke i hemijske rizike i rizike koji se odnose na zapaljivost:

- 1. kemijski rizici:** migracije određenih elemenata prema standardu BAS EN 71-1;
- 2. rizici koji se odnose na zapaljivost:** tekstil, dijelovi presvučeni tekstilom i određeni plastični dijelovi moraju ispunjavati odgovarajuće zahtjeve koji se odnose na zapaljivost prema standardu BAS EN 71-2;
- 3. mehanički rizici i zahtjevi:**
 - rizici uzrokovani sklapanjem proizvoda;
 - rizici uzrokovani podešavanjem visine;
 - rizici uzrokovani uklještenjem dijelova tijela;
 - rizici uzrokovani pokretnim dijelovima;
 - rizici od davljenja uslijed dugih dijelova vezica, uzica i slični dijelova;
 - rizici od gušenja i gutanja;
 - rizici uzrokovani oštrim ivicama, uglovima i drugim isturenim dijelovima;
 - rizici uslijed neodgovarajuće čvrstoće i trajnosti;
 - rizici uzrokovani padom sa stolice;
 - zahtjevi za kotače na stolicama;
 - zahtjevi za stabilnost.

Svi gore navedeni sigurnosni zahtjevi i metode ispitivanja su detaljno pojašnjene u standardu BAS EN 14988:2018.

U toku provedbe aktivnosti nadzora nad tržištem u 2019. godini utvrđeno je da pet od sedam ispitanih dječijih stolica (71%) nije ispunjavalo sigurnosne zahtjeve propisane u BAS EN 14988:2018. Pet modela dječijih stolica za hranjenje povučeno je s tržišta jer su predstavljali ozbiljan rizik za sigurnost djece. **Najčešća neusklađenost, utvrđena tokom laboratorijskih ispitivanja, se odnosila na zahtjev u vezi sa stabilnošću dječijih stolica.**

Trebate zaštititi svoje informacije i podatke?

Pozicionirajte se na tržištu i certificirajte svoj sistem prema ISO/IEC 27001:2013

ICS-ov certifikat ISO/IEC 27001 dokazuje Vašu usmjerenost ka proaktivnom upravljanju i zaštiti Vaših informacija i imovine kojom raspolazete te omogućava usklađenost sa zakonskim zahtjevima

INSTITUT ZA CERTIFICIRANJE SISTEMA – Sarajevo je jedino akreditirano certifikacijsko tijelo u BiH („tijelo” - mi nismo niti partner, niti zastupnik, niti predstavništvo nekog drugog certifikacijskog tijela) s velikim iskustvom u pružanju širokog spektra certifikacijskih usluga s područja standardizacije, certifikacije sistema (ISO 9001, ISO 14001, OHSAS 18001, ISO 27001, ISO 45001, ISO 37001, HACCP, IFS itd.), upravljanja projektima, praćenja zakonskih propisa, inspekcije kvaliteta i kvantiteta te čitavog niza edukacijskih programa namijenjenih malim, srednjim i velikim organizacijama! Organizacije današnjice, neovisno o svojoj veličini, suočavaju se s povećanim potrebama

vezanim uz profitabilnost, kvalitet i tehnologiju koji pridonose održivom razvoju. Kako bi ti pritisci bili pretvoreni u komparativne prednosti potrebno je razviti efikasan sistem upravljanja prilagođen poslovnim procesima te ga koristiti za održavanje i stalno poboljšavanje rezultata.

Svrha osnivanja ICS d. o. o. BiH (Sarajevo) proizilazi iz konstantne potrebe apostrofiranja uloge i značaja domaćeg znanja u novoj ekonomiji. I to ne samo u kontekstu potvrde niza društvenih, tehničko-tehnoloških, proizvodnih i razvojnih promjena uzrokovanih tehnološkim revolucijama i globalizacijskim procesima kojima se preduzeća i nacionalne ekonomije moraju pril-

goditi žele li opstati u nadmetanju na globalnom privrednom prostoru.

Šta je norma ISO 27001?

Norma ISO/IEC 27001 usvaja procesni pristup pri implementaciji, djelovanju, nadziranju, održavanju i poboljšavanju sistema upravljanja sigurnošću informacija u različitim vrstama organizacija. ISO 27001 izdala je ISO organizacija (International Organization for Standardization). Prvi je put objavljena 2005. godine kao zamjena za BS 7799. ISO/IEC 27001:2013 specificira zahtjeve za uspostavljanje, primjenu, održavanje i stalno poboljšavanje sistema upravljanja sigurnošću informacija unutar kon-

teksta organizacije. Ovaj međunarodni standard također obuhvata zahtjeve za ocjenjivanje rizika i postupanje s rizicima po sigurnost informacija koji odgovaraju potrebama organizacije.

Zahtjevi postavljeni u ISO/IEC 27001:2013 su generički i predviđeno je da budu primjenljivi na sve organizacije, bez obzira na njihov tip, veličinu ili prirodu. Izostavljanje bilo kojeg zahtjeva specificiranog u tačkama od 4 do 10 ne može se prihvatiti kada organizacija izjavljuje da je usaglašena s ovim međunarodnim standardom. Informacijska sigurnost je temelj današnjeg poslovanja. S obzirom na ovakav značaj norme ISO 27001, mnoga su zakonodavstva uzela tu normu kao temelj za pisanje raznih regulativa iz područja zaštite ličnih podataka, zaštite tajnosti podataka, zaštite informacijskih sistema, upravljanja operativnim rizicima u finansijskim ustanovama i sl.

Prednosti certificiranja prema zahtjevima norme ISO/IEC 27001:2013

- pozicioniranje u odnosu na konkurenciju – marketinško korištenje ISO/IEC 27001 certifikata izdatog od ICS-a,
- ispunjavanje sve češćih zahtjeva klijenata za ISO 27001 ICS-ovim certifikatom i/ili potvrdom o informacijskoj sigurnosti davatelja usluge,
- smanjivanje rizika u vezi sa informacijama važnim za organizaciju (ne nužno samo digitalnim informacijama),
- ispunjavanje zakonskih zahtjeva,
- smanjenje troškova poslovanja zbog prevencije reklamacija i ostalih incidentnih situacija,
- optimizacija procesa – poslovi u organizaciji su jasno definirani i jasni.

Usklađenost s ostalim normama sistema upravljanja

ISO/IEC 27001 je usklađen s ostalim normama sistema upravljanja i podržava integriranu primjenu.

Karakteristike norme ISO/IEC 27001:

- ISO 27001 stavlja naglasak na kontinuirano poboljšavanje Vašeg sistema upravljanja sigurnošću informacija,
- razjašnjava zahtjeve u vezi sa dokumentima i zapisima,

– uključuje procjenu rizika i upravljanje procesima po modelu PDCA (Plan, Do, Check, Act).

Zaštita Vaše imovine

Norma zauzima sveobuhvatan pristup zaštiti informacija i imovine. Imovina koja zahtijeva zaštitu obuhvaća od digitalnih informacija, papirnih dokumenata i fizičke imovine (kompjuteri i mreža) sve do znanja kojim raspolažu pojedini zaposlenici. Područja koja trebaju uzeti u obzir prilikom primjene uključuju sve od razvoja kompetencija zaposlenika do zaštite od neovlaštenog pristupa podacima.

ISO 27001 će Vam pomoći u zaštiti informacija u skladu sa sljedećim principima:

- Povjerljivost - osigurava da su informacije dostupne samo ovlaštenim osobama,
- Integritet - očuvanje tačnosti i cjelovitosti informacija,
- Dostupnost - osigurava da ovlaštene osobe imaju pristup informacijama u odgovarajućem obliku i kada su potrebni.

Motivacija i korist

Zbog svoje neprocjenjive vrijednosti, informacije predstavljaju srce modernih organizacija. Potrebe za njihovom zaštitom daleko su više od tehničke IT sigurnosti. Odgovarajući procesi „Menadžmenta IT uslugama” se kreću kroz čitavu organizaciju poput vena i omogućavaju visoku kvalitetu IT usluga uz smanjene troškove.

Čitavo polje informacijske sigurnosti se razvija veoma dinamično. Sigurnosni incidenti, koji se kreću od globalnih virusnih napada do gubitaka podataka koji oštećuju sliku, podigli su svijest ljudi o neophodnosti sistema upravljanja sigurnošću informacija (ISMS – Information security management systems).

Kako Vam možemo pomoći – zahtjev za certificiranje

Za pokretanje postupka certifikacije trebate primijeniti učinkovit sistem upravljanja informacijama usklađen sa zahtjevima norme ISO 27001 i kontaktirati naš ured u Sarajevu putem sajta www.ics-norm.com ili telefona: 033 831 550. Stojimo Vam na raspolaganju!

*Institut za certificiranje
sistema d. o. o.
Džemala Bijedića 129, lamela B,
71 000 Sarajevo*

Ulaganje u ljude – strategija uspeha ili uslov opstanka?

Intelektualni kapital je ključni resurs svake kompanije i svake zajednice pa je time i najznačajnije polje za investiranje i kontinuelno unapređivanje. Visoko motivisan i kvalitetan kadar je sposoban da izgradi i snažnu korporativnu kulturu, čime se ostvaruje i visok nivo lojalnosti uspostavljenim vrednostima kompanije. Najbolje ulaganje, koje je pretpostavka uspešnog tržišnog pozicioniranja, je ulaganje u znanje i veštine zaposlenih, po osnovu čega kompanije stiču i suštinsku prednost u odnosu na konkurenciju, a time i mogućnosti da ostvare visoke rezultate u svojoj delatnosti. Ulaganje u ljude, dakle, nije samo pitanje ostvarivanja dugoročne izvrsnosti kompanije već pretpostavka njenog opstanka u uslovima globalne konkurencije.

U savremenom okruženju koje se ubrzano menja kompanije se suočavaju sa brojnim izazovima koji suštinski utiču na njihov rast i mogućnosti da se adekvatno razvijaju. Kompanije lako prepoznaju značaj proizvoda, kupaca, finansijskih izvora, ali retko razumeju da su ljudi koji za nju rade, zapravo, ključan resurs kojim raspolažu i neretko se nalaze u situaciji da imaju ideju, proizvod, poslovni koncept, ali ne i onog ko će da ga sprovede ili da obezbedi dugoročan, stabilan i održiv razvoj. Dakle, ako su ljudi ti koji sprovode poslovnu ideju i stvaraju rezultat, onda se upravo ulaganjem u njih ostvaruje dugoročna izvrsnost i sposobnost kompanije da odgovori svim izazovima sa kojima se suočava.

U uslovima ubrzanog razvoja tehnologije i rastućeg značaja kreativne ekonomije, logično je da raste potreba za zaposlenima koji su sposobni da kreiraju nova rešenja i ubrzaju poslovne procese. Takvi vredni i talentovani ljudi su prepoznati kao strateška prednost po osnovu koje i kompanije i čitave zajednice ostvaruju konkurentsku prednost. Smatra se da će kompanije biti onoliko dobre koliko će dobri, daroviti i vredni biti ljudi koji će u njima da rade. Isto tako je i budućnost svakog društva određena time koliko će talentovani, obrazovani i kreativni pojedinci činiti njenu zajednicu. Tako se postavlja šire društveno pitanje budućnosti, kako kompanija tako i zajednica, u kojima dolazi do odlaska upravo takvih poje-

dinaca. Ovde nije reč samo o depopulaciji stanovništva već o tome da dolazi do nemerljivog gubitka intelektualnog kapitala po osnovu čega se gotovo zakonodavno gubi konkurentska bitka za pristojnu poziciju u budućnosti, kako kompanije na tržištu tako i celog društva na globalnoj pozornici. Jasno je da je borba za talentovane pojedince već godinama ključna konkurentska bitka koja će nam odrediti budućnost. Oni koji su to razumeli spremno stvaraju i dočekuju kvalitetne i talentovane ljude, a oni koji nisu nalaze ih na izlaznim vratima, aerodromu ili autobuskoj stanici. Sledi da ulaganje u ljude nije samo ključna strategija rasta i razvoja, već i osnovna pretpostavka opstanka kompanija na tržištu koje se digitalizuje,

globalizuje i u kojem se konkurencija pooštrava.

Imajući sve ovo u vidu, Adizes SEE apeluje i trudi se da animira vodeće kompanije u regionu da budu spremne i da daju odgovor na situaciju sa kojom se čitav region suočava. Često smo u poslovnim razgovorima sa direktorima ili vlasnicima biznisa imali prilike da čujemo kako im treba dobar menadžer ili zaposlenik, ali prosto na tržištu nema ljudi tog kalibra. S druge strane, sve zemlje u regionu se suočavaju sa odlivom ljudi pa je onda pitanje kako odlaze, kada ih nema?!

Jasno je zapravo da ih ima, ali odlaze baš zato jer ih nismo prepoznali, uvažili, uložili u njih i njihovu budućnost. Savet koji iz ovoga sledi je da moramo da se potrudimo da prepoznamo dobre i talentovane ljude u našoj kompaniji i okruženju i da ih privučemo i učinimo zadovoljnim.

Često opravdanje za odlazak ljudi se nalazi u tome da ne možemo da ih platimo kao neko drugi ili da ne mogu da zarade koliko negde drugde. Međutim, pokazuje se da češće i brže odlaze ljudi koji imaju visoke plate. Zaključak je da ne odlaze prioritarno zbog zarade, već zbog osećaja da nema perspektive, da nema budućnosti, da je njihov napredak sistemski ograničen.

Upravo pametnim i kontinuiranim ulaganjem u njihovo znanje i veštine ljudima se pruža perspektiva i prilika da napreduju, a kompanije treba da im predoče da računaju na njih i da su spremne da ulože u njihov napredak i budućnost.

Adizes SEE zato preporučuje da se kompanije fokusiraju na ljude, da se potrudite da prvo unutar svojih organizacionih jedinica prepoznaju i uvažite kvalitetne pojedince i da im pružite perspektivu za razvoj i napredak. Zatim, treba proaktivno da posmatraju svoje okruženje i da se pozicioniraju kao atraktivan poslodavac. Iskustvo nam govori da ulaganje u razvoj zaposlenih i podizanje njihovih kapaciteta, a posebno menadžerskih sposobnosti, čini suštinsku razliku između dinamičnih kompanija koje koriste prednosti digitalne revolucije i široke dostupnosti znanja i informacija, nasuprot onima koje brzo bivaju prevaziđene. Ovakav angažman vodećim kompanija u regionu će obezbediti dugoročnu izvrsnost i sposobnost da se suoče sa globalnom konkurencijom. Istovremeno, one će biti nosioci razvoja i konkurentne sposobnosti čitavog društva u budućnosti, što je njihov suštinski interes, jer iz ovog regiona oni crpe svoje poslovne snage i energiju.

*Dubravka Milovanović
Regionalni direktor za
programe razvoja zaposlenih
ASEE Adizes South East Europe*

Incoterms®
2020 by the International Chamber of Commerce (ICC)

Dvojezično izdanje

**PRAVILA
ICC ZA KORIŠTENJE
TERMINA U UNUTRAŠNJOJ
I MEĐUNARODNOJ
TRGOVINI**

USKORO
u izdanju
Vanjskotrgovinske/Spoljnotrgovinske
komore Bosne i Hercegovine

ICC INTERNATIONAL CHAMBER OF COMMERCE
The world's business organization

INCOTERMS 2020

Međunarodna trgovinska komora iz Pariza je objavila najnovije, revidirano izdanje INCOTERMS 2020 koje važi od 1. januara 2020.

Incoterms pravila postoje od 1936. godine. Revidiraju se na deset godina u skladu sa novim tendencijama u međunarodnoj trgovini, a definišu obaveze kupaca i prodavaca i predstavljaju dio jezika međunarodne trgovine.

Više informacija na:

www.komorabih.ba/incoterms2020

Gnibom

Gnibom se odnosi na neprijateljsku i neetičku akciju koju je jedan ili više pojedinaca usmerio prema nadređenom rukovodiocu, koji je zbog gniboma stavljen u poziciju u kojoj je bespomoćan, bez obzira na svoja ovlašćenja i držan je u njoj pomoću stalnih maltretirajućih aktivnosti. Ponašanje koje sam nazvao gnibom nisam ja izmislio već sam ga samo uočio i imenovao. Svim čitaocima, a posebno žrtvama mobinga, skrećem pažnju da gnibom nije odgovor na mobing, kao što ni mobing nije odgovor na gnibom. U većini slučajeva gnibom i mobing se pojavljuju u različitim organizacionim kulturama

Gnibom.

Znam da za pojam gnibom niste čuli ali sam siguran da ste ga, ako ste rukovodilac ma kog nivoa, bar jednom osetili. Davno sam ga primetio i puno puta u svom poslu gledao kako druge muči al' na svoju bol i na svojoj koži ponekad osetio. Znao sam da je tu ne znajući kako ime da mu dam. Mobing u ogledalu, isto to samo sa druge strane – gnibom.

Šta je gnibom?

Gnibom se odnosi na neprijateljsku i neetičku akciju (ili neakciju), ređe komunikaciju, usmerenu od jednog ili više pojedinaca prema nadređenom rukovodiocu, koji je zbog gniboma stavljen u poziciju u kojoj je bespomoćan, bez obzira na svoja ovlašćenja, i u nemogućnosti je da se odbrani i držan je u njoj pomoću stalnih maltretirajućih aktivnosti. Ovo maltretiranje može vremenom da dovode do značajne mentalne, psihosomatske i socijalne patnje. Gnibom je, prema definiciji, psihičko maltretiranje na radnom mestu koje podrazumeva: mešanje u nadležnosti nadređenog bez spremnosti da se preuzme odgovornost, načelno prihvatanje zadataka bez istinske rešenosti da se isti sprovede, zapitkivanje i traženje dodatnih uputstava i objašnjenja oko jasno izdatih zadataka, zabušavanje u radno

vreme uz zahtev za neophodnim konsultacijama van radnog vremena, „huktanje” i „dahtanje” koje treba da ostavi utisak prezaposlene osobe uz obavezno kašnjenje sa izvršavanjem zadataka ili nepotpuno izvršavanje zadataka, uznemiravanje i prekidanje nadređenog sa pitanjima koja imaju podrazumevajuće odgovore, ogovaranje, komentarisanje odluka nadređenog iz oblasti za koje osoba koja gnimobira nije kompetentna, pretrpavanje obavezama (prebacivanje posla) – sindrom punog stola... U savremenoj literaturi se, na žalost, pojavljuju i knjige u kojima se gnibomeri mogu dodatno poučiti o „trikovima” za „hvatanje krivine” na poslu.¹

Kada se gnibom prvi put pojavio?

Najstariji pisani trag do kojeg sam došao je satira Džonatana Svifta „Uputstva posluži”ⁱⁱ iz 1745. godine. Sve one koje smatraju da je neumesno poređenje gospodara i sluga sa menadžerima i zaposlenima podsetio bih da govorimo o sredini 18. veka i okolnostima koje su tada vladale. Jasnije će svakom biti kada prenese u savremenu scenografiju, ambijent, jezik, termine i folklor sledeće „savete”:

„Nikada ne dozvolite sebi da umešate prste u bilo kakav posao koji ne ulazi strogo u vaš rok službe. Recimo, ako je konjušar pijan ili odsutan, i batleru na-

ređeno da zatvori vrata konjušarnice, odgovor je spreman: „Ali molim Vas, Vaša milosti, ja se ne razumem u konje.”

„Ako se dogodi da te jednom u svom životu gospodar ili gospođa nepravedno optuži, ti si srećan sluga, jer ne moraš učiniti ništa više nego da, za svaku grešku koju učiniš, dok si u njihovoj službi, podsetiš na neopravdanu optužbu, i ustvrdiš da si jednako nedužan i tog puta.”

„Ako primetiš da postaješ miljenik svom gospodaru ili gospođi, iskoristi neku priliku da ih blago upozoriš; a kad te upitaju za razlog, uz to delujući nevoljno da se od tebe odvoje, odgovori im da bi radije živeo sa njima nego sa bilo kim drugim, ali sirotom služi ne može se zameriti što teži sopstvenom boljitku, da je tvoj rad vanredan a zarada mala; posle čega će ti gospodar, ako ga krasi ma kakva darežljivost, radije dodati pet ili deset šilinga po četvrt funte nego dopustiti da odeš.”

U savremenim organizacijama gnibom se pojavljuje u kompanijama koje razvijaju demokratske i participativne vrednosti koje gnibomeri razumeju i doživljavaju kao slabost nadređenog rukovodioca.

Ko su gnibomeri?

Gnibomeri su, prevashodno, zaposleni koji nisu zadovoljni svojim statusom u organizaciji, a to nezadovoljstvo

se temelji na nerealnom sagledavanju sopstvenog znanja, učinka i doprinosa. Najčešće, njihovo nezadovoljstvo proističe iz stava da „tu rade zato što moraju” i spadaju u onu grupu koja, ređe, u manjoj meri doprinosi rezultatima kompanije ili, češće, smanjuju ukupne rezultate kompanije. I pored toga, na prvi pogled paradoksalno ali istinito je zapažanje da „Uvek mi najslabiji pojedinci traže najveću fleksibilnost od kompanije”ⁱⁱⁱ. Izliv gniboma u mozak se može desiti i saradnicima koji u velikoj meri doprinose uspehu kompanije i spadaju među najpožrtvovanije i najsvesnije saradnike. Oni povremeno gnibomuckaju opčinjeni i opijeni svojim, još jednom naglašavam, neupitno velikom doprinosom.

Kako izbeći gnibom?

Jedan od sigurnijih alata da biste izbegli pojavu gnibomera je prevencija gniboma. On se ogleda prevashodno u selekciji kandidata koji se zapošljavaju. Sem diploma, uverenja o prisustvu na mnogim kursovima i testa inteligencije (ako i dalje verujete da je to bitno) neophodno je prilikom izbora novih saradnika pristupiti i određivanju dominantnog

vrednosnog sistema kandidata i poređenju sa dominantnim vrednosnim sistemom organizacione jedinice u kojoj kandidat treba da radi kao i proveravanju zrelosti i uravnoteženosti potencijalnog saradnika. Jer uzalud diplome, sertifikati, visok IQ... ako se iza njih krije nezrela i neuravnotežena osoba ili ako njegov/njen sistem vrednosti nije u skladu sa vrednostima organizacije.

Kako se boriti protiv gniboma?

Što pre na pojavu gniboma reagujete to bolje. Ne želim da isključim razgovor, opomenu kao metod ali ne verujem, kad je gnibom u pitanju, u svrsishodnost. Za jednu vrstu gniboma koji se ogleda u prebacivanju odgovornosti nadređenom od pomoći može biti i tehnika „neću da ti kažem”^{iv}. Ipak... Jedan moj saradnik, veliki poznavalac svega pa i voćarstva, poučio me je lekciji koja veli da ukoliko u gajbici imate gnjilu jabuku morate je što pre izvaditi iz gajbice. Ne učinite li to na vreme, od te jedne trule jabuke počće da se kvare i ostale i na kraju, ne samo da ćete morati da bacite sve jabuke u gajbici već i samu gajbicu, koja će istruliti. Nedovoljno dobri rezultati zaposlenog i povreda vrednosti

kompanije dovoljno su dobri razlozi za davanje otkaza.” Sa zaposlenim koji dobiju iznenadni izliv gniboma u mozak potrebno je i vrediti razgovarati sem u slučajevima kada se gnibom totalno razlio po mozgu.

Ukoliko ne reagujete može vam se desiti da jednog dana budete optuženi za mobing.

Napomena:

Priznavanje postojanja gniboma i nazivanje njegovim pravim imenom nema za nameru da opravda postojanje mobinga ili odvrćanje od participativnog upravljanja.

Naprotiv, smatram da siledžije, ma koje vrste da su, treba siledžijama nazvati i protiv njih se svih zakonskim sredstvima boriti pa tako i pozivam i pozdravljam sve zakone koji slabije štite pa i Zakon o mobingu (nadajući se da on neće dovesti do „Sigurnih preduzeća za žrtve mobinga”). Još manje želim govoriti protiv participacije jer to se ne kosi sa zakonom već sa zdravim razumom.

Gnibom nije odgovor na mobing, kao što ni mobing nije odgovor na gnibom. Posledica su dve kulture, dve organizacione kulture, dva svetoznana koja uspevaju u različitim organizacionim klimama.

Boris Vukić ■

i Stanly Bing, „How to Relax Without Getting the Axe”, Harper Collins Publishers, New York, 2009

ii Džonatan Svift, „Uputstva posluži”, Rad, Beograd, 2006.

iii Džek Velč, „Veština pobeđivanja”, ASEE Books, Novi Sad, 2005.

iv Boris Vukić, „Neću da ti kažem”, Adizes News, br 36

v Irena Bulat, „Nevoljni odlasci”, ASEE News, br. 41, oktobar 2009.

Važno je zadržati povjerenje klijenata, usvojiti nove prakse i prilike

Životni ciklus mnogih kompanija je zaustavljen ili se poremetio u posljednja dva mjeseca uslijed pandemije izazvane koronavirusom. Preko noći su se počeli mijenjati uvjeti poslovanja i stvarati nove prakse i prilike. Kompanije su se suočile sa brojnim izazovima u radnim procesima, dok se istovremeno u novonastaloj situaciji trude zadržati ili povratiti povjerenje klijenata, saradnika i zaposlenih te ujedno biti društveno odgovorne i, što je najvažnije, opstati na tržištu

Preko noći zakoračili smo u „Doba novog povjerenja”. Upravo je to bila i tema prve online konferencije koju su u sklopu projekta „Brzorastuće kompanije u BiH i regionu“ organizirale Poslovne novine i bonitetna kuća LRC, u partnerstvu sa NLB bankom d. d. Sarajevo i Vanjskotrgovinskom komorom Bosne i Hercegovine.

Konferenciju koja je održana 6. maja je pratio značajan broj učesnika, predstavnika privrednih subjekata iz BiH, ali i iz Srbije, Crne Gore i Sjeverne Makedonije.

Šlagvort za ovu konferenciju dao

je gost iz Srbije Boris Vukić, partner i jedan od osnivača ASEE-a (Adizes Southeast Europe) koji se kao konsultant cijeli život bavi upravo životnim ciklusima firmi.

„Ovo nije vrijeme kada ćemo ubirati profit. Ove ga godine neće biti i s tim treba da se pomirite”, poručio je Boris i istakao povjerenje kao bitan čimbenik u svijetu biznisa. „Povjerenje se gradi tako što se ljudi posvete organizacionim promjenama, novim procesima i uslugama”, rekao je Vukić te zaključio da je u ovom periodu od izuzetne važnosti usvajanje novih tehnologija, razvoj novih kanala distribucije proizvoda i

usluga, nastavak rada na internim procesima i stvaranje prilike da se dođe od kvalitetnih zaposlenika.

Emil Kučković, direktor LRC grupe, istakao je da svaka kriza donese i nešto dobro: „Za nas komunikacija nije stala. Ona je važna, kao i informacije i podaci koji, ako su iz relevantnih izvora, postaju važan resurs za svaki biznis i ekonomiju uopće. Mi u LRC grupaciji, koja broji tri firme u BiH i tri u regionu, smo odlučili našim klijentima zajedno pružiti više. Uradili smo novu platformu koja će imati sveobuhvatan servis i veliku količinu informacija, podataka i analiza koju će klijenti iz BiH i regi-

ona moći jednostavno i brzo pretvoriti u ključni resurs koji će im pomoći da kvalitetnije posluju. Pomoći će im da lakše nađu partnera ili kupca u BiH, ali i regionu. Odlučili smo nastaviti i sa našim projektima afirmacije najuspješnijih kompanija, koji će ove godine zbog novonastale situacije dobiti i nove formate.”

Vjekoslav Vuković, predsjednik Vanjskotrgovinske komore BiH, rekao je da su krizna komunikacija i povjerenje sa partnerima iz regiona rezultirali velikim brojem mjera koje su se donosile ubrzano i neprekidanjem lanaca snabdijevanja za BiH. Povjerenje u nove platforme ubrzalo je procese, rekao je Vuković, te naglasio: „Dostižemo digitalnu eru koja je davno nastupila u drugim zemljama. Svjedoci smo da se mijenja kultura poslovanja. Trebamo potisnuti strah od novog – digitalnog načina poslovanja. Da bismo potisnuli taj strah, trebamo povratiti povjerenje u te sustave, a to sve zahtijeva strogo propisane procedure i kibernetičke sigurnosne protokole. Ujedno treba raditi i na promociji svega toga.”

Da još uvijek ne možemo biti u potpunosti digitalizirano društvo ali da radimo na tome istakla je panelistica Lidija Žigić, predsjednica Uprave NLB banke d. d. Sarajevo: „Učimo kroz sve ovo. Mijenja se potrošačka moć. A naš glavni cilj jeste da se okrećemo

novim tehnologijama. Banke nisu dio problema, već pokušavamo biti dio rješenja. Kroz olakšice pomažemo klijentima koji su direktno pogođeni pandemijom. Trudit ćemo se i dalje da održimo povjerenje naših klijenata i zadobijemo povjerenje novih klijenata u budućnosti.”

I Amela Muftić, direktorica Halcoma d. o. o. Sarajevo, dijeli stavove ostalih panelista da se svijest o digitalizaciji bitno promijenila nabolje. I da su, zapravo, svi krenuli u pravcu pronalaska načina na koje mogu nastaviti redovne aktivnosti.

„Svjesni smo da je preko noći rad iz ureda postao rad od kuće, porasla je kupovina preko online šopova, kao i razmjena online faktura i drugih dokumenata. U krakom vremenu shvatili smo da možemo tako da funkcioniramo. Nažalost, trebao je da se desi pressing da bi se stvari počele odvijati brže i na drugačiji, digitalizovani način. Sada je izazov sve ovo staviti u sistematičan pravni, regulativni okvir”, izjavila je Muftić i istakla važnost digitalnog potpisa, čije bi korištenje olakšao i ubrzalo poslovanje svim kompanijama, ali i bankarskom sektoru.

City Šped iz Sarajeva je proteklih godina bio brzorastuća kompanija. Direktor Mirza Kličević je, kao jedan od panelista, govorio o potezima koje je trebalo povući u kriznom periodu i

istakao važnost brzog prilagođavanja novonastalim pravilima i situaciji, koja je za njih počela još krajem februara. Situaciju su iskoristili da u kratkom roku napreduju u korištenju novih tehnologija i sačuvaju povjerenje svojih klijenata, ali i dobiju nove.

Junuzović-kopex d. o. o. iz Lukavca se proteklih godina našao na ljestvicama brzorastućih kompanija te među 100 najvećih po dobiti, a posjeduje i certifikat bonitetne pouzdanosti. Tokom prethodna dva mjeseca u kompaniji su se fokusirali na to da sačuvaju zaposlene. Semir Junuzović, direktor za razvoj, kaže da su i pored svega planovi za investicije i poslovanje u ovoj godini ostali isti i da se nada da će ih uspjeti realizirati.

Ove godine Brokers Team iz Sarajeva, koji su pratili uspješni rezultati poslovanja u prošloj godini, obilježava 10 godina postojanja. Jedan od panelista, direktor kompanije Samir Jaganjac, rekao je da novonastala situacija za sada nije utjecala na njihovo poslovanje te se složio sa prethodnicima da je važno u ovom periodu smanjiti profit da bi opstali.

POSLOVNE NOVINE

Brojne edukacije u maju od značaja za kompanije

Vanjskotrgovinska komora Bosne i Hercegovine je od samog početka situacije izazvane koronavirusom veoma aktivna i trudi se da, u skladu sa svojim nadležnostima i mogućnostima, pruži pomoć i podršku privrednicima u novonastaloj situaciji te je, usprkos ograničenjima u poslovanju, svakodnevno na usluzi svim svojim članicama

Pored bojnih realiziranih aktivnosti, od komunikacije sa kompanijama na dnevnoj osnovi, preko komunikacije sa resornim institucijama i organizacijama, do pripremanja analiza i prijedloga mjera, VTKBiH je posebnu pažnju posvetio edukaciji.

S obzirom na to da je novonastala krizna situacija dovela do nemogućnosti obavljanja poslova na uobičajen način, odnosno da se mnogo posla obavlja putem interneta, Komora je kreirala plan edukacija kako bi pomogla kompanijama da se prilagode novom načinu poslovanja, suoče sa krizom i pripreme za period nakon nje.

Osluškujući potrebe kompanija i pratiti kretanja na tržištu, u aprilu je uspješno organizirano 8 edukacija, a iste su realizirane uz podršku institucija i organizacija.

Organizirane edukacije su: „Želite li bolje surađivati koristeći *online alate*?/Zoom platforma“ (partner i-dijaspora/Dijaspora za razvoj Bosne i Hercegovine), „Krizni menadžment - strateški i operativni aspekt“ (partner Ekonomski fakultet u Sarajevu), „Šta

nam je činiti?“ (partner Adizes SEE), „Izazovi poslodavaca u toku COVID-19 pandemije sa aspekta radnog prava i zaštite ličnih podataka“ (partner Vijeće stranih investitora), „Vještine komunikacije sa strankama“ (partner Agencija za državnu službu BiH), „Upravljanje ljudskim potencijalima“ (partner Agencija za državnu službu BiH) i „Prednosti i karakteristike arbitraže kao mehanizma za rješavanje sporova u doba pandemije COVID-19“ (advokat i predsjednik Arbitražnog suda VTKBiH Abedin Bikić).

Na edukacijama je bilo ukupno 322 učesnika, a sve su ocjenjene kao vrlo korisne, aktuelne/pravovremene i značajne za kompanije.

Vanjskotrgovinska komora BiH se ovom prilikom zahvaljuje svim partnerima/suorganizatorima edukacija koji su prepoznali značaj i podržali inicijative Komore za organizaciju stručnih edukacija.

Osim toga, Komora u maju planira organizaciju 13 besplatnih online edukacija za svoje članice i sve zainteresirane pojedince.

Za više informacija o predstojećim edukacijama pozivamo vas da pratite internetsku i Facebook stranicu Vanjskotrgovinske komore BiH.

Zainteresirani za prijem najnovijih vijesti VTKBiH direktno putem e-maila mogu se prijaviti na linku <https://mailchi.mp/c75a334b0dd3/komorabih>.

Ukoliko ste zainteresirani da pozive za edukacije u organizaciji Komore dobijate direktno putem e-maila, molimo da vaše kontakt podatke dostavite na e-mail adresu edukacija@komorabih.ba.

Komora planira nastaviti aktivno djelovati prema nadležnim tijelima, u nadi da će se iznaći rješenja za omogućavanje poslovanja privrednih subjekata i sanaciju šteta uzrokovanih koronavirusom, te realizirati aktivnosti od značaja za poslovnu zajednicu.

Digitalna transformacija Bosne i Hercegovine

Utvrđivanje digitalnog raskoraka Bosne i Hercegovine u odnosu na rješenja u Evropskoj uniji i svijetu

Danas smo svjedoci svijeta koji je u svemu drugačiji od onog prije 20 godina. Digitalne tehnologije su sveprisutne, promovišu veću uključenost u širu ekonomiju, povećavaju efikasnost dopunjavanjem drugim proizvodnim faktorima i podstiču inovacije dramatičnim smanjenjem troškova.

Prepoznajući važnost uvođenja digitalnih tehnologija u cjelokupno bh. društvo, VTKBiH je u 2019. godini započeo realizaciju Programa razvoja informacionog društva BiH, sa ciljem promocije bosanskohercegovačke privrede i podrške usklađivanju izvozno orijentisanim firmama u približavanju modernim tokovima poslovanja i rada u Evropskoj uniji i svijetu. U prvoj godini realizacije Programa, Komora je organizirala ili učestvovala na nizu događaja (edukacija, konferencija, sajmova, stručnih skupova...) i prezentirala Program. U okviru Programa, čije je aktivnosti u 2019. godini podržao BH TELECOM, Komora je pripremila ediciju „Digitalna transformacija Bosne i Hercegovine“, koju čine 13 studija o određenim oblastima.

Kroz studije, u ediciji razmatramo literaturu o odgovarajućim tehnološkim uticajima kako u EU tako i u svijetu, sa posebnim osvrtom na BiH, predlažemo koncepte, prepoznajemo potrebne korake i aktere, pojmove i procese za prevazilaženje digitalnog raskoraka. Ovo je značajan pomak kojim se otvaraju mogućnosti svim privrednim segmentima da baštine dostignuća digitalnih tehnologija. Na kraju, predstavljamo nacrt plana koji nadležne institucije trebaju da prihvate ili uz svoje istraživanje dorade i sprovedu.

Mi smo već postali dio digitalnog svijeta, vrijeme je da počnemo koristiti blagodati tog novog vrlog doba.

Edicija „Digitalna transformacija Bosne i Hercegovine“ sastoji se od 13 pojedinačnih studija/separata koje pokrivaju sve bitne sfere društvenog života.

Narudžba edicije ili pojedinačnih studija vrši se pozivom na broj 033 566-165 ili na e-mail nijaza.avdic@komorabih.ba

Komplet edicija (13 studija)

350 KM

Studija/separat po Vašem izboru

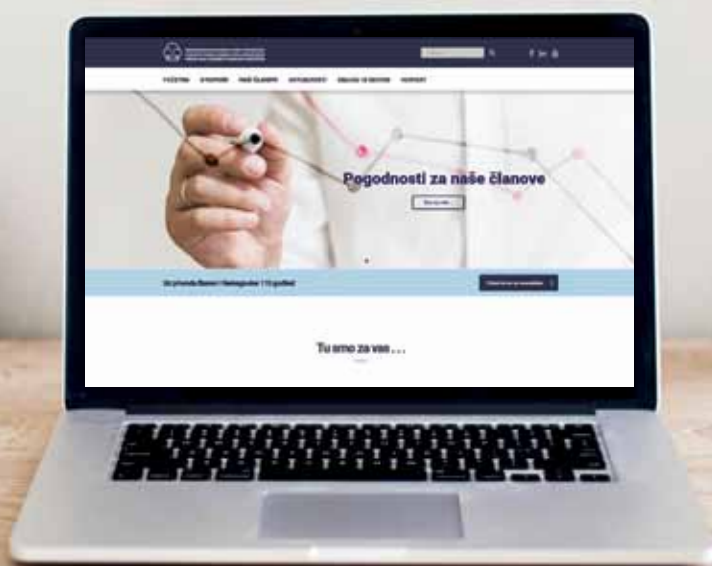
30 KM

U cijeni su uračunati PDV i troškovi dostave.

Kupovinom edicije/studije podržavate proces digitalizacije Bosne i Hercegovine i dajete doprinos razvoju bh. privrede i društva u cjelini.

VANJSKOTRGOVINSKA KOMORA BOSNE I HERCEGOVINE
СПОЉНОТРГОВИНСКА КОМОРА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
FOREIGN TRADE CHAMBER OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

www.komorabih.ba

Nova web stranica Vanjskotrgovinske komore Bosne i Hercegovine omogućava poslovnoj zajednici, ali i svim zainteresiranim građanima, jednostavno praćenje novosti i dešavanja u vezi sa aktivnostima Komore, moderniji prikaz sadržaja, olakšano pretraživanje i pristup informacijama te integraciju sa društvenim mrežama i dijeljenje sadržaja. Na web stranici mogu se pronaći informacije o Komori, njenim nadležnostima i organizacijskoj strukturi, pozivi za sudjelovanje na edukacijama, sajmovima i konferencijama, izvještaji o realiziranim aktivnostima, saradnji sa drugim agencijama i institucijama, analize, direktorij izvoznika, registar kompanija, publikacije, katalozi i drugi korisni i zanimljivi sadržaji.

VTK/STK BiH

ISO 9001:2015
ISO 14001:2015

Centralni ured u Sarajevu

Branislava Đurđeva 10
71000 Sarajevo
+387 33 566 222
+387 33 214 292
info@komorabih.ba

Ured u Mostaru

Dr. Ante Starčevića
88000 Mostar
+387 36 333 651
+387 36 314 060
info@komorabih.ba

Ured u Banjoj Luci

Vidovdanska 2B, V sprat
78000 Banja Luka
+387 51 227 680
+387 51 227 681
info@komorabih.ba